

Turkki Sonja-Maria

Huono-osaisuuden periytyminen

Pro gradu -tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Pedagogiset instituutiot ja asiantuntijuus
2021

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena on selvittää, miten huono-osaisuus periytyy sukupolvelta toiselle. Tutkielma on toteutettu systemaattisena kirjallisuuskatsauksena ja analysoitu sisällönanalyysillä. Teoreettisessa viitekehysessä määritellään huono-osaisuus ja tarkastellaan siihen johtavia syitä ja sen seurauksia sekä yksilölle että yhteiskunnalle sekä sen periytymistä sukupolvien välillä.

Aineisto on kansainvälinen ja koostuu yhteensä 56 tutkimusartikkelista, jotka on haettu tarkoin valituilla hakusanayhdistelmillä kuudesta eri tietokannasta. Aineiston keruun aikana olen käynyt läpi lähes 1500 tutkimusta päätyen lopulta tähän määrään. Sisällönanalyysin lopputuloksena muodostui kymmenen teemakategoriaa: koulutus ja oppiminen, huono-osaisuus kokonaisuutena, köyhyys ja kertynyt omaisuus, mielenterveys, traumat ja stressi, terveys ja hyvinvointi, asuinalue ja muu sosiaalinen ympäristö, etninen tausta, rikollisuus ja vankeusrangaistukset, riippuvuudet sekä aivoissa tapahtuvat muutokset, joiden kautta käsittelen tutkimusten tuloksia huono-osaisuuden periytymisestä.

Huono-osaisuus on herkästi periytyvää, ja se periytyy vanhemmilta heidän lapsilleen erilaisten mekanismien kautta. Mitä enemmän sosiaalisia ongelmia vanhemmilla on, sitä herkemmin niitä myös periytyy heidän lapsilleen, ja mitä enemmän henkilölle kasaantuu sosiaalisia ongelmia, sitä enemmän se vaikuttaa heikentävästi hänen sosioekonomiseen asemaansa. Merkittävimpiä tekijöitä huono-osaisuuden kehittymiselle ovat vanhempien heikko koulutus- ja tulotaso, työttömyys sekä pitkäaikainen toimeentulotuen saaminen, joka linkittyykin vahvasti edellä mainittuihin. Muita vaikuttavia tekijöitä ovat haasteet mielenterveyden kanssa, perheen terveyttä heikentävät elämäntavat, rikollisuus ja vankeusrangaistukset, riippuvuudet, asuinalue ja muu sosiaalinen ympäristö, etninen tausta sekä aivojen rakenne.

Huono-osaisuuden periytymisen ehkäiseminen on yksilön ja yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta merkityksellistä, sillä syrjäytynyt ihminen tulee kalliiksi yhteiskunnalle ja aiheuttaa merkittävää inhimillistä kärsimystä yksilölle.

Avainsanat: huono-osaisuus, eriarvoisuus, syrjäytyminen, sosiaaliset ongelmat, periytyminen

Sisältö

1 Johdanto.....	4
2 Huono-osaisuus ja periytyminen.....	6
2.1 Mitä on huono-osaisuus?.....	6
2.2 Huono-osaisuuden periytyminen kirjallisuudessa ja aiemmassa tutkimuksessa.....	10
3 Tutkimusmenetelmä ja –kysymys.....	15
3.1 Tutkimuksen aihe ja tutkimuskysymys.....	15
3.2 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus yleisesti.....	15
3.3 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus tässä opinnäytetyössä.....	16
3.4 Tutkimukseen valikoitunut aineisto.....	21
3.5 Aineiston kuvaus ja analyysi.....	22
4 Tutkimustulokset: huono-osaisuuden periytyminen.....	25
4.1 Koulutus ja oppiminen.....	26
4.2 Huono-osaisuus kokonaisuutena.....	28
4.3 Köyhyys ja kertynyt omaisuus.....	33
4.4 Mielenterveys, traumat ja stressi.....	35
4.5 Terveys ja hyvinvointi.....	37
4.6 Asuinalue ja muu sosiaalinen ympäristö.....	38
4.7 Etninen tausta.....	39
4.8 Rikollisuus ja vankeusrangaistukset.....	40
4.9 Riippuvuudet.....	41
4.10 Aivoissa tapahtuvat muutokset.....	43
5 Pohdinta.....	45
5.1 Tutkimustulosten pohdinta ja johtopäätökset.....	45
5.2 Jatkotutkimus.....	51
5.3 Luotettavuus ja eettisyys.....	53
Lähteet.....	56

Johdanto

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen, mitä vuosien 2011–2020 välillä ilmestyneiden tutkimusten perusteella tiedetään huono-osaisuudesta ja sen periytymisestä sukupolvelta seuraavalle. Tavoitteena on selvittää, miten huono-osaisuus periytyy. Tutkielmani on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, jossa tarkastelen huono-osaisuuden periytymisen mekanismeja perehtymällä tutkimuksiin huono-osaisuuden eri tekijöistä systemaattista kirjallisuuskatsausta metodina käyttäen. Huono-osaisuus ja sen periytyminen on yksi yhteiskuntamme suurista haasteista, sillä se lisää eriarvoisuutta ja aiheuttaa ongelmia sekä yksilöille että yhteiskunnalle, mutta sen katkaisemiseen ei tiettävästi ole vielä keksitty ratkaisua. Vaikka yleisesti ottaen hyvinvointi lisääntyy, eriarvoisuus on silti kasvussa (Terveystieteiden tutkimuskeskus [THL], 2019). Eriarvoisuuden lisäksi valitettavasti myös lapsiperheköyhyys on viime vuosikymmeninä lisääntynyt, ja siihen vaikuttaa erityisesti vanhempien sosioekonominen asema eli vanhempien koulutus, työtilanne ja tulotaso sekä niiden luomat muut mahdollisuudet (Lindberg ym., 2019; Salmi, 2020, s. 56).

Kiinnostuin aiheesta yhteiskuntatieteellisten sivuaineideni, sosiologian ja sosiaalityön, ansiosta ja halusin perehtyä tarkemmin tähän hyvinkin puhututtavaan ja jopa kiistelyyn, moninaiseen ja tieteidenväliseen haasteeseen. Huono-osaisuuden käsitteellistäminen on oleellista ja sen syntymekanismit tärkeitä ymmärtää, jotta huono-osaisuuden kierre saataisiin katkaistua. Huono-osaisuuden ehkäiseminen ja siihen puuttuminen ovat yksilön ja yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta ensiarvoisen tärkeää, sillä yhteiskunnan tavanomaisesta toiminnasta syrjäytynyt henkilö kuluttaa merkittävästi yhteiskunnan resursseja ja harvoin tuntee voivansa hyvin myöskään subjektiivisesti, eli se aiheuttaa myös inhimillistä kärsimystä yksilöille (Hilli ym., 2017; Hakovirta & Kallio, 2020). Lisäksi on hyvin mahdollista, että yksilön heikko yhteiskunnallinen asema periytyy hänen lapsilleen erilaisten huono-osaisuuden muodostumiseen vaikuttavien tekijöiden kautta ja jatkaa näin negatiivista kierrettä sukupolvelta toiselle (Salmi, 2020).

Olen pohjustanut aihetta erityisesti sosiaalitieteellisen kirjallisuuden avulla ja käsitellyt huono-osaisuuteen liitettävien osa-alueiden periytymistä yhteensä 56:lla eri tieteenalojen tutkimuksella analysoiden niiden tuloksia luvussa neljä. Teoreettisessa viitekehyksessä käyttämäni kirjallisuus on pääosin suomalaista, sillä Suomessa on useita huono-osaisuuteen, eriarvoisuuteen ja syrjäytymiseen perehtyneitä, ansioituneita tutkijoita ja sitä kautta saatavilla

on myös laadukasta aineistoa aiheesta. Pro graduun keräämäni tutkimusaineisto on kuitenkin kansainvälinen ja aineiston tutkimukset on toteutettu ympäri maailmaa.

Aihe on merkityksellinen niin eri tieteenalojen, erityisesti yhteiskuntatieteiden ja taloustieteiden, politiikan kuin yksilönkin kannalta. Teema on hyvin ajankohtainen, sillä eriarvoisuus ja köyhyys ovat viime vuosina olleet kasvussa ja erityisen huolettavaa on se, että myös köyhydessä elävien lasten määrä näyttää kasvavan. Köyhyyden katsotaan olevan yksi huono-osaisuuden olennaisimmista määrittäjistä. Lapsiperheiden köyhyydellä ja siitä aiheutuvilla lieveilmiöillä voi olla merkittäviä vaikutuksia tulevien sukupolvien hyvinvointiin. Huono-osaisuudesta puhutaan, kun yksilölle on kasaantunut useampia haasteita elämän eri osa-alueilla, kuten aineellista, sosiaalista tai kulttuurista puutetta. Erityisesti vanhemmat ovat merkittävässä roolissa huono-osaisuuden periytyemisessä. (Kuokkanen ym., 2011, s. 26–29.) Tässä tutkielmassa pyrin tekemään näkyväksi sitä, mitä huono-osaisuus on ja niitä prosesseja, joiden kautta huono-osaisuus vanhemmilta lapsilleen periytyy ja miksi niin tapahtuu.

Aloitan pro gradu –tutkielmani käsittelemällä ensimmäisessä sisältöluvussa tutkielmani teoreettista viitekehystä eli käsitteellistämällä ja selittämällä huono-osaisuutta ja sen periytymistä jo olemassa olevalla tiedolla lähdekirjallisuudesta. Kolmannessa luvussa esittelen tarkemmin tutkimuksen aiheen ja tavoitteet, perehdyn käytettyyn tutkimusmenetelmään yleisesti sekä tämän tutkielman näkökulmasta, esittelen lyhyesti tutkielmaan valikoituneen aineiston ja kriteerit, jonka jälkeen viimeinen alaluku – aineiston kuvaus ja analyysi – johdattelee lukijan tutkimustulos –osioon. Neljäs luku koostuu tutkimustuloksista, jotka on jaoteltu kymmeneen alalukuun aineistosta nousseiden teemojen perusteella. Näitä teemoja ovat koulutus ja oppiminen, huono-osaisuus kokonaisuutena, köyhyys ja kertynyt omaisuus, mielenterveys, traumat ja stressi, terveys ja hyvinvointi, asuinalue ja muu sosiaalinen ympäristö, etninen tausta, rikollisuus ja vankeusrangaistukset, riippuvuudet sekä aivoissa tapahtuvat muutokset ja näitä tieteellisiä artikkeleita on yhteensä 56 kappaletta. Viides luku on pohdinta, jossa vastaan tutkimuskysymykseen vetämällä yhteen aineiston artikkelien olennaisimman sisällön ja tutkimustulokset ja teen omat päätelmäni aineiston perusteella, pohdin jatkotutkimusaiheita ja arvioin tutkimukseni luotettavuutta ja eettisyyttä.

Huono-osaisuuden periytyminen

2.1 Mitä on huono-osaisuus?

Maapallollamme elää paljon ihmisiä, joilla rahat eivät välttämättä riitä edes peruselämän ylläpitoon ja hyvinvointi onkin muuttunut pahoinvoinniksi. Tässä luvussa tarkastelen huono-osaisuuden taustaa ja määrittelyä ja avaan myös sen lähikäsitteitä, syrjäytymistä ja eriarvoisuutta. Huono-osaisuutta määriteltessä on lähdetty liikkeelle karkeasti tulotason määrittelystä ja aiemmin huono-osaisuutta onkin tarkasteltu lähinnä tuloja tarkastelemalla: tietyn tulotason alle jääneet henkilöt on luokiteltu köyhiksi eli huono-osaisiksi (Saari, 2015, s. 35–37; Muhammad & Syed, 2019). Köyhä ja huono-osainen eivät kuitenkaan ole synonyymeja keskenään, vaan huono-osaisuus on hyvin paljon moninaisempi ja laajempi ilmiö kuin köyhyys. Pääsääntöisesti voidaan sanoa, että kaikki huono-osaiset ovat köyhiä, mutta kaikki köyhät eivät välttämättä ole huono-osaisia. Huono-osaisuus liitetäänkin heikkojen taloudellisten resurssien lisäksi myös sosiaalisiin ja terveydellisiin vajeisiin, ja nykyään tarkastelu onkin laajennettu koskemaan myös muutakin kuin rahaa. Yhteistä köyhyydessä ja huono-osaisuudessa on se, että kumpaankin liittyvät taloudelliset haasteet, mutta huono-osaisuuteen nivoutuvat lisäksi näkökulmat yksilön toimintakyvystä ja elämänhallinnasta. (Hakovirta & Kallio, 2020, s. 9–12.) Saari ym., (2020, s. 17–18) määrittelevät kirjassaan huono-osaisuutta seuraavien osa-alueiden kautta:

1. Huono-osaisen ihmisen **elintaso** on selvästi heikompi kuin valtaväestön. Huono-osainen ihminen elää viimesijaisilla etuuksilla ja osallistuu todennäköisesti johonkin hänelle osoitettuun toimintaan, kuten työllisyyttä edistävään, kuntouttavaan työtoimintaan. Hänen rahansa kuluvat perustarpeiden tyydyttämiseen eli asumiseen, ruokaan, välttämättömiin lääkkeisiin ja vaatetukseen, eivätkä rahat aina välttämättä riitä edes niihin. Pienillä tuloilla ihmisen valinnanmahdollisuudet omasta elämästään ovat hyvin rajalliset ja elintason nostaminen mahdotonta.

2. Ihminen määrittelee **elämänlaatuun** hyvinvointinsa ja terveytensä kautta. Huono-osaisen ihmisen elämänlaatua heikentävät erityisesti köyhyys ja alhaiseksi koettu status. Jatkuva huoli pärjäämisestä ja niukkuudessa elämisessä heikentää ihmisen toimintakykyä, ja terveysongelmat näyttävät herkästi kasaantuvan erityisesti huono-osaisimmille. Huono-osainen ihminen ei useinkaan ole

kykeneväinen tai halukas syystä tai toisesta osallistumaan yhdenvertaiseen yhteiskunnan toimintaan ja hän saattaa kokea yksinäisyyttä ja tuntea olonsa ulkopuoliseksi.

3. Elämäntapa. Valtaväestön elämää rytmittävät arjen toistuvat rakenteet: säännöllinen vuorokausirytmii, työssäkäynti, harrastukset ja vapaapäivät ja näitä tukevat erilaiset sosiaaliset suhteet. Huono-osaisten ihmisten arkea leimaavat yleensä rytmittömyys ja mahdolliset riippuvuudet. Elämänhallinta on monella heikentynyt. Elämä koostuu sekalaisista tapahtumista ja ajan kuluttamisesta. Valtaväestön pyörittäessä omaa arkeaan huono-osainen viettää aikaansa yksin, hänelle määrättyssä toiminnassa tai muiden samassa elämäntilanteessa olevien ihmisten kanssa, mikä tekee tilanteesta poispääsyn entistä hankalammaksi. (Saari ym., 2020, s. 17–18.)

Huono-osaisuuden voidaankin ajatella olevan kokonaisuus, jossa yhdistyvät sekä konkreettinen resurssien puute seurannaisilmiöineen että kokemus huono-osaisuudesta ja ulkopuolisuudesta (Hakovirta & Kallio, 2020, s. 11), se on yhdelle ihmiselle kertyneiden sosiaalisten ongelmien kasauma. Sosiaalisia ongelmia ovat muun muassa köyhyys, työttömyys, syrjäytyminen, rikollisuus ja erilaiset riippuvuudet, kuten päihteiden käyttö tai pelaaminen ja niiden katsotaan olevan yksilölle – ja yhteiskunnalle – vahingollisia ja aiheuttavan pitkään jatkuessaan haitallisia psyykkisiä ja fyysisiä oireita. Huono-osaisella ihmisellä on haasteita usealla eri elämän osa-alueella. (Mooney ym., 2017, s. 4–6.) Saaren (2015, s. 72–73) näkökulman mukaan huono-osaisuus on äärimmäistä köyhyyttä, jolloin osa perustarpeistakin jää tyydyttämättä, eli yksilö ei kykene turvaamaan itselleen sellaista elintasoaa, jonka ihminen tarvitsee pysyäkseen hengissä ja hyvinvoivana. Haanpää ja Toikka (2020, s. 124) vastaavasti kuvailevat huono-osaisuutta monialaiseksi resurssien vajeeksi, minkä voidaankin ajatella tarkoittavan lähes samaa kuin Saaren (2015) määrittely, vain eri sanoin ilmaistuna.

Huono-osaiset ihmiset elävät pitkälti samassa asemassa olevien henkilöiden ympäröiminä, muusta yhteiskunnasta eristäytyneinä ja sama toisin päin, parempiosaiset elävät myös kaltaistensa joukossa, eivätkä välttämättä näe ja koe huono-osaisten elämää kuin välillisesti. Huono-osaisuudella on vahva leima ja huono-osaiset ihmiset luokitellaan alempaan kategoriaan kuin muut. Huono-osaiset ihmiset joutuvat kokemaan paljon ennakkoluuloja, syrjintää ja syyttelyä, mikä saattaa saada heidät vetäytymään entistä enemmän syrjään yhteiskunnan toiminnasta. (Saari ym., 2020, s. 16–19.)

Huono-osaisuutta mitataan sekä subjektiivisilla että objektiivisilla mittareilla (Hakovirta & Kallio, 2020, s. 12) ja sitä tarkastellaankin usein helpommin mitattavissa olevien, objektiivisten ja helposti määritteltävien olevissa asioiden eli tulojen, työllisyyden, koulutuksen, terveyden ja asunnottomuuden kautta, mutta sen lisäksi myös muun muassa tarkastelemalla ihmisen toimintakykyä ja osallisuutta, mitkä muodostavat oman osansa huono-osaisuudesta. Tarkastelun avuksi on pyritty kehittelemään erilaisia mittareita, joista yksi yhä käytössä oleva on Peter Townsendin deprivatiomittaristo (deprivation index), jolla mitataan sekä materiaalista että sosiaalista vajetta erilaisilla resurssivajemittareilla. Mittareilla selvitetään sitä, onko ihmisellä pulaa välttämättömyystarvikkeista, eli asumisesta, ruoasta, vaatteista tai muista perustarpeiden tyydyttämiseen tarvittavista asioista ja lisäksi mallilla tarkastellaan työttömyyttä ja yhteisöihin kuulumista, jotta saataisiin myös kuva ihmisen sosiaalisesta tilanteesta. (Saari, 2015, s. 37–40; Peter Townsend, 1993, s. 115–119.)

Objektiivisen tarkastelun lisäksi huono-osaisuutta voidaan mitata – ja olisikin hyvin tärkeä mitata – myös yksilön omaa kokemustaan huono-osaisuudestaan esimerkiksi köyhyyden, työllisyyden, kulttuurisen pääoman, hyvinvoinnin ja yhteiskuntaan yhteenkuuluvuuden tai ulkopuolisuuden kautta. Subjektiivisen mittaamisen tärkein sääntö on se, ettei tutkija saa määrittellä yksilön huono-osaisuutta, vaan tutkittava tekee sen niin kokiessaan itse. Objektiivinen ja subjektiivinen näkemys yksilön huono-osaisuudesta ei aina kohtaakaan keskenään, sillä objektiivinen määritelmä huono-osaisuudesta voi hyvinkin poiketa yksilön omasta kokemuksesta. (Hakovirta & Kallio, 2020, s. 12–13.)

Sopivia ja kattavia mittareita on kuitenkin vaikea kehitellä huono-osaisuuden moniulotteisuuden aiheuttaman haasteellisen mitattavuutensa vuoksi, mutta toisaalta erilaisten mittareiden toimiessa ne helpottavat selvästi aiheen tarkastelua. Tutkimuksessa olisi tärkeä mitata samanaikaisesti huono-osaisuutta sekä objektiivisesti että subjektiivisesti, vaikka se usein onkin haastava tai jopa mahdotonta käytettävissä olevien aineistojen aiheuttamien rajoitteiden vuoksi (Hakovirta & Kallio, 2020, s. 13). Tämä tulee selvästi esille myös pro gradu –aineistossani, sillä huono-osaisuudesta tehdyt tutkimukset ovat pääsääntöisesti kaikki objektiivisesti toteutettuja, joten subjektiivinen näkökulma aiheesta puuttuu.

Huono-osaisuutta käsitellessä on hyvä selventää myös aiheeseen liittyviä muita läheisiä käsitteitä, mikä tuo jossakin määrin haasteita aiheesta puhuttaessa, mutta lisää myöskin moniulotteisuutta keskusteluun. Opinnäytetyöhön sopivimman käsitteen ja hakusanojen valitseminen sekä aiheen määrittelyä ja käsittelyä hankaloittavat suuri määrä synonyymeja tai

lähes samaa tarkoittavia termejä, joita käytetään huono-osaisuuden rinnalla. Näitä ovat esimerkiksi syrjäytyminen, eriarvoisuus, sosiaaliset ongelmat ja osattomuus. Saaren (2015, s. 29) mukaan syrjäytyminen onkin lähes korvannut huono-osaisuuden käsitteen 2000-luvun tutkimuksessa, mikä pitää ottaa huomioon myös hakusanoissa aineistoa kerätessä. Suomalaisessa kirjallisuudessa käytetään kuitenkin yhä paljon huono-osaisuuden käsitettä. Halusin itsekin valita opinnäytteeseeni nimenomaan pääkäsitteeksi huono-osaisuuden, sillä mielestäni se kuvaa laajemmin ja kokonaisvaltaisemmin tätä aihetta kuin syrjäytyminen tai eriarvoisuus, vaikka se ei terminä olekaan tällä hetkellä kenties yhtä pinnalla kuin ensin mainitut käsitteet.

Eriarvoisuus kuvastaa epäoikeudenmukaisia hyvinvointi- ja terveyseroja erityisesti kaikkein heikommassa asemassa olevien ja hyväosaisten ihmisten välillä, ja se linkittyy huono-osaisuuteen erityisesti yhteiskunnan resurssien käytön kautta. Mitä enemmän yhteiskunnassa on eriarvoisuutta, sitä enemmän on huono-osaisiakin, sillä yhteiskunnan valtaresurssit ovat hyväosaisten hallussa ja eriarvoisuuden kaventaminen heidän käsissään. Mitä suurempaa eriarvoisuus on, sen suurempia poliittisia toimia eli uudelleenjakoa ja sääntelyä sen vähentämiseen vaatisi, mikä taas heikentäisi hyväosaisten valtaa ja asemaa. Tilanne johtaa siihen, että näiden eriarvoisuutta kitkevien ja ehkäisevien toimien toteutuminen tarpeeksi suuressa laajuudessa on hyvin epätodennäköistä, koska valtaa pitävät hyväosaiset eivät halua hyväksyä itseensä kohdistuvia heikennyksiä, jolloin eriarvoisuus taas lisääntyy. Lisäksi eriarvoisuus lisää ihmisten välinpitämättömyyttä huono-osaisien ihmisten matalaa elintasoja ja heikkoa elämänlaatua kohtaan, kansa sokeutuu moraalisesti ja huono-osaisia saatetaan kohdella hyvin epäinhimillisellä tavalla. (Saari, 2015, s. 64–67.)

Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen (2019) mukaan eriarvoisuus on kasvussa Suomessa, vaikka yleisesti “hyvinvoinnin ja terveyden taso on jatkuvasti kohentunut”. Tämä tarkoittaa sitä, että hyvinvointi ja terveys jakautuu yhä epätasaisemmin ja kuilu eri sosioekonomisten ryhmien välillä kasvaa. Yksilöiden ja yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta on tärkeää kiinnittää huomiota eriarvoisuutta ehkäiseviin ja sitä kitkeviin toimiin, sillä eriarvoisuus kasvattaa tulo-, terveys- ja hyvinvointieroja, jotka korostuvat aina seuraavilla sukupolvilla heikentäen huonommassa asemassa olevien asemaa entisestään. Eriarvoisuus voi repiä yhteiskuntaa erilleen aiheuttaen lommoja solidaarisuuteen ja jopa heikentää talouskasvua. (European Commission, 2017.)

Syrjäytyminen taas voidaan ajatella huono-osaisuuteen johtavana prosessina, jossa syrjäytyminen on prosessi, jonka päätteeksi ihminen on lopulta syrjäytynyt eli huono-osainen ihminen. Mitä enemmän yhteiskunnassa on eriarvoisuutta, sitä enemmän tulee myös olemaan huono-osaisuutta ja syrjäytyneitä ihmisiä. Syrjäytymiseen vaikuttavat samat mekanismit kuin huono-osaisuuden muodostumisessa. Mitä enemmän ihmiselle kasaantuu sosiaalisia ongelmia ja muita hänen toimintakykyään heikentäviä elämäntapahtumia, sitä suuremmalla todennäköisyydellä hän matkaa kohti huono-osaisuutta eli syrjäytyy. (Saari, 2015, s. 103–104.)

Huono-osaisuutta pyritään jatkuvasti tieteen lisäksi määrittelemään myös poliittisesti, sillä määrittely on erityisen tärkeää sosiaalipolitiikan näkökulmasta. Määrittelystä Euroopassa vastaa Euroopan unionissa erillinen komissio ja Suomessa määrittelyä pyrkivät tekemään eri ministeriöt. Päävastuussa on sosiaali- ja terveysministeriö, mutta mukana ovat myös oikeusministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, sisäasiainministeriö, ympäristöministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö, joista jokaisella katsotaan olevan oma osaamis- ja vastuualueensa huono-osaisuuteen liittyen. (Saari, 2015, s. 82–84.)

Huomattavaa on se, että vaikka Suomessa väestön varallisuus kasvaa ja elämänlaatu koetaan yleisesti hyväksi, samanaikaisesti yhä isompi osa väestöstä on entistä heikommassa asemassa tulotasoltaan ja elää pelkästään erilaisten tukien varassa. Vaikka yhteiskunnassa tiedostetaan huono-osaisuuden jatkumo yli sukupolvien, sen katkaisemiselle ei ole vielä keksitty ratkaisua, eikä sen keksiminen toisaalta edes olisikaan erityisen yksinkertaista. (Saari ym., 2020, s. 13–14).

2.2 Huono-osaisuuden periytyminen kirjallisuudessa ja aiemmassa tutkimuksessa

Vinson (2009) määrittelee huono-osaisuuden periyymistä seuraavasti: huono-osaisuuden sukupolvien välinen periytyminen on yksilön vanhempien rajoittuneiden taloudellisten, sosiaalisten ja/tai asenteiden aiheuttama sukupolvelta toiselle siirtyvä haitta (Gong ym., 2012).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2016) nostaa esille lapsuuden perheen olosuhteiden vaikutukset myöhempään elämään ja korostaa, että tutkimusten mukaan perhetaustan merkitys aikuisuudessa on merkittävä. Tutkimusten mukaan merkittävimpiä hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä, jotka heijastuvat lapsuudesta aikuisuuteen, ovat “työttömyys, toimeentulovaikeudet, asumisen ongelmat, mielenterveys- ja päihdeongelmat, muut terveysongelmat, vanhempien

väliset jatkuvat riidat, konfliktit ja avioero, väkivalta ja laiminlyönti”. Ongelmat perheessä heikentävät vanhempien toimintakykyä ja heijastuvat perheen elämään jättäen näin jälkiä myös perheen lapsiin. Perheen sosioekonominen tausta, erityisesti koulutus, on hyvin periytyvää ja koulutuksella on suuri vaikutus työllisyyteen sekä tulotasoon. Myös mielenterveysongelmat voivat periytyä yli sukupolvien. (THL, 2016.) Myös Muhammad ja Syed (2019) nostavat esille, että sosioekonominen status voi periytyä vanhemmilta lapsille monen eri kanavan kautta, ja todennäköisesti myös periytyy ainakin jossain määrin, ja he painottavat, että vanhemmat investoivat lapsiinsa sekä aineellisen että aineettoman pääoman kautta, ja tämä vaikutus tapahtuu myös ilman vanhempien aktiivista toimintaa asian suhteen.

Jakoa hyvä- ja huono-osaisiin lapsiin voidaan tarkastella esimerkiksi vertailemalla näiden ryhmien perheitä toisiinsa, jolloin saadaan paremmin kuva siitä, millaisissa oloissa hyväosainen ja huono-osainen ihminen elää. Vertailussa tarkasteluun otetaan yleensä mukaan vanhempien koulutus- ja tulotaso sekä asema työelämässä. Nämä tekijät taas heijastelevat vahvasti siihen, millaiset kotiolot lapsella on eli missä perhe asuu, millaista arki kotona on, mitä lapset harrastavat ja miten heidän koulutustaan ja oppimistaan tuetaan ja mahdollistetaan. (Koivusilta, 2020, s. 145.) Huono-osaisuudesta ja sen periytymisestä puhuttaessa viitataan usein käsitteeseen sosioekonominen asema tai tausta, jonka Terveystieteiden tutkimuskeskus (2019) määrittelee seuraavasti:

“Sosioekonominen asema koostuu sekä hyvinvoinnin aineellisista voimavaroista että edellytyksistä, joita tarvitaan aineellisten voimavarojen hankkimiseen. Näitä aineellisia voimavaroja ovat tulot, omaisuus ja asumistaso. Niiden hankkimisen edellytyksiä ovat puolestaan koulutus, ammatti ja asema työelämässä. Koulutus muokkaa ihmisen tietoja, taitoja ja arvoja sekä vaikuttaa hänen ammattiasemaansa. Ammatti ja asuinpaikka vaikuttavat työoloihin, ohjaavat käyttäytymistä ja vaikuttavat toimeentuloon. Taloudellinen tilanne puolestaan säätelee muun muassa kulutusmahdollisuuksia ja asumisolaja.”

Saari ym. (2020, s. 15) nostavat esille omasta mielestään isoimmat vaikuttajat ylisukupolvisen huono-osaisuuden jatkumossa, joita ovat heikommassa asemassa elävien ihmisten vajavainen toimintakyky, elämänhallinnan haasteet ja hyvinvointia ja terveyttä tukevien rutiinien puuttuminen sekä yhteiskunnan palveluiden ja tukien kohtaamattomuus ihmisten ongelmien kanssa niin, että niistä olisi aidosti apua ihmisen elämäntilanteen paranemisessa.

Suomessa huono-osaisuuden periytymistä on pyritty ehkäisemään etenkin koulutuspolitiikan avulla. Tiedetään, että huono-osaisten perheiden lapsilla on enemmän hankaluuksia suorittaa peruskoulu loppuun ja heidän koulutustasonsa on matalampi kuin muun väestön. Lisäksi huono-osaisten perheiden lapset elävät hyvin todennäköisesti itsekin jossakin vaiheessa aikuisuuttaan toimeentulotuella ja ovat työttöminä, jos heidän vanhempansakin ovat tällä tavalla eläneet. Koulutus vähentää eriarvoisuutta eli kaventaa tulo- ja hyvinvointieroja yhteiskunnassa ja siksi varhaiskasvatukseen ja koulutukseen panostamisen on katsottu olevan kannattavaa huono-osaisuuden ylisukupolvisen kierteen katkaisemisen kannalta. (Erola ym., 2017, 1 & 2.)

Erolan ym., (2017, 1 & 2) mukaan tutkimuksissa onkin havaittu, että huono-osaisuus siirtyy sukupolvelta toiselle usein lapsen koulumenestyksen kautta. Toisaalta muita, joskus jopa merkittävämpiä, tekijöitä huono-osaisuuden periytymiselle ovat vanhempien pitkään jatkunut heikko taloudellinen tilanne ja tulotaso sekä siitä johtuva toimeentulotukiasiakkuus, mitkä taas ovat yhteydessä vanhempien työttömyyteen ja kouluttautumattomuuteen (Erola ym., 2017, 1, viitattu: Hobcraft & Kiernan, 2001; Kallio ym., 2016).

Myös Saaren (2015) mukaan huono-osaisuus riippuu monesta eri tekijästä, ja sitä aiheuttavat sekä yksilölliset että yhteiskunnalliset syyt ja joskus jopa sattuma. Yhteiskunnallisia huono-osaisuutta selittäviä epäkohtia ajatellaan olevan rakenteelliset ongelmat, kuten työllistymis- ja koulutusmahdollisuudet. Yksilöllisiä syitä voivat olla puutteet elämänhallinnassa, kuten työttömyys ja kouluttautumattomuus, heikot taloustaidot, riippuvuudet ja haasteet ajankäytössä. Lisäksi huono-osaisuus on osittain periytyvää, sillä perhetausta määrittelee paljon sitä, mitä lapset tulevat tekemään aikuistuuksaan. Koulutustaso on vahvasti periytyvää ja selittää sitä, mitä ihminen voi tehdä työkseen ja millaista palkkaa hän siitä tulee saamaan. (Saari, 2015, s, 101–103.)

Voidaan siis yksinkertaisimmillaan todeta, että mitä enemmän vanhemmilla on resursseja, sitä paremmin heidän lapsensakin pärjäävät ja päinvastoin, mitä vähemmän vanhemmilla on resursseja, sitä vähemmän niitä tulee olemaan myös tulevaisuudessa heidän lapsillaan. Resursseiksi voidaan lukea taloudellinen, kulttuurillinen ja sosiaalinen pääoma. (Erola ym., 2017, 1.)

Huono-osaisuutta tulisikin mitata useammalla kuin yhdellä mittarilla, sillä muuten voi käydä niin, että osa perhetaustan vaikutuksesta jää kokonaan huomiotta tai toisaalta yhden mittarin

vaikutus henkilön tilanteeseen voidaan painottaa liian merkittäväksi (Erola ym., 2017, 1, viitattu: Bukodi & Goldthorpe, 2014; Erola ym., 2015; Jaeger & Holm, 2007).

Saari ym. (2020, s. 16–17) kuitenkin toteavat myös kirjassaan, että tutkimusten mukaan huono-osaisuus ei lopulta olisikaan laadultaan kovin periytyvää tai pysyvää, sillä iso osa huono-osaisiksi luokitelluista ihmisistä pääsee jossakin vaiheessa elämäänsä kiinni yhteiskunnan parempiosaiseen joukkoon, jolloin positiivinen kierre alkaa ruokkia itse itseään. Toisaalta myös osa tästä huono-osaisten ryhmästä kuuluu läpi elämänsä huono-osaisten joukkoon, eikä tätä joukkoa voi unohtaa, vaikka se olisikin osuudeltaan pienempi kuin se joukko, joka ponnistaa ylöspäin. Kuitenkin tutkimusten mukaan tiedetään myös se, että lapsuudessa koettu huono-osaisuus ja muut kasvua ja kehitystä haittaavat olosuhteet ja traumaattiset elämäntapahtumat kasvattavat riskiä huono-osaisuuteen myös aikuisuudessa, sillä lapsuuden kokemukset heijastuvat herkästi myös aikuisuuteen (Haanpää & Toikka, 2020, s. 125). Näitä käsitellään enemmän aineiston tuloksissa luvussa neljä.

Iso osa lapsista, joiden perheet voidaan luokitella huono-osaisten ryhmään kuuluviksi, ponnistavat aikuistuuksaan esimerkiksi koulutuksen avulla parempiosaiseen joukkoon (Saari ym., 2020, s. 16–17), mikä onkin tavoiteltu asia tasa-arvoista hyvinvointiyhteiskuntaa rakennettaessa ja ylläpidettäessä. Tässä täytyy kuitenkin huomioida eri maiden väliset kulttuurilliset ja kehitykselliset erot, sillä kehittyneemmissä ja tasa-arvoisemmissa maissa, kuten Pohjoismaissa, huono-osaisuuden kierteestä on helpompi ponnistaa ylöspäin kuin köyhemmissä ja eriarvoisemmissa maissa, joissa kaikille ei ole suotu samanlaisia mahdollisuuksia kouluttautua, tehdä töitä ja vaurastua.

Vaikka Saari ym. (2020) nostavatkin esille, ettei huono-osaisuus ole kiveen hakattua, köyhyys maailmanlaajuisesti on kuitenkin sellainen asia, josta on tilastojenkin mukaan hankala päästä eroon, sillä OECD:n keräämän datan mukaan yli puolet sellaisista henkilöistä, joiden tulotaso oli alle kansainvälisen mediaanin, olivat vähintään yhtä pienituloisia vielä kolmenkin vuoden päästä (Therborn, 2013). Euroopan Unionissa (EU) vuonna 2014 hyvin pienituloisia eli selvästi köyhyys- ja syrjäytymisriskissä eläviä kotitalouksia on Tilastokeskuksen selvityksen (2015) mukaan ollut 17,3 prosenttia kaikista kotitalouksista ja Suomessa noin 17 prosenttia, eli vajaa miljoona ihmistä. Lukema on pysytellyt vuodesta toiseen suurin piirtein samalla tasolla. (Tilastokeskus, 2015.) Näistä osa elää äärimmäisessä köyhyydessä ja ovat jo syrjäytyneitä, huono-osaisuudessa eläviä ihmisiä.

On paljon perheitä ja sukuja, jotka ovat vuodesta toiseen sosiaalihuollon asiakkaina ja sinnittelevät läpi elämänsä yhteiskunnan tukien ja palveluiden varassa. Yhteiskunnassa ei myöskään järjestetä palveluita sillä perusteella, että niillä saataisiin katkaistua huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden kierre, eivätkä sosiaalialan asiantuntijatkaan välttämättä kykene määrittelemään sitä, miten heiltä tarjottu palvelu tai tulonsiirto korjaa ylisukupolvista huono-osaisuutta ja miten sen vaikuttavuutta mitataan. (Saari ym., 2020, s. 16–17.)

Lindbergin ym., (2019) mukaan lapsiperheiden tulot eivät valitettavasti ole kehittyneet kasvavan talouden mukana, sillä monet tiukassa taloustilanteessa toteutetut palvelu- ja tukileikkaukset ovat kohdistuneet jo valmiiksi pieni- ja keskituloisiin lapsiperheisiin ja heikentäneet heidän pärjäämistään. Pienituloisten määrä on jopa kaksinkertaistunut ja lapsiköyhyys on kolminkertaista verrattuna vuoteen 1995 ja pahoinvointi on suurinta yksinhuoltaja- sekä suurperheissä ja vanhempien ahdinko heijastuu myös lapsiin (Lammi-Taskula & Salmi, 2010; Lindberg ym., 2019). Valitettavasti huono-osaisuus näyttää lisäävän myös kuolleisuutta (Aro ym., 2011).

Huono-osaisuus ei kuitenkaan ole pelkästään ulkoa päin määriteltävä asia, vaan siihen liittyy myös perheen ja lasten kokema subjektiivinen hyvinvointi, jota on pyritty mittaamaan ja huomioimaan tutkimuksissa viime vuosina myös lasten näkökulmasta. Lapsikeskeisiä mittareita ei kuitenkaan juuri ole, ja siksi vielä tiedetäänkin hyvin vähän vanhempien sosioekonomisen taustan vaikutuksesta lapsen hyvinvointiin. Kuitenkin jo tehtyjen tutkimusten perusteella tiedetään, että vanhempien matala sosioekonominen tausta näyttäisi selkeästi ennustavan lapsen heikompa hyvinvointia ainakin erilaisten taloudellisten ja sitä kautta resurssivajetta aiheuttavien tekijöiden kautta. (Toikka & Haanpää, 2020, s. 119–142.)

Pro gradussani tarkastelen sitä, mitä selviää viimeisimmistä tutkimustuloksista huono-osaisuuden periytyvyydestä eli mitkä tekijät aiheuttavat ylisukupolvista huono-osaisuutta ja miksi: onko huono-osaisuus periytyvää ja jos on, mitä kautta ja miten vahvasti se periytyy? Tutkimukseni ei huomioi lapsen omaa näkökulmaa yksinkertaisesti siitä syystä, että yhdessäkään aineiston tutkimuksessa ei ole tarkasteltu huono-osaisuuden periytymistä lapsen subjektiivisten tuntemusten ja henkilökohtaisten kokemusten kautta. Aineisto on muutenkin hyvin objektiivisesta näkökulmasta toteutettu.

Tutkimusmenetelmä ja –kysymys

3.1 Tutkimuksen aihe ja tutkimuskysymys

Selvitän pro gradussani tuoreimpien tutkimustulosten perusteella, miten huono-osaisuus periytyy sukupolvelta toiselle. Olen rajannut aineiston 2010-luvulla tehtyihin tutkimuksiin huono-osaisuudesta ja sen periytyvyydestä sekä Suomessa että ulkomailla. Huono-osaisuuteen liittyvää tutkimusta on tehty melko runsaasti 2000-luvulla ja haluankin selvittää, mitä viimeisimpänä tehdyistä tutkimuksista voidaan yhteisesti aiheesta päätellä ja luoda kokonaiskuvaa tästä varsin moninaisesta ilmiöstä.

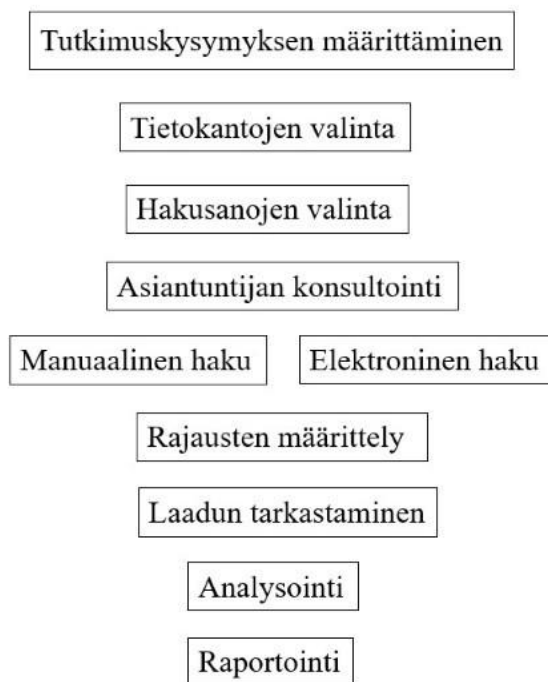
Tutkimuskysymys:

Miten huono-osaisuus periytyy?

3.2 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus yleisesti

Systemaattisella kirjallisuuskatsauksella halutaan selvittää kokonaiskuva tutkittavasta aiheesta jo olemassa olevaa tutkimusta tarkastelemalla. Tarkoituksena on käydä läpi useita valittuun tutkimuskysymykseen liittyviä tutkimuksia ja valita niistä pro graduun sopivimmat ja luotettavimmat. Näin voidaan selvittää, millaista aiheesta tehty tutkimus on ja miten paljon sitä on. (Johansson, 2007, s. 3.) Kirjallisuuskatsauksen tarkoitus ei kuitenkaan ole olla pelkästään referaatti aiemmin tehdyistä tutkimuksista, vaan sen avulla voidaan testata erilaisia hypoteeseja ja selvittää, onko aiempi tutkimus tuloksiltaan johdonmukaista sekä kehittää jo olemassa olevaa tieteellistä teoriaa edelleen uudeksi. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan huomata aukkoja tiedossa ja löytää sitä kautta uusia tutkimusaiheita. (Salminen, 2011, s. 9–15.) Menetelmä on luonteeltaan selkeää ja järjestelmällistä, sillä se tarjoaa tarkat rajat tiedon etsimiseen ja tulosten analysointiin (Johansson, 2007, s. 3). Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on nimensä mukaisesti systemaattista, tarkkaa ja toistettavissa (Fink, 1998, s. 15).

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekeminen voidaan jakaa tarkasti eri vaiheisiin, joita ovat aiheen suunnittelu ja tutkimuskysymysten valinta, hakualustojen ja –termien valinta, mahdollisen asiantuntijan konsultointi näihin valintoihin liittyen, hakutulosten läpikäynti, aineiston rajaaminen ja valinta, aineiston analyysi sekä tulosten raportointi. Systemaattisen haun lisäksi on tärkeä tehdä myös manuaalisia hakuja, jotta aineistoon saadaan mukaan mahdollisesti muutoin ulos jäävät tutkimukset. Systemaattiselle kirjallisuuskatsaukselle ominaisia piirteitä ovat sen läpinäkyvyys ja sen perusteella mahdollinen toisinnettavuus eli jokaisen vaiheen ylös kirjaaminen on tärkeää. Lisäksi on panostettava tutkimusten laadun arviointiin. (Johansson, 2007, s. 4–7.) Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa voidaan käyttää runkona esimerkiksi suosittua Arlene Finkin (1998) laatimaa mallia, jota olen itsekin tutkielmassani käyttänyt:

Kuvio 1: Arlene Finkin malli systemaattisen kirjallisuuskatsauksen toteuttamiselle

3.3 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus tässä opinnäytetyössä

Huono-osaisuutta on tutkittu Suomessa ja maailmalla viime vuosikymmeninä paljon ja yhä enenevässä määrin 2000-luvulla. Huono-osaisuutta voidaan kuitenkin tarkastella tutkimuksissa hyvin erilaisista tulokulmista ja painottaen erityisesti vain jotakin tiettyä siihen liittyvää osa-aluetta, mikä jossakin määrin myös hankaloittaa selvän kokonaiskuvan muodostamista aiheeseen liittyen. Suomessa onkin myös pyritty tekemään yhteenvetoja aiemmin tehdyistä tutkimuksista ainakin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toimesta. Haasteena kuitenkin on se, että osa tutkimuksista on jo osin vanhentunutta, sillä väestön ja yhteiskunnan muuttuessa myös huono-osaisuuteen liittyvä tutkimus ja tulokset muuttuvat.

Systemaattisella kirjallisuuskatsauksella voidaan päivittää uusinta tutkittua tietoa tiiviiseen muotoon luoden yleiskatsauksen tutkittavaan aiheeseen ja siitä saatavaan viimeisimpään tietoon, tällä tavoin tutkimustulokset pysyvät relevantteina ja ajan tasalla (Johansson, 2007, s. 4). En kokenut tarpeelliseksi kerätä omaa aineistoa, sillä valitsemastani aiheesta on saatavilla myös tuoreita tutkimuksia, joiden tuloksia ei ole vielä vedetty yhteen. Haluan tässä käsitellä

viimeisimmän tutkitun tiedon huono-osaisuudesta ja siitä, mitä tutkimus tietää huono-osaisuuden periytymisestä.

Aloitin prosessini valitsemalla aiheen ja määrittelemällä siihen liittyvän tutkimuskysymyksen. Tämän jälkeen määrittelin aiheeseen liittyvät hakusanat eli englanninkieliset vastineet suomenkielisille termeille huono-osaisuudesta ja sen periytyvyydestä, joilla tulisin suorittamaan haut valitsemistani tietokannoista. Perehdyin eri tietokantoihin, tein testihakuja valitsemillani hakusanoilla eri tietokannoista ja valitsin niistä tutkielmalleni sopivimmiksi Ebscon, ProQuestin, Scopuksen ja Web of Sciencen. Lisäksi suoritan suomenkielisillä termeillä haut ARTOsta ja Journalista.

Tässä vaiheessa kohtasin ongelman. Hakutermini joko eivät tuottaneet lainkaan tai tarpeeksi tuloksia tai lisätessäni synonyymejä haku tuotti niin paljon tuloksia, että kaikkien tutkimusten läpikäynti edes otsikkotasolla olisi lähes mahdotonta. Vaikutti myös siltä, että suurin osa tuloksista ei olisi edes hyödynnettävissä tutkimukseni aineistoksi. Otin yhteyttä yliopiston kirjaston tietopalvelun informaatikkoon, kerroin hänelle aiheeni ja kokeilemani hakusanayhdistelmät ja sovin tapaamisen hänen kanssaan. Ennen tapaamista informaatikko perehtyi tutkielman aiheeseen ja kävi läpi eri tietokantoja erilaisin hakusanayhdistelmin ja suositteli tapaamisella tekemiensä hakujen perusteella parhaita hakusanayhdistelmiä tutkielmaani, joita testasimme yhdessä määrittelemieni rajausten kanssa. Lopulta päädyin keskustelumme perusteella valitsemaan tutkielmaani kaikki informaatikon suosittemat neljään eri tietokantaan optimoidut englanninkieliset hakusanayhdistelmät, joilla suorittaisin kansainvälisen hakuni (ks. hakusanat taulukosta alta) ja lisäksi päätin suorittaa suomenkielisiä hakuja ARTOsta ja Journal –sivustolta. Koin kuitenkin tärkeäksi suorittaa hakuja vielä manuaalisesti, jotta katsauksen ulkopuolelle ei jäisi aiheeni kannalta merkityksellisiä tutkimuksia. Kävin läpi myös kirjallisuudesta esiin nousseita tutkimuksia, jotka eivät löytyneet systemaattisella haullla.

Taulukko 1: hakusanat

<p>Ebsco: (disadvantage* OR underprivilege* OR vulnerabilit* OR deprivat* OR "socioeconomic status" OR "low socioeconomic" OR poverty OR low-income* OR "welfare problem" OR "social exclusion" OR exclude*)</p> <p>AND</p> <p>(inheritance OR hereditar* OR heritability OR intergenerational OR generational)</p> <p>AND</p> <p>(society OR community OR "social class")</p>
<p>ProQuest: (disadvantage* OR underprivilege* OR vulnerabilit* OR deprivat* OR "socioeconomic status" OR "low socioeconomic" OR poverty OR low-income* OR "welfare problem" OR "social exclusion" OR exclude*)</p> <p>AND</p> <p>(inheritance OR hereditar* OR heritability OR intergenerational OR generational)</p> <p>AND</p> <p>(society OR community OR social class)</p>
<p>Scopus: (disadvantage* OR underprivilege* OR vulnerabilit* OR deprivat* OR "socioeconomic status" OR "low socioeconomic" OR poverty OR low-income* OR "welfare problem" OR "social exclusion" OR exclude*)</p> <p>AND</p> <p>(inheritance OR hereditar* OR heritability OR intergenerational OR generational)</p> <p>AND</p> <p>(society OR community)</p>
<p>Web of Science: (disadvantage* OR underprivilege* OR vulnerabilit* OR deprivat* OR "socioeconomic status" OR "low socioeconomic" OR poverty OR low-income* OR "welfare problem" OR "social exclusion" OR exclude*)</p> <p>AND</p> <p>(inheritance OR hereditar* OR heritability OR intergenerational OR generational)</p> <p>AND</p> <p>(society OR community OR social class)</p>

ARTO: (huono-osai* OR syrjäyty* OR osattomuus)

AND

(periyty* OR ylisukupolvi*)

Journal: (huono-osai* OR syrjäyty* OR osattomuus)

AND

(periyty* OR ylisukupolvi*)

Ajankohtaisen systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekemisen näkökulmasta koin tärkeäksi määritellä tutkimusten valmistumisvuoden mahdollisimman tuoreeksi ja rajasin tutkimukset 2010 ja sen jälkeen tehtyihin. Mukaan valikoituivat vain alkuperäistutkimukset ja vertaisarvioidut (englanniksi: peer reviewed) artikkelit, jotka liittyvät huono-osaisuuteen tai johonkin huono-osaisuutta aiheuttavaan tekijään ja sen periytymiseen sukupolvelta toiselle. Lisäksi artikkelin tuli olla joko suomen- tai englanninkielinen ja saatavilla maksuttomasti kokonaan luettavaksi joltakin sivustolta. Osassa tietokantoja sain niin paljon hakutuloksia, että rajasin hakua myös aihesanojen avulla ottaen mukaan tietokannan artikkeleista poimimat ja ehdottamat avainsanat, jotka mahdollisesti jollakin lailla voisivat liittyä huono-osaisuuteen, köyhyyteen ja erilaisten sosiaalisten ongelmien periytymiseen.

Ebscossa valitsemillani hakusanoilla ja edellä mainituilla vakiorajauksilla sain yli 700 osumaa, joten päätin rajata artikkelit myös aihevalikosta valitsemalla sieltä mukaan kaikki huono-osaisuuteen, köyhyyteen, koulutukseen, työttömyyteen, terveyteen, perheeseen ja sosiaalisuuteen sekä periytyvyyteen viittaavat sanat jättäen ulkopuolelle selvästi aiheeseen sopimattomat. Tämän lisäksi Ebsco poisti vielä hausta kaksoiskappaleet. Ensimmäisellä kierroksella kävin artikkelit (n=114) läpi otsikko- ja tiivistelmätasolla ja rajasin pois sellaiset, jotka eivät sisältäneet aiheeseen sopivaa otsikkoa tai tiivistelmää. Tämän jälkeen perehdyin tarkemmin jäljelle jääneisiin (n=40) artikkeleihin ja näistä aineistoon mukaan valikoitui 15 kappaletta.

ProQuestilla artikkeleita löytyi hakusanoilla ja rajauksilla 237, jonka jälkeen valitsin vielä aiheeseen sopivat asiasanat ja lopullinen tulos rajautui 222 artikkeliin. Näiden artikkelien otsikkojen ja tiivistelmien läpikäynnin jälkeen tarkempaan tarkasteluun valikoitui kaiken kaikkiaan 32 kappaletta ja lopulta aineistoon seitsemän kappaletta.

Scopusessa haun ja rajausten jälkeen valitsin listasta mukaan vain kaikki sosiaalitieteeseen, psykologiaan, lääketieteeseen, talouteen ja väestöön liittyvät tutkimukset ja jätin ulkopuolelle teknologian ja luonnontieteet. Näin sain 199 hakutulosta, jotka kävin otsikko- ja tiivistelmätasolla läpi, tein lisäksi manuaalisia hakuja ja valitsin tarkempaan tarkasteluun 59 artikkelia, joista lopulliseen aineistoon jäi 14 kappaletta. Scopusessa ei saanut valittua rajauksiin vertaisarviointia, enkä ollut täysin varma, löytyykö Scopusesta pelkästään refereemennettelyn käyneitä artikkeleita, joten kävin varmuuden vuoksi valitsemani artikkelit ja niiden julkaisualustat läpi ja varmistin, että kaikki artikkelit on julkaistu tieteellisissä, vertaisarviointia käyttävistä kanavissa.

Web of Science antoi kokonaisuudessaan yli 700 hakutulosta käyttämilläni hakusanoilla. Vakiorajauksen lisäksi päätin tässäkin tietokannassa rajata vielä aihepiirejä ja valitsin mukaan kaikki sosiaalitieteeseen, psykologiaan, talouteen, väestöön ja lääketieteeseen liittyvät tutkimukset, mutta rajasin ulkopuolelle teknologian ja luonnontieteet. Näin selattavia otsikoita ja tiivistelmiä tuli yhteensä enää 150 kappaletta ja näistä lopulliseen aineistoon valikoitui yhteensä 15 kappaletta.

Kansainvälisten tietokantojen jälkeen siirryin suomalaisiin julkaisualustoihin, koska halusin käydä erikseen läpi myös suomenkieliset tutkimukset aiheeseen liittyen, joita ei välttämättä ole käännetty englanniksi ja julkaistu kansainvälisissä tietokannoissa. Suomenkielisiin alustoihin käytin eri hakusanoja kuin kansainvälisissä tietokannoissa (ks. hakusanat taulukosta 1). ARTO-artikkelihaku antoi valitsemillani hakusanoilla 49 tulosta rajauksilla 2010 ja sen jälkeen ilmestyneet artikkelit sekä suomen tai englannin kieli. Näistä mukaan tutkimuksen aineistoksi valikoitui ainoastaan yksi artikkeli.

Journalista hakusanoilla haettaessa artikkeleja löytyi hakusanoilla yhteensä 500 kappaletta. Sivustolla ei kuitenkaan saanut käyttöön tarkempaa rajausta, joten tuloksissa oli mukana tieteellisten artikkeleiden lisäksi myös pääkirjoituksia, kirja-arvioita ja kirjallisuuskatsauksia ja koko määrä piti käydä läpi haravoiden sieltä tarkasteltavaksi vain vuoden 2010 jälkeen julkaistut tieteelliset alkuperäistutkimukset. Selaillemalla luin julkaisuista otsikot ja lisätiedot rajaten pois valintakriteereihin sopimattomat. Valintakriteereihin sopivista tieteellisistä artikkeleista luin läpi myös tiivistelmät ja rajasin pois sellaiset, joissa ei puhuttu huono-osaisuudesta, sen syistä, kasautumisesta tai periytymisestä. Ensimmäisen valintakierroksen jälkeen tarkemmin läpikäytäväksi jäi enää 24 artikkelia, joista aineistoon valikoitui lopulta viisi artikkelia. Journalista ei pystynyt rajaamaan hakutuloksiin vertaisarvioituja artikkeleita, mutta

tarkempi selvitys osoitti, että kaikki valitsemani artikkelit, eli Aikuiskasvatuksen, Januksen ja Sosiaalilääketieteellisen aikakauslehden julkaisut, ovat vertaisarvioituja, ja Kasvatus ja aika – lehden vertaisarvioidut artikkelit tunnistaa erikseen merkitystä vertaisarviointitunnuksesta, joka myös yhdestä valitsemastani kyseisen lehden tieteellisestä artikkelista löytyi.

Kävin kaiken kaikkiaan läpi lähes 1500 tutkimusta otsikko- ja tiivistelmätasolla, joista valitsin niistä tarkempaan tarkasteluun 221 kappaletta. Tästä määrästä rajautui pois eri tietokannoista vahingossa valikoidut päällekkäiset artikkelit, yksi suomalainen vertaisarvioimaton artikkeli sekä muutoin aineistoon sopimattomat artikkelit. Jäljelle pro gradun aineistoon hyödynnettäväksi jäi lopulta 56 artikkelia, joista muodostuu tämän tutkielman aineisto.

3.4 Tutkimukseen valikoitunut aineisto

Pro gradun aineisto koostuu 56 tieteellisestä tutkimusartikkelista, joista viidessä on kansainvälinen aineisto. Mukana on myös yhdeksän suomalaista tutkimusta suomalaisella aineistolla. Taulukoista 2 ja 3 selviää, kuinka monta tutkimusta mistäkin tietokannasta on valikoitunut mukaan ja millä valintakriteereillä.

Taulukko 2: aineisto

Tietokanta	Tulokset	Valitut
Ebsco	114	14
ProQuest	222	7
Scopus	199	14
Web of Science	150	15
ARTO	49	1
Journal	500	5

Taulukko 3: valintakriteerit

Tutkimus liittyy huono-osaisuuteen tai sitä aiheuttaviin tekijöihin ja niiden periytymiseen
Tutkimus on julkaistu vuonna 2010 tai sen jälkeen
Tutkimus on englannin- tai suomenkielinen
Tutkimus on vertaisarvioitu
Tutkimus on tieteellinen alkuperäistutkimus

3.5 Aineiston kuvaus ja analyysi

Tutkimuksen aineisto analysoitiin sisällönanalyysia apuna käyttäen. Sisällönanalyysi on yksi erityisesti laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmistä, jota voidaan käyttää monenlaisen tutkimuksen tekemisessä. Sisällönanalyysia ei varsinaisesti ohjaa mikään teoria, mutta siihen voidaan liittää erilaisia teoreettisia lähtökohtia. Laadullisen tutkimuksen analysointiin voidaan käyttää esimerkiksi tutkija Timo Laineen kehittämää perusrunkoa, jonka mukaan ensimmäisenä aineistosta päätetään se asia, mikä siinä kiinnostaa oman tutkimuskysymyksen kannalta, käydään aineisto läpi ja erotellaan ja otetaan ylös vain ne asiat, jotka vastaavat ensin määriteltyä kiinnostuksenkohdetta. Tämän jälkeen aineistosta kerätyt asiat yhdistetään ja ne järjestellään tutkijan valitsemalla tavalla. Lopuksi kirjoitetaan aineiston perusteella yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 103–107.) Olen noudattanut tätä runkoa toteuttaessani sisällönanalyysia tässä tutkielmassa.

Sisällönanalyysi on sopiva tapa luokitella aineistoa järjestelmällisesti ja dokumentaarisesti ja siksi se sopiikin hyvin apuvälineeksi systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen. Sisällönanalyysi toimii kuitenkin apuna erityisesti aineiston järjestämisessä, ei varsinaisena analyysimenetelmänä. Systemaattisella aineistoanalyysillä pyritään saamaan kuvaus tutkittavasta ilmiöstä, minkä jälkeen tutkijan vastuulla on johtopäätösten vetäminen kerätyn aineiston tuloksista. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 117 & 138–140.) Laadullisessa aineistoanalyysissä onkin tärkeä muistaa, että tavoitteena on saada aineistosta kirjoitettua yhteenveto ja tehdä tulkinta löydettyistä tuloksista, pelkkä tulosten kaavamainen kirjaaminen ei ole riittävä lopputulema (Alasuutari, 2011, s. 44).

Analyysissani ensimmäisenä perehdyin valitsemini tutkimusartikkeleihin lukien ne läpi ja kirjaamalla niistä ylös perustiedot taulukkoa varten. Taulukosta selviää kunkin artikkelin nimi, tutkimuksen tekijät, julkaisutiedot ja –vuosi, aineiston alkuperämaa ja määrä, tutkimuksen tarkoitus ja tulokset. Taulukko löytyy liitteenä (1) työn lopusta. Tämän lisäksi jaoin artikkelit teemoihin, joita tulen hyödyntämään aineiston analyysissa ja tutkimuskysymykseen vastatessani. Teemoittelu helpotti havainnoimaan aiheesta syntyvää kokonais kuvaa ja tieteellistä painotusta sekä auttoi muodostamaan analyysille alustavaa rakennetta. Petticrew ja Roberts (2006) painottavat kirjassaan taulukointia yhtenä tärkeimmistä vaiheista systemaattista kirjallisuuskatsausta analysoitaessa. Taulukot selkeyttävät analyysia, lisäävät tutkimuksen läpinäkyvyyttä ja helpottavat luettavuutta.

Tutkimuksen tekijän on tärkeä tuntea aiheensa ja aineistonsa hyvin ennen varsinaista analyysin tekoa. Ensimmäisten vaiheiden jälkeen tutustuin aineistoon vielä paremmin ja kirjaamalla niistä ylös asioita, jotka ovat erityisen merkityksellisiä tutkielmani aiheen ja tutkimuskysymyksen kannalta. Perustietotaulukko ja aineiston jakaminen teemoihin nopeuttivat aineiston läpikäyntiä ja helpotti tiedon jäsentämistä ja ylös kirjaamista uusilla lukukerroilla. Lisäksi tein listat siitä, montako aineiston tutkimusta on julkaistu minäkin vuonna ja mistä maista tutkimusaineisto on kerätty (taulukot 4–5), jotta myös tutkielman lukijalle hahmottuisi jo tässä vaiheessa, milloin tutkimukset on tehty eli kuinka tuoretta tietoa on ja miten tutkimukset ovat maantieteellisesti hajautuneet.

Taulukko 4: julkaisu vuosi

Julkaisu vuosi	Lukumäärä
2020	4
2019	15
2018	6
2017	7
2016	4
2015	6
2014	4
2013	4
2012	5
2011	1

Taulukko 5: aineiston alkuperämaa

Maa	Lukumäärä
Aasia ja Afrikka	1
Australia	2
Barbados	1
Englanti	3
Eurooppa	1
Espanja	2
Italia	1
Iso-Britannia	2
Kanada	1
Kiina	2
Mexico ja Yhdysvallat	1

Pakistan	1
Ranska	1
Romania	1
Ruotsi	4
Saksa	1
Skotlanti	1
Suomi	9
Yhdysvallat	21

Julkaisuvuosi-tilasto osoittaa, että 75 prosenttia tutkimuksista eli 42 kappaletta on julkaistu vuonna 2015 tai sen jälkeen, joten aineistoa voidaan pitää hyvin tuoreena. Vuodelta 2010 ei lopulta jäänyt aineistoon yhtään tutkimusartikkelia, vaikka vuoden 2010 julkaisut olivat vielä mukana keruussa. Selvästi ylliedustettuina maanosista ovat Pohjois-Amerikka (23) ja Eurooppa (26) ja yksittäisiä hallitsevia maita ovat Yhdysvallat (22) ja pieneen kokoonsa nähden hieman yllättäen myös Suomi (9). Toisaalta Suomen hallitsevuus ei kuitenkaan yllätä, sillä Suomessa huono-osaisuus on ollut erityisesti viime vuosina esillä syrjäytymisen ja eriarvoisuuden lisääntyessä. Täällä huono-osaisuutta tutkitaan ahkerasti ja sen ehkäisemiseksi pyritään löytämään keinoja. Lisäksi huomioon, että suomalaiset tutkijat ovat pyrkineet tarkastelemaan huono-osaisuutta enemmän suurempana kokonaisuutena kuin yhden sosiaalisen ongelman kautta, mihin itsekin tutkielmassani pyrin.

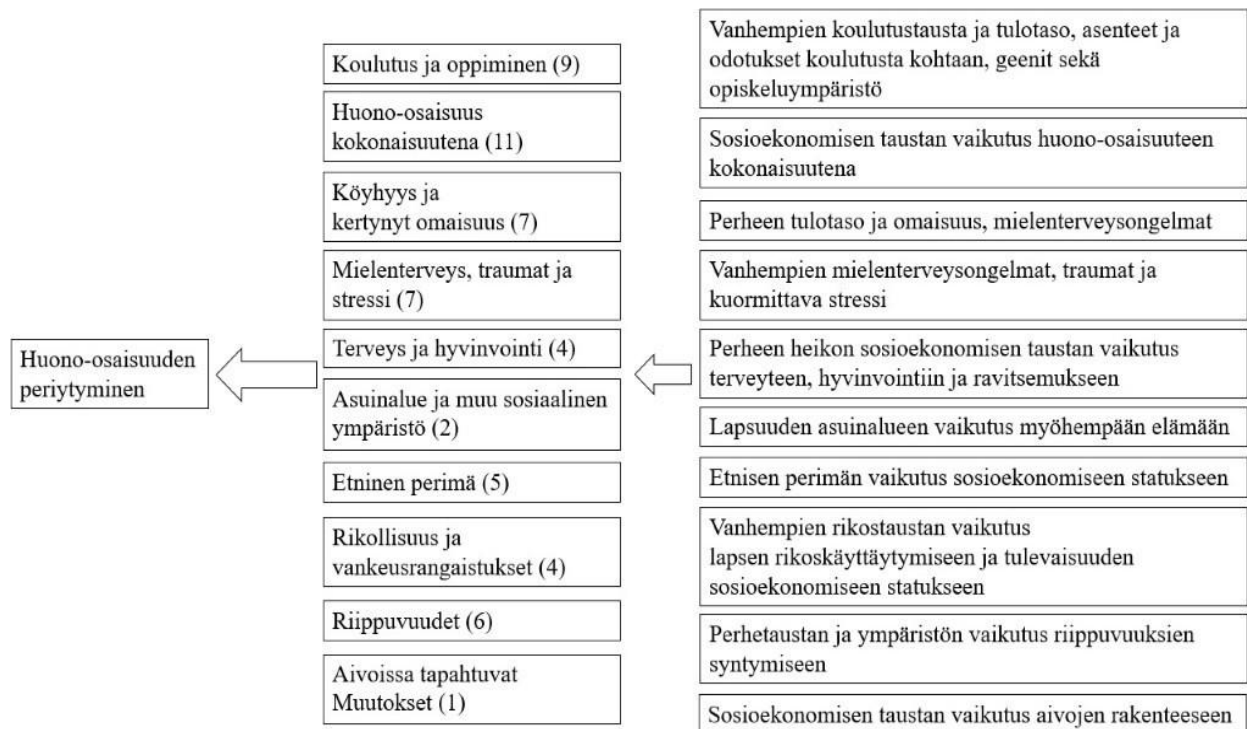
Suomen lisäksi myös Ruotsista, Australiasta, Kiinasta, Englannista ja Espanjasta on valikoitunut mukaan useampi kuin yksi tutkimus ja viisi tutkimuksista käsittää useammasta kuin yhdestä maasta kerätyn aineiston. Aineistona käytettyjen tutkimusten toteutustavat ja otoskoot olivat hyvin vaihtelevia. Suurin osa tutkimuksista on määrällisiä pitkittäistutkimuksia, joissa aineisto on laaja ja käsittää usein vähintään satoja, ellei kymmeniä tai jopa satoja tuhansia osallistujia. Pienin aineisto koostuu 52 kyseisessä tutkimuksessa tarkasteltavasta lausunnosta ja laajimmassa vertaillaan 37 836 toimeentulotuen saajan lääkekorvauksia ja lääkkeiden käyttöä 430 997 ei-toimeentulotuen saajaan.

Tutkimustulokset: huono-osaisuuden periytyminen

Tässä luvussa käyn läpi tutkimuksen tulokset vastaten niillä kysymääni tutkimuskysymykseen huono-osaisuuden periytymisestä. Olen jakanut aineiston artikkeleista nousseiden teemojen mukaan, minkä avulla analysoin ja teen päätelmiä aineistostani. Näitä teemoja muodostui lopulta yhteensä kymmenen, mikä on hieman enemmän kuin ennen aineiston keruuta odotin, ja ne ovat eriteltyinä tämän luvun alalukuina. Useissa valitsemissani tutkimuksissa teema on hyvin selvä ja spesifi, osa taas kuuluu laajempaan kategoriaan, huono-osaisuus kokonaisuutena, jossa huono-osaisuuden periytymistä tarkastellaan useamman kuin yhden huono-osaisuuteen vaikuttavan tekijän kautta, kuten vanhempien koulutuksen, tulotason, työttömyyden ja toimeentuloasiakkuuden näkökulmista. Näitä jälkimmäisen otsikon alle sijoitettuja tutkimusartikkeleita en ryhtynyt sijoittamaan tarkempiin kategorioihin niiden laaja-alaisemman sisällön perusteella.

Kymmenestä teemakategoriasta artikkelimäärältään laajin, huono-osaisuus kokonaisuutena, sisältää yhteensä 11 tutkimusartikkelia ja pienin, aivoissa tapahtuvat muutokset, vain yhden, mutta jota en saanut liitetyksi mihinkään muuhun kategoriaan ja päätin pitää omana lukunaan. Aineiston teemat ovat koulutus ja oppiminen, huono-osaisuus kokonaisuutena, köyhyys ja kertynyt omaisuus, mielenterveys, traumat ja stressi, terveys ja hyvinvointi, asuinalue ja muu sosiaalinen ympäristö, etninen tausta, rikollisuus ja vankeusrangaistukset, riippuvuudet sekä aivoissa tapahtuvat muutokset ja artikkeleita yhteensä 56 kappaletta. Heikkoa menestystä useissa näissä edellä mainituissa osa-alueissa voidaan pitää yksilölle kasautuessaan huono-osaisuuteen johtavina syinä. Kaaviossa tarkemmin tietoa kategorioihin sisältyvien artikkeleiden aiheista ja siitä, montako tutkimusartikkelia kyseisen teeman alla tässä aineistossa on.

Kaavio 1

4.1 Koulutus ja oppiminen

Lapselle periytyvään koulutustasoon näyttäisi aineiston mukaan vaikuttavan sekä vanhempien koulutustausta että tulotaso, isovanhempien sosioekonominen tausta, nuoren itse itsellensä asettamat tavoitteet ja asenne koulutusta kohtaan sekä geenit. Myös perheen ulkopuolinen muu sosiaalinen ympäristö vaikuttaa lapsen oppimiseen. (Aina, 2013; Azid ym., 2017; Hussemann ym., 2017; Stephany, 2019.) Koulutus on yksi vaikuttavimmista tekijöistä, jonka kautta sukupolvisen huono-osaisuuden yleensä katsotaan siirtyvän.

Italialaistutkimuksen mukaan erityisesti matalasti koulutettu vanhempi vaikuttaa negatiivisesti lapsen koulutustasoon. Lukiosta valmistunut lapsi ilmoittautuu yliopistoon 14 prosenttia pienemmällä todennäköisyydellä, jos hänen isällään on vain peruskoulu suoritettuna ja 19 prosenttia pienemmällä, jos hänen äidillään on vain peruskoulusuoritus. Jos kummatkin vanhemmista ovat vain peruskoulun suorittaneita, todennäköisyys heikkenee edelleen ja on vain 25 prosenttia. Vanhempien koulutustausta rajoittaa lapsen sosiaalista liikkuvuutta koulutuksen avulla, sillä se vaikuttaa sekä todennäköisyyteen hakeutua opiskelemaan että

rajoittaa menestymistä opinnoissa, jos perheen koulutustausta on matala. Yliopisto-opiskelunsa kesken lopettavat herkemmin sellaiset, joilla isä –60 prosenttia todennäköisemmin– tai molemmat vanhemmat –50 prosenttia todennäköisemmin– ovat suorittaneet vain peruskoulun. Miesopiskelijat jättävät naisopiskelijoita helpommin yliopiston kesken. (Aina, 2013.)

Vanhempien ja lasten koulutuksessa on selvä yhteys myös Stephanyn (2019, Saksa) mukaan. Suurin ero opiskeluissa tulee hänen tutkimuksestaan tekemiensä päätelmien mukaan siitä, miten mahdollista nuorelle aikuiselle taustansa perusteella ylipäättänsä on suorittaa yliopistotutkinto. Koulutusliikkuvuus on kasvanut viime vuosikymmeninä ja korkeakoulutettujen asema työelämässä parantunut, mutta silti vanhempien sosiaalisella pääomalla on vaikutusta lastensa sosiaaliseen pääomaan, mikä taas vaikuttaisi määrittelevän lopullisen koulutustason. (Stephany, 2019.) Andersin (2012) toteuttaman Iso-Britannialaistutkimuksen mukaan korkeimman tuloluokan lapset menevät muita todennäköisemmin yliopistoon. Vanhempien tulotaso onkin ratkaisevassa asemassa määrittelemässä lapsen koulutustasoa ja lopulta lapsen tulotaso. Myös vanhempien ammatilla on vaikutus jälkeläistensä kouluttautumiseen ja ammattiin. Vaikuttaa siltä, että jopa niillä lapsilla, joilla on keskenään sama koulutustaso, vanhempien korkeampi tulotaso on silti yhteydessä parempiin ammatillisiin suorituksiin. Pääsääntöisesti kuitenkin korkeamman tulotason perheissä lapset kouluttautuvat enemmän ja saavat korkeamman tulotason ammatteja. (Azid ym., 2017, Pakistan.)

Books-Gunnin ym. (2017, Yhdysvallat) mukaan perheen korkeampi tulotaso vaikuttaa myös opiskelun sujuvuuteen: erityisen positiivisesti se vaikuttaa lapsen kielelliseen kehitykseen eli lukemiseen ja kirjoittamiseen. Matemaattisissa taidoissa ei kuitenkaan ollut eroja eri tulotason perheiden lasten välillä. Sellaiset matalan tulotason lapset, jotka kävivät koulua korkeamman tulotason osavaltiossa Yhdysvalloissa, hyötyivät siitä sekä kognitiivisissa että sosio-emotionaalisissa taidoissa. Oppimisympäristöllä näyttäisi siis olevan väliä oppimiseen: korkeampi taso voi nostaa heikommassa asemassa olevia paremmalle tasolle. (Brooks-Gunn ym., 2017.)

Äidin geenit sekä lapsen kasvuympäristö vaikuttavat lapsen oppimiseen ja opiskeluun. Lapset, jotka saivat lapsuudessa enemmän kognitiivista stimulaatiota, hoivaa ja huolenpitoa, kokivat turvaa ja asuivat puhtaassa kodissa, saavuttivat korkeamman koulutustason. Edellä mainitun kodin tarjosivat todennäköisemmin äidit, jotka saivat paremmat pisteet koulutusgeneissään. Äidin ja lapsen koulutukseen liittyvät geenipisteet korreloivat tutkimuksessa keskenään, eli mitä korkeammin koulutettu äiti, sitä korkeammat koulutusgeenipisteet ja niin myös heidän

lapsillaan. (Agnew-Blais ym., 2020, Yhdysvallat.) Ballester ym. (2018, Espanja) ovat huomanneet myös, että äidin sosioekonomiset mittarit vaikuttavat lapseen enemmän kuin isän. Äidin koulutuksella, kun taas isän kohdalla sosiaaliluokalla, oli erityisen vahva vaikutus lapseen, sillä äidin koulutus, ikä ja älykkyys sekä isän sosiaaliluokka liittyivät merkittävästi lapsen kognitiiviseen kehitykseen. Sosioekonomisilla tekijöillä on vahva vaikutus lapsen kognitiivisiin kykyihin.

Sosiaalinen pääoma onkin jakautunut ihmisille hyvin eri tavoin. Vanhempien sosiaalinen pääoma on sidoksissa heidän sosioekonomiseen asemaansa, mikä voi vaikuttaa siihen, miten vanhemmat suhtautuvat lastensa koulunkäyntiin ja opiskeluun yleensä. (Gronow ym., 2015.) Kouluttautumiseen vaikuttavatkin ensisijaisesti sekä kodin pääomat että vanhempien sosiaaliluokka. Nämä perheeseen liittyvät taustatekijät vaikuttavat suoraan lapsen kognitiivisiin ja sosiaalisiin kykyihin ja sitä kautta kykyihin suoriutua opinnoista sekä pohdintaan koulutuksen kustannuksista verrattuna koulutuksesta saataviin hyötyihin, kuten parempaan tulotasoon, luokka-aseman nostamiseen tai sen ylläpitämiseen. Opiskelijan perhetaustan vaikutus opinnoissa menestymisessä on merkittävä ja vaikuttaa siten myös kouluvalintoihin. Myös koulutuksen kustannukset ja koulutuksen mahdolliselle tuotolle annettu painoarvo vaikuttavat koulutusvalintoihin. Matalammasta sosiaaliluokasta tulevan nuoren koulumenestys on usein heikompaa ja siten valinnanvapaus ja toisaalta motivaatio rajatumpaa perheen ja nuoren aineellisten ja aineettomien resurssien vuoksi. (Kalalahti ym., 2015.)

Vanhempien vaikutuksen lisäksi myös heikommasta sosioekonomisesta taustasta tulevat lapset voivat ponnistaa korkealle, sillä myös lapsen ja nuoren omalla asenteella on vaikutusta kouluttautumiseen. Ne lapset ja nuoret, joilla oli tutkimuksessa korkeammat tavoitteet opiskelulle, valmistuivat toisen asteen koulutuksesta yhtä todennäköisemmin, olivat he sitten alempituloisesta tai korkeampituloisesta perheestä, kuin he, joilla odotukset omasta opiskelustaan olivat matalat. Toisen asteen koulutuksesta valmistuminen vaikuttaa positiivisesti tulotasoon, eli positiiviset odotukset opiskelusta edesauttavat valmistumista, mikä taas nostaa tulotasoja aikuisena. (Hawkins ym., 2012, Yhdysvallat.)

4.2 Huono-osaisuus kokonaisuutena

Tässä kategoriassa huono-osaisuuden aiheuttajina korostuvat perheen sosioekonominen asema eli tulo- ja koulutustaso sekä muu elintaso, työttömyys, koulupudokkuus sekä sosiaaliturvalla

eläminen ja yksinhuoltajuus. Työttömyys sisältyy tähän kategoriaan, vaikka sille olisi varmasti ollut paikkansa myös omana teemanaan. Yhdessäkin aineiston tutkimuksessa ei kuitenkaan tarkasteltu pelkästään työttömyyttä omana teemanaan, joten se jäi osaksi tätä kategoriaa. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö työttömyys olisi merkittävässä osassa huono-osaisuuden periytyemisessä. Toisaalta huomionarvoista on kuitenkin se, että usein työttömyys on vahvasti sidoksissa kouluttautumattomuuteen, eli työttömyys usein tulee matalan koulutustason johdannaisena. Erolan ym., (2017, 3, Suomi) mukaan vanhempien työttömyys kuitenkin ennustaa hyvin myös heidän lastensa työttömyyttä, joka voi periä koulutustaustan lisäksi myös esimerkiksi vanhempien antaman elämäntapamallin kautta. Työttömien lapsista yli viidenneksellä ei ole tutkintoa nuorina aikuisina, eikä 25–29 prosenttia heistä myöskään käy töissä (Erola ym., 2017, 1, Suomi).

Melis ja Schoon (2019) ovat Isossa-Britanniassa toteutetussa tutkimuksessaan jakaneet erilaiset perheet riskitekijöiden mukaan riskiluokaltaan matala- ja korkeariskisiin perheisiin. He ovat saaneet selville, että korkean riskin perheiden lapsilla on selvästi suurempi riski huono-osaisuuteen kuin matalariskisten perheiden lapsilla. Korkeariskisissä perheissä vanhempien sosioekonominen tausta on heikompi, riski sairauksiin suurempi, heistä iso osa on joko teinivanhempia tai yksinhuoltajia tai lapsia on paljon. Lisäksi etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvat perheet ovat suuririskisiä.

Yksilön kapasiteetti voi määrittää hänen sosiaalisen statuksensa ja liikkuvuutta perheen sosiaaliseen statukseen verrattuna voi tapahtua sekä alas– että ylöspäin. Yksilön kapasiteetti on kuitenkin jossakin määrin sidoksissa hänen perheensä sosioekonomiseen tasoon. Lapsen omat tulot, koulutus ja työkokemus alkavat korvata vanhempien asemaa sosiaalisen statuksen määrittelyssä hänen aikuistuuksaan. Kuitenkin erityisesti korkeassa asemassa olevien vanhempien status säilyy herkästi myös heidän lapsilleen ja näin eriarvoisuus parempiosaisten ja heikompiensaisten välillä kasvaa entisestään. (Aneshensel, 2014, Yhdysvallat.)

Huono-osaisemmassa asemassa olevat nuoret lopettavat todennäköisemmin koulun kesken, menevät naimisiin ja saavat lapsia nuorena. Korkeammasta taustasta tulevat vastaavasti lykkäävät perheen perustamista ja kasvattavat sosiaalista statustaan opiskelulla ja työelämässä. On myös mahdollista, että heikommasta taustasta tulevat lapset nousevat korkeammalle sosiaalisessa hierarkiassa kuin vanhempansa, ja niin myös usein käy, ja tämä inhimillinen pääoma kehittyy kahdella tapaa: Ne, jotka jatkavat koulunkäyntiä pidempään, hyötyvät siitä rahallisesti hieman myöhemmin, mutta pääsevät kovatuloisten joukkoon valmistuttuaan ja

siirryttyään työelämään ja ne, jotka keskeyttävät koulun ajoissa ja menevät suoraan töihin, saavat heti taloudellista hyötyä ja kasvatettuaan tulotasoaan lapsuuden perhettä korkeammaksi. Nousukiito jälkimmäisellä ryhmällä ei todennäköisesti kuitenkaan ole kovin pitkäkestoista, vaan tulo- ja koulutustaso pysyykin heillä lähes samana myöhemmin aikuisiässä kuin työuran alkuvaiheilla. Nousukehitystä ei siis enää työvuosien aikana välttämättä tapahdu ja pidemmälle opiskelleet menevät selvästi ohi. (Aneshensel, 2014, Yhdysvallat.)

Vanhempien koulutustausta selittää isoimman osan lapsen saavutuksista ammatillisesti ja tulotaso kaikkein vähiten. Myös vanhempien sosiaaliluokalla näyttäisi olevan merkitystä. Sosiaalisella statuksella on kuitenkin kokonaisuudessa suuri merkitys, ei välttämättä niinkään yksittäisillä tekijöillä. Ainoa merkittävä yksittäinen tekijä on äidin koulutustausta, joka vaikuttaa eniten silloin kun lapsi on pieni, isän koulutustausta taas vaikuttaa jonkin verran nuorille aikuisille. Vaikuttaisi siltä, että vanhempien sosioekonomisten tekijöiden vaikutus pysyy suhteellisen muuttumattomana riippumatta siitä, minkä ikäisenä lapsen tilannetta tarkastellaan. (Erola ym., 2016, Suomi.)

Sosioekonomisen taustan periytyvyys näyttäisi olevan vahvinta juuri heikoimmassa asemassa olevilla ihmisillä. Vanhempien saatu sosiaaliturva oli suurin vaikuttaja sosiaaliturvan periytyemisessä. Yleinen tulotaso ei ole suurin selittäjä huono-osaisuuden periytyemisessä, mutta vanhempien koulupudokkuus ja sosiaaliturvan saaminen ovat. Vanhempien koulupudokkuus ennustaa hyvin lapsien koulupudokkuutta. Tämä voi liittyä roolimallin puutteeseen ja siihen, että vanhemmat eivät kykene tukemaan lastansa koulunkäynnissä ja asenteista ja arvomaailmasta. Lisäksi vanhempien työttömyys ennustaa hyvin lapsen työttömyyttä. Toisaalta lyhytaikainen sosiaaliturvan saaminen (esim. lyhytaikainen työttömyys, sairaus) tuskin aiheuttaa lapselle ongelmia tulevaisuudessa, eikä pelkästään materiaallinen puute näyttäisi vaikuttavan siihen, että lapsi olisi tulevaisuudessa huono-osainen. Mitä enemmän sosiaalisia ongelmia on kasautunut, sitä todennäköisemmin ne myös siirtyvät. (Erola ym., 2017, 3, Suomi.)

Pelkästään perusasteen suorittaneiden vanhempien lapsista 30 prosentilla ei ole toisen asteen tutkintoa nuorena aikuisena, ja toimeentulotuen asiakkaiden lapsissa sama kaava jatkuu, sillä 33 prosentilla lyhytaikaisista ja 40 prosentilla pitkäaikaisista toimeentulotuen saajien lapsista ei ole tutkintoa 22-vuotiaana. Työttömien lapsista reilulla 20 prosentilla ei ole tutkintoa aikuisikään mennessä, suurin piirtein saman verran ei myöskään ole töissä (25–29%) ja noin 20 prosenttia heistä saa toimeentulotukea. Työttömyys kasvaa edellä mainitusta yli 10 prosentilla

sellaisilla nuorilla aikuisilla, joiden vanhemmat ovat olleet toimeentulotukiasiakkaina joko lyhyt- tai pitkäaikaisesti ja pitkäaikaisesti tukea saavien vanhempien lapsista toimeentulotuen saajia on 43 prosenttia. Koulupudokkaiden lapsista aikuisena toimeentulotukea nostaa viidesosa. Huono-osaisen lapsuuden kokeneista lapsista noin puolet eivät kokeneet mitään mitatuista sosiaalisen huono-osaisuuden mittareista. Vanhempien pitkäaikaisella toimeentulotukiasiakkuudella on vakavimmat ylisukupolviset vaikutukset. (Erola ym., 2017, 1, Suomi.)

Erola ym., (2017, 1, Suomi) osoittavat, että koulunsa kesken jättäneiden vanhempien lapset jättävät myöskin koulunsa kesken muita todennäköisemmin, mikä voi olla seurausta siitä, ettei perheessä arvosteta koulutusta, eikä vanhemmilla ole sellaisia kulttuurillisia resursseja, joilla he voisivat tukea lastensa koulunkäyntiä. Pelkästään kouluttautumattomuus ei kuitenkaan johda suoraan työttömyyteen tai toimeentulotukiasiakkuuteen, vaan vanhempien työttömyydellä on lastensa työttömyyteen suora yhteys, jota ei toisen asteen tutkintokaan pysty häivyttämään. On hyvinkin mahdollista ja todennäköistä, että työttömien vanhempien arvot ja asenteet työssäkäyntiä kohtaan siirtyvät heidän lapsilleen ja lapset eivät pidä työttömyyttä epänormaalina, leimaavana tai kovin ihmeellisenä asiana ja ovat näin itsekkin herkemmin työttöminä.

Erola ym., (2017, s. 509, 1, Suomi) painottavat, että tulostensa perusteella “nuorten kohdalla vain aktiivinen koulutukseen ohjaaminen ei ole riittävä toimenpide, koska työttömyyden ja toimeentulotuen asiakkuuden ylisukupolvisuus ei kulje lasten koulutuksellisen epäonnistumisen kautta.” Varhaiskasvatus ja peruskoulu ovat erityisen tärkeässä asemassa ylisukupolvisen huono-osaisuuden ehkäisyssä, eikä subjektiivisen päivähoito-oikeuden ja perusopetukseen kohdennettavien riittävien resurssien merkitystä voi turhaan korostaa. Toimeentulotuen nostamista voitaisiin vähentää panostamalla riittävään sosiaaliturvaan ja asuinalueiden sekä koulujen eriarvoistumisen vähentämiseen pitäisi panostaa. (Erola ym., 2017, 1.)

Sisarusten elämänpolut ovat enemmän samankaltaisia kuin perheen ulkopuolisten henkilöiden. Tämä tarkoittaa sitä, että sosiaalinen tausta vaikuttaa paljon siihen, missä sosioekonomisessa tilanteessa henkilö on nuorena aikuisena. Vaikuttaa siltä, että joko miehiin sosiaalinen tausta vaikuttaa enemmän tai sitten veljesten välinen samankaltaisuus on suurempi kuin siskosten. Vanhempien tulotaso, koulutus, työttömyys, avioero ja asumusero sekä asuinalue selittivät vain

31 prosenttia samankaltaisuudesta – loppu selittyy muulla, kuten sisarusten välisellä keskinäisellä suhteella ja kodin ulkopuolisella ympäristöllä. (Erola ym., 2019, Suomi.)

Friedman ym., (2015) ovat saaneet selville, että ne henkilöt, jotka eivät olleet korkealuokkaisista perheistä, saivat yleensä vähemmän palkkaa kuin “eliittiperheiden” lapset, vaikka he olisivat töissä samassa asemassa, samalla koulutuksella, kokemuksella ja taidoilla kuin korkealuokkaisten perheiden lapset. Sosioekonominen tausta vaikuttaa asemaan siis ainakin Britanniassa, vaikka todellisuudessa tiedot ja taidot olisivat yhtäläiset eri taustoista tulevilla.

Vanhempien sosioekonomisella taustalla vaikuttaisi olevan vaikutusta lapsen harrastuksiin ja sitä kautta lapsen kehitykseen kesälomien aikana. Erityisesti matemaattisissa ja tiedetaidoissa taidoissa oli merkittävä ero korkeamman sosioekonomisen taustan lapsien hyväksi, kun taas lukemisessa ei sen sijaan huomattu eroja. (Coley ym., 2020, Yhdysvallat.) Toisaalta päinvastoin Coleyn ym. (2020) tuloksia, Romaniassa Damsan ym. (2019) mukaan köyhät romanilapset olivat heikompiä lukemaan ja kehittyivät hitaammin lukutaidoissa kuin verrokkiryhmä ja sosioekonomisen taustan vaikutus lukutaitoon oli merkittävä, vaikkakin osa erosta varmasti selittyy sillä, että romanilapset ovat muita enemmän poissa koulusta (Damsa ym., 2019).

Asunnottomuus on yksi huono-osaisuuden tekijöistä. Fröjd ym. (2012, Suomi) ovat tutkimuksessaan selvittäneet peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten riskitekijöitä, jotka mahdollisesti johtavat asunnottomuuteen aikuisuudessa. Näistä tutkimuksessa seuratuista nuorista (n=3278) aikuisena osoitteettomina oli 45 henkilöä, joista enemmistö, 67 prosenttia, oli miespuoleisia henkilöitä. Kaikilla heillä oli enemmän kuin yksi riskitekijä nuoruudessaan: osoitteettomilla oli keskimäärin viisi riskitekijää ja niiltä, joille löytyi vakituinen osoite, määrä oli kolme. Osoitteettomista pojista puolella oli viisi tai useampia riskitekijöitä, tytöistä kolmella neljäosalla.

Äidillä oli matala koulutus noin kolmanneksella osoitteettomista, samoin isällä, mutta vain äidin matalan koulutuksen suhteen ero osoitteettomien ja osoitteellisten välillä oli tilastollisesti merkitsevä, erityisesti poikien asunnottomuuden selittäjänä. Vanhempien työttömyys ja muutto toiselle paikkakunnalle peruskoulun lopulla nousi esille asunnottomuutta selittäviksi tekijöiksi tytöillä. Ammatilliset opinnot olivat lukiota yleisempiä osoitteettomien ryhmässä, ja asuminen yksinhuoltajaperheessä yhdeksännellä luokalla oli yleisempää osoitteettomilla kuin osoitteellisilla, mutta vanhempien ero ei ollut merkitsevää. Erilaiset käyttäytymisongelmat,

mielenterveysongelmat, päihteiden käyttö, heikko koulumenestys ja suuret poissaolomäärät olivat noin kaksi kertaa yleisempää osoitteettomien ryhmässä. Suurin ero osoitteettomien ja muiden välillä oli kuitenkin psykosomaattisessa oireilussa: runsas oireilu oli neljä kertaa tavallisempaa osoitteettomilla. (Fröjd ym., 2012.)

Lauerma ym., (2019, Suomi) ovat tutkineet vankilan ulkopuolelle hoidettavaksi vapautettujen psykoottisten vankien taustoja, jotka eivät ole vankilassaoloaikana reagoineet hoitoon. Näiden vankien lapsuusajat olivat hyvin epävakaat ja lapselle haitallisia. Yli puolet vapautetuista vangeista olivat lähtöisin yksinhuoltajaperheistä, ja heistä yli neljäsosa oli ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle jossakin vaiheessa elämäänsä. Tämä kierre näytti siirtyvän myös seuraavalle sukupolvelle, sillä niillä vangeilla, joilla oli lapsia, kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli noin kolmasosa. Lauerman ym. (2019, s. 235) mukaan “syitä kodin ulkopuolelle sijoittamiseen olivat olleet epävakaat perhesuhteet sekä tutkittavan kouluvaikeudet, rikosten teko ja päihteiden käyttö.”

Tutkimuksessa yleisimpiä perheessä ja lähisuvussa ilmenneitä ongelmia olivat mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä perheväkivalta. Tutkittavista melkein kaikki olivat suorittaneet peruskoulun loppuun, mutta isolla osalla oli oppimisvaikeuksia ja heistä ainakin viidesosa oli saanut myös erityisopetusta. Toisen asteen tutkinnon suorittaneita oli 30 prosenttia, joista yksi ylioppilastutkinto. Ryhmässä korostuvat myös ennen vankilaan päätymistä sosiaaliturvaetuuksien varassa eläminen ja asunnottomuus sekä lapsuudessa ja nuoruudessa koetut traumaattiset kokemukset, naisilla erityisesti seksuaalinen hyväksikäyttö. (Lauerma ym., 2019.)

4.3 Köyhyys ja kertynyt omaisuus

Matalaan tulotasoon ja aikuisuudessa kertyneeseen omaisuuteen sekä omistusasumisen todennäköisyyteen vaikuttavat muun muassa lapsuudessa koettu köyhyys ja toimeentulotukiasiakkuus, vanhempien heikko koulutus- ja tulotaso sekä haasteet mielenterveyden ja päihdyttävien aineiden käytön kanssa. Sekä vanhempien että lasten oma koulutustausta ovat vahvasti kytköksissä tulotasoon, mutta pelkkä koulutus ei selitä kokonaan köyhyyden periytymistä.

Pelkästään Euroopan unionin (EU) alueella neljäsosa (24,2%) lapsista on elänyt köyhyys- ja syrjäytymisriskissä vuonna 2017. Tämä tarkoittaa melkein 23 miljoonaa lasta. Suomessa

vastaava luku on hieman EU-maiden keskiarvoa alempi, 16 prosenttia, mikä sekin tosin tarkoittaa 172 000 lasta. Väestötasolla Suomessa riski on 16,5 prosenttia, eli lapsilla on hieman pienempi riski köyhyyteen ja syrjäytymiseen kuin aikuisilla. Köyhyys- ja syrjäytymisriskillä tarkoitetaan sitä, että henkilö elää kotitaloudessa, joka on joko pienituloinen, vajaatyöllinen tai kokee aineellista vajetta. Joillakin kotitalouksilla nämä kaikki toteutuvat. (Tilastokeskus, 2020.) Vaikka äärimmäinen köyhyys (= enintään yhden dollarin päiväansio per henkilö) on viime vuosikymmeninä kokonaisuudessaan maailmalla pienentynyt, Afrikan, Etelä-Amerikan ja Länsi-Aasian maiden tilanne on pysynyt lähes ennallaan vuosien 1990-2002. Esimerkiksi maailman köyhimmällä alueella Afrikassa Saharan eteläpuolella edelleen yli 40 prosenttia ihmisistä kärsii köyhyydestä. (Kniivilä & Laaksonen, 2008.) Vastaavasti kehittyneemmissä maissa, kuten EU:n alueella, ollaan täysin erilaisissa lukemissa, kun mitataan sellaisia henkilöitä, jotka täyttävät kaikki kolme köyhyys- ja syrjäytymisriskin tekijää, jolloin puhutaan pahimmillaankin Makedonian 6,6 prosentista. (Tilastokeskus, 2020.)

Ahmadabadi ym. (2018, Australia) ovat toteuttaneet pitkittäistutkimuksen, josta he huomasivat, että vain harva tutkittavista joutui kokemaan jatkuvaa köyhyyttä koko tutkimuksen ajan. Köyhyys ei siis ole usein pysyvä tila, vaikka moni kamppaileekin köyhyyden kanssa koko elämänsä. Tutkittavista puolet kokivat köyhyyttä jossakin elämänvaiheessaan ja ne henkilöt, jotka elivät köyhyydessä 30-vuotiaana, olivat monet kokeneet köyhyyttä jo lapsuudessa. Köyhillä on isompi riski haitallisiin kokemuksiin ja haitalliset kokemukset ja tapahtumat taas lisäävät riskiä köyhyydelle. Tutkijoiden mukaan näyttäisi siltä, että ennemminkin muut haitalliset kokemukset kuin itse köyhyys lapsuudessa johtaisivat köyhyyteen myös aikuisuudessa. Tällaisia haitallisia kokemuksia lapsuudessa voivat olla esimerkiksi väkivalta, päihteiden käyttö, laiminlyönti, rikollisuus, psyykkiset ja fyysiset sairaudet tai työttömyys – köyhyys ei siis näyttäisi olevan syy, vaan seuraus.

Bellanin ja Bian (2019, Eurooppa) tutkimuksen mukaan taloudellisissa vaikeuksissa kasvaminen kuitenkin nosti köyhyysriskin aikuisuudessa 1,4-kertaiseksi ja ennusti 4 prosenttia pienempää tulotasoa, eikä edes toisen asteen koulutuksen saaminen poistanut täysin näitä lapsuuden köyhyyden vaikutuksia. Myös Cueton ym., (2017, Espanja) tulokset vahvistavat tämän: pelkästään koulutus ei selitä köyhyyseroa, vaan lapsuudessa koettu köyhyys vaikuttaa aikuisiän köyhyyteen myös ohi koulutuksen. Yksinhuoltajilla ja kouluttautumattomilla sekä työttömällä vanhemmilla on erityinen riski köyhyyteen. Bellanin ja Bian (2019) mukaan köyhyydessä kasvaneet henkilöt suorittavat toisen asteen koulutuksen paljon pienemmällä

todennäköisyydellä kuin korkeampituloisissa perheissä eläneet: niillä nuorilla, jotka eivät kasvaneet köyhissä oloissa, oli 1,5-kertainen todennäköisyys suorittaa toisen asteen koulu suhteessa köyhyydessä kasvaviin lapsiin ja koulutustaso korreloi suoraan tulotason kanssa: henkilöillä, joilla on vain peruskoulu suoritettuna, on selvästi heikompi tulotaso aikuisena kuin korkeammin koulutetuilla. Nuoren omilla opinnoilla on siis kuitenkin iso rooli tulotason määrittelijänä, vaikka sillä ei saisikaan kokonaan lapsiköyhyyden vaikutuksia kurottua umpeen. (Bellani & Bia, 2019; Cueto ym., 2017.) Koulutuksen ja ammatin lisäksi poikien tuloihin ainakin Kiinassa näyttäisi vaikuttavan erityisesti isän tulotaso ja vanhempien koulutustausta, mitkä taasen vaikuttavat myös heidän lastensa kouluttautumiseen (Bai ym., 2019).

Tutkijat (Gissler ym., 2019, Suomi) ovat löytäneet vahvan yhteyden lapsiköyhyyden ja sosiaaliturvan vastaanottamisen väliltä tutkiessaan syrjäytymistä. Kouluttautumattomuudella oli vahva linkki myös muihin sosiaalisiin ongelmiin tässä aineistossa. Syrjäytyneistä yhdeksän kymmenestä sai toimeentulotukea, kun työllisten osuus oli vain yksi viidestä. Lisäksi rikostuomiot, päihteiden käyttö, psyykkiset diagnoosit ja kodin ulkopuoliset sijoitukset lapsena olivat yleisiä. Syrjäytyneiden henkilöiden vanhempien tausta näytti hyvin samankaltaiselta, sillä myös heillä matala koulutustaso, köyhyys ja toimeentulotuen saanti, rikostuomiot ja psyykkiset sairaudet olivat yleisiä. Sosiaaliturvalla elävät perheet elävät yleensä selvästi köyhyysrajan alapuolella ja kärsivät niukkuudesta, eikä heillä ole samanlaisia mahdollisuuksia kuin hyvätuloisilla. (Gissler ym., 2019.) Myös omaisuuden kertymisessä ja omistusasunnon omistamisessa voidaan nähdä selvä eriarvoisuuden lisääntyminen – parempiosaisilla on mahdollisuus auttaa lapsiaan hankkimaan omistusasunnon, kun taas köyhemmillä perheillä ja yksinhuoltajilla ei ole. Jos kuitenkin pienempituloisilla on siihen mahdollisuus, asunnon kunto, koko ja sijainti ovat selvästi heikompia kuin parempiosaisilla. (Bonnet ym., 2018. Ranska.)

Köyhyydessä elämisen ja koulutuksen hankkimisen lisäksi köyhyyteen vaikuttavat myös mielenterveys- ja päihdeongelmat. Abdulmalikin ym. (2019, Aasia & Afrikka) mukaan niissä kotitalouksissa, joissa henkilöllä on MNS-häiriö (=alkoholiriippuvuus, masennus, epilepsia ja/tai psykoosi), voitiin todeta aikuisilla matalampi koulutustaso, alhaisemmat asuntostandardit, pienempi tulotaso, pienempi kulutus, vähemmän varallisuutta, isommat terveydenhuoltomenot ja haitallisemmat taloudelliset selviytymisstrategiat. Ne perheet, joissa on MNS-häiriöitä, ovat suuremmassa alttiudessa krooniselle köyhyydelle ja sukupolvien välisen köyhyyden siirtymisessä.

4.4 Mielensterveys, traumat ja stressi

Tässä kategoriassa nousevat erityisesti esille vanhempien masennuksen ja traumojen vaikutukset lapsiin ja äidin rooli korostuu erityisesti. Vaikuttaisi siltä, että äidin masennuksella, ahdistuksella ja traumataustalla on suurempi vaikutus lapsiin kuin isän mielensterveysongelmilla. Toisaalta aineistoon valikoituneista tutkimuksista useammassa tutkittiin nimenomaan äiti-lapsi-pareja, eivätkä isät olleet lainkaan mukana tutkimuksessa. Voi myös olla, että koska äidit viettävät selvästi enemmän aikaa lastensa kanssa, äitien käytös myös heijastuu herkemmin lapselle. Valmiiksi huono-osaiset perheet ovat mielensterveysongelmienkin kanssa riskiryhmää verrattuna parempiosaisiin.

Erilaiset mielensterveydelliset haasteet, traumat ja pitkään jatkunut stressi kuormittavat vanhempien lisäksi myös heidän lapsiaan. Masentuneiden vanhempien lapset ovat alttiita perimään masennuksen vanhemmiltaan erilaisten mekanismien kautta. (Borelli ym., 2018, Yhdysvallat & Mexico; Bradley ym., 2018, Yhdysvallat; Brennan ym., 2011, Yhdysvallat.) Tässäkin huono-osaisemmat kuuluvat riskiryhmään, sillä matalan sosioekonomisen taustan lapset kokevat Chenin ym. (2018, Kiina) mukaan enemmän ahdistuneisuutta kuin korkeamman sosioekonomisen taustan lapset. Ahdistus välittyy lapsiin vanhempien kokeman stressin ja ahdistuksen kautta ja nostaa lasten kortisolitasoja. Masentuneiden ja ahdistuneiden vanhempien vaikutuksen lisäksi myöskin naapurustolla todetaan olevan vaikutusta aikuisiän psykoottisten sairauksien esiintyvyyteen. Bukowskin ym. (2020, Kanada) mukaan naapuruston heikko sosioekologinen taso ja muuttuvat elinolot aikuistumisen aikaan lisäävät riskiä psykoottisille sairauksille aikuisuudessa.

Brennan ym. (2011, Yhdysvallat) nostavat esille erityisesti äidin masennuksen merkityksen tyttäriensä masennukseen, ihmissuhdeongelmiin ja nuorena raskautumiseen. 15-vuotiaana koettu masennus lisäsi haasteita ihmissuhteissa ja riskiä alle 20-vuotiaana raskautumiseen, mikä taas lisäsi masennusta ja toimintahäiriöitä jatkossa. Lisäksi myös trauma tai posttraumaattinen stressireaktio vanhemmilla voi vaikuttaa vanhempien ahdinkoon ja sitä kautta lasten hyväksikäyttöön. Vanhempien trauma lisää riskiä lasten hyväksikäytön kokemuksesta ja posttraumaattisesta stressireaktiosta ja vanhempien posttraumaattinen stressireaktio lisää sen riskiä myös lapsilla. (Bradley ym., 2018, Yhdysvallat.)

Barker (2013, Englanti) nostaa tutkimuksessa esille, miten äidin stressi voi aiheuttaa lapsella korkeampia säätelyhäiriöitä, kun äidin kuormittava stressi on osunut joko odotusajalle tai

aikaan ennen lapsen 2-vuotisyntymäpäivää. Äidin stressi lisäsi lapsen säätelyhäiriöitä myös lapsen ollessa 2–4-vuotias. Säätelyhäiriöillä on vaikutus lapsen kehitykseen ja oppimiseen, sillä usein niiden taustalla on neuropsykiatrisia ongelmia, traumakokemuksia tai masennusta, mitkä aiheuttavat lapsen haastavaa käytöstä (Puustjärvi & Repokari, 2017).

Äidin matalavireinen toimijuus ennusti lapselle korkeampia masennusoireita ja heijasteli epäsuorasti myös äidin masennusoireita ja sitä kautta lapsen toivottomuutta ja masennusoireita. Näyttää siltä, että äidin sopimaton kognitiivinen toiminta heijastelee lapseen ja aiheuttaa siten masennusta myös lapselle. (Borelli ym., 2018, Yhdysvallat & Mexico.) Myös äitien lapsuudenaikainen fyysinen hyväksikäyttö ennusti lapsen uhriksi joutumista myöhemmässä iässä. Tähän alttiuteen vaikuttivat epäsuorasti äidin sosiaalinen eristäytyminen ja aggressiivinen reagoititapa lapsen tarpeisiin vastatessaan, jolloin lapsesta saattaa kasvaa hyväksyntää hakeva ja rajojaan kokeileva nuori ja aikuinen, joka joutuu herkemmin hyväksikäytetyksi. (Appleyard ym., 2011, Yhdysvallat.)

4.5 Terveys ja hyvinvointi

Aineiston tutkimustuloksista nousee esille, että lapsen haitallisiin terveystottumuksiin vaikuttaa merkittävästi perheen huono-osaisuus. Heikoilla terveystottumuksilla on suoria negatiivisia vaikutuksia lapsuusaikaan, mutta myös pitkälle aikuisuuteen. (Fomby ym., 2014, Yhdysvallat; Shuey & Willson, 2019, Yhdysvallat.) Mitä vähemmän perheellä on resursseja käytettävissään, sitä epäterveellisempää elämä usein lapsellekin on. Epäterveellisillä ruokailutottumuksilla on negatiivinen vaikutus lapsen terveyteen ja oppimiseen, kuten matematiikan ja lukemisen oppimiseen sekä käyttäytymiseen. (Fomby ym., 2014.) Lisäksi aliravitsemukseen lapsuudessa liittyy pitkäkestoisia epigeneettisiä vaikutuksia, jotka vaikuttavat negatiivisesti kognitiivisiin toimintoihin sekä tarkkaavaisuuteen vielä aikuisuudessakin. Nämä DNA:ssa tapahtuvat muutokset eivät kuitenkaan pääsääntöisesti siirry sukupolvelta toiselle DNA:n välityksellä, mutta vaikuttavat yksilöön läpi hänen elämänsä ja voivat siirtyä myös lapsille muiden altistavien tekijöiden ja esimerkin kautta. (Akbarian ym, 2016, Barbados.) Lapsuudessa koettu huono-osaisuus, terveys ja koulutussaavutukset ovat yhteydessä keski-ikäisen työvammoihin, eikä korkeamman sosioekonomisen statuksen saavuttaminen näyttäisi täysin poistavan tätä lapsuudessa koetun huono-osaisuuden ja terveydellisen epätasa-arvoisuuden aiheuttamaa kuilua: eriarvoiset terveysolot siirtyvät sukupolvelta toiselle (Shuey & Willson, 2019).

Myös suomalaistutkimus yhdistää huono-osaisuuden sairastavuuteen, sillä Aaltosen ym. (2018) tutkimuksen mukaan Suomessa toimeentulotuen saajat käyttävät selvästi enemmän lääkkeitä kuin henkilöt, jotka eivät saa toimeentulotukea. Toimeentulotuen saajilla on viisi prosenttia useammin lääkekorvausoikeuksia kuin ei-toimeentulotuen saajilla. Erot ovat huimat erityisesti psyykkisten sairauksien lääketoissa (34% - 14%), astmaattisissa sairauksissa (11% - 5%), sydän- ja verisuonisairauksissa (21% - 13%) sekä diabeteksessa (6% - 3%). Kaikissa näissä kategorioissa toimeentulotuen saajilla on lähes tuplamäärä ja jopa yli 2,4-kertainen määrä lääketoja kuin ei-toimeentulotuen saajilla. Mitä useamman kuukauden henkilö on saanut toimeentulotukea, sitä todennäköisemmin hän käyttää myös psyykenlääkkeitä. Psyykenlääkkeiden ja toimeentulotuen saannin yhteys ei poikkea kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä. (Aaltonen ym., 2018.) Nämä tutkimukset vahvistavat käsitystä sairauksista osana huono-osaisuutta.

Tulosten mukaan vaikuttaa siltä, että huono-osaisuuden ja terveyden välinen vaikutus toimii molempiin suuntiin: heikko terveys ja huonot ravitsemustottumukset lisäävät huono-osaisuuden mahdollisuutta erilaisten mekanismien kautta, mutta myös huono-osaisuus näyttää aiheuttavan enemmän sairauksia ja huonoja ravitsemustottumuksia vahvistaen huono-osaisuuden kierrettä. Hätkähdyttävintä tuloksissa on se, että heikoilla ruokailutottumuksilla ja aliravitsemuksella voi olla hyvin kauaskantoisia seuraamuksia sen aiheuttaessa lapsille oppimisvaikeuksia sekä käyttäytymis- ja tarkkaavaisuushäiriöitä ja muuttavan DNA:ta jopa pysyvästi, mikä seuraa lasta yhä aikuisuudessaikin aiheuttaen negatiivisia vaikeuksia kognitiivisissa toiminnoissa.

4.6 Asuinalue ja muu sosiaalinen ympäristö

Asuinalue ja sen sosiaalinen ympäristö vaikuttavat lapsen asuinympäristöön myös aikuisuudessa: ne henkilöt, jotka tulevat köyhemmistä perheistä ja asuvat huono-osaisilla asuinalueilla, asuvat todennäköisesti köyhemmillä alueilla myös aikuisena. Tähän vaikuttavat henkilön omat mieltymykset eli yksinkertaisesti se, mihin on tottunut, mutta myös elämän tarjoamat mahdollisuudet ja rajoitteet, sillä huono naapurusto lapsuudessa heikentää sosiaalista liikkuvuutta. (Coulter ym., 2014; Manduca & Sampson, 2019.)

Henkilöillä, joilla ei ole taloudellisesti mahdollista ostaa omaa asuntoa tai maksaa korkeaa vuokraa, asuvat heikompiosaisilla ja levottomilla asuinalueilla ja sellaiset henkilöt ovat

useammin lähtöisin huonompiosaisista perheistä. Tämä pätee erityisesti vähemmistöryhmiin, joiden sosiaalinen liikkuvuus on heikompaa kuin kantaväestön. Huomattavinta ja huolestuttavinta Coulterin ym. (2014) mielestä tutkimuksen tuloksissa on se, että tämä pätee näin vahvasti myös Ruotsissa, jossa tutkimus on toteutettu, joka on yksi maailman tasa-arvoisimmista maista. (Coulter ym., 2014.)

Lisäksi Manduca ja Sampson (2019) ovat tehneet Yhdysvalloissa huomion, että väkivaltainen naapurusto ja sen sosiaalisen ympäristön vankilatuomiot lisäävät etenkin tummaihoisten poikien vankilatuomioita tulevaisuudessa, mikä näyttäisi ennustavan lapsille jopa matalampaa tulotasoa vanhempiinsa nähden heidän aikuistuttuaan eli sosiaalista liikkuvuutta alaspäin. Lisäksi väkivaltainen naapurusto vaikuttaisi olevan yhteydessä tummaihoisten tyttöjen varhaiseen raskaaksi tulemiseen ja teiniäitiyteen.

4.7 Etninen tausta

Tässä luvussa tarkastelen etnisen perimän vaikutusta huono-osaisuuteen. 2000-luvulla haluaisi jo todeta täydellä varmuudella, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia ja että kaikilla olisi samanlaiset mahdollisuudet menestyä elämässä. Valitettavasti tämä ei kuitenkaan vieläkään toteudu.

Aineiston mukaan etninen tausta, joka poikkeaa tarkasteltavan maan valtaväestöstä, nostaa selvästi todennäköisyyttä elää köyhydessä, vaikuttaa koulutustasoon, työskentelyyn ja työn saantiin sekä perinnön saamiseen ja omaisuuden kasvuun. Aneshenselin (2014) Yhdysvalloissa toteutetun tutkimuksen mukaan tummaihoiset ja latinalaisamerikkalaiset ovat todennäköisemmin huono-osaisia kuin valkoiset amerikkalaiset.

Bryan ja Killewaldin (2018) tutkimuksessa osoitettiin, että vaaleaihoinen amerikkalainen vaurastuu nopeammin ja suuremmalla todennäköisyydellä kuin tummaihoisen, sillä tulo- ja koulutustaso ovat selvästi korkeampia. Vaaleaihoinen amerikkalaisen vanhemmat ovat myöskin todennäköisemmin rikkaampia ja paremmin koulutetumpia kuin tummaihoisen, rahallisen lahjan vastaanottaminen on hyvin mahdollista ja perinnön määrä suurempi, joten sosioekonomista etumatkaa on entuudestaan. Tuloerot eri etnisten taustojen välillä kasvaa nopeasti iän karttuessa. (Brya & Killewald, 2018.)

Aineistossa on mukana myös muita tutkimuksia, jotka vahvistavat käsitystä etnisen taustan aiheuttamasta syrjinnästä ja heikompiosaisuudesta. Mexicosta ja Yhdysvalloista kerättyjen aineistojen perusteella voidaan todeta, että sekä latinalaisamerikkalaiset että afrikkalaisamerikkalaiset ovat selvästi heikommassa asemassa vaaleaihoisiin amerikkalaisiin verrattuna, he elävät todennäköisemmin köyhinä ja perivät hyvin epätodennäköisesti mitään, kun taas vastaavasti vaaleaihoisilla amerikkalaisilla oli parempi mahdollisuus saada perintöä, omistaa oma asunto ja pienempi todennäköisyys elää köyhissä oloissa (Borelli ym., 2015). Johnsonin ym., (2015) mukaan latinalaisamerikkalaisilla köyhyyteen syntyneillä lapsilla onkin 45 prosenttia suurempi mahdollisuus köyhyyteen myös aikuisena verrattuna vaaleaihoisiin amerikkalaisiin.

Borellin ym. (2015) mukaan latinalaisamerikkalaiset ja afrikkalaisamerikkalaiset kokivat lisäksi enemmän liikkuvuusesteitä kuin vaaleaihoiset amerikkalaiset, mikä ei olekaan ihme, sillä lapsuuden köyhyys vaikuttaakin negatiivisesti sosiaaliseen liikkuvuuteen aikuisuudessa (Johnson ym., 2015). Lisäksi vaaleaihoisilla amerikkalaisilla oli aineiston mukaan keskimäärin selvästi enemmän omaisuutta keski-iässä kuin muun etnisen taustan henkilöillä Amerikassa. Opiskelu ja perinnön saaminen helpottavat sosiaalista liikkuvuutta, omaisuuden keräämistä ja oman asunnon hankintaa, valitettavasti näiden positiivinen vaikutus kasaantuu jo valmiiksi hyväosaisille ja negatiiviset vaikutukset heikompiosaisille. (Borelli ym., 2015.) On selvää, että myös rodulla on merkityksensä sosioekonomiseen taustaan ja vaurauden saavuttamiseen, vaikkakin Ferraren (2016, Yhdysvallat) mukaan tummaihoiset naiset ja miehet ovat ottaneet muutaman viimeisen vuosikymmenen aikana kiinni koulutuksellista rakoja verrattuna vaaleaihoisiin, mikä kuulostaakin hyvin toivotulta tulokselta.

Suomalaisessa tutkimusartikkelissa on lähestytty etnisen taustan vaikutusta hieman erilaisesta näkökulmasta kuin tämän kategorian amerikkalaiset tutkimukset. Bergbomin ym. (2016) aineistossa nousee esille työelämän syrjivä asenne maahanmuuttajataustaisia henkilöitä kohtaan, sillä suomalaisista työttömistä maahanmuuttajista suurin osa kokee olevansa työkykyisiä ja työhaluisia, mutta töitä ei erinäisistä syistä saa. Työnantajien asenteet sekä maahanmuuttajien puutteet kielitaidossa ja työkokemuksessa ovat merkittävimpiä työkykyisten työttömien maahanmuuttajien kokemia työllistymisesteitä. Vain pienelle osalle maahanmuuttajista työkyvyn ongelmat ovat esteenä työssä jaksamiselle ja työmarkkinoihin osallistumiselle. Tämä on niin yksilön kuin yhteiskunnan resurssien tuhlaamista, sillä olisi

kaikin puolin tärkeä saada työmarkkinoille haluavat ja kykenevät ihmiset töihin. (Bergbom ym., 2016.)

4.8 Rikollisuus ja vankeusrangaistukset

Tässä luvussa tarkastelen rikollisuuden ja vankeusrangaistusten ylisukupolvisuutta. Rikollisuus ja vankeusrangaistukset ovat usein tiiviisti yhteydessä myös muihin sosiaalisiin ongelmiin, joita vangitulla on yleensä kasautuneena useampi.

Moni kertyessään huono-osaisuuteen johtava asia näyttäisi jossakin määrin siirtyvän sukupolvelta toiselle, kuten edellä käsiteltyjen tutkimusartikkelien perusteella voidaan todeta, ja niin myös rikollisuudella ja vankeusrangaistuksilla näyttäisi olevan vahva ylisukupolvinen yhteys, sillä niillä lapsilla, joiden vanhempi on joskus tuomittu rikoksesta, on huomattu Besemerin ym., (2017) keräämän ja analysoiman aineiston (n=411) mukaan olevan selvästi suurempi todennäköisyys rikolliseen käyttäytymiseen kuin ei-tuomittujen lapsilla. Laajassa (n=15117) ruotsalaistutkimuksessa (Hjalmarsson & Lindquist, 2012) on päädytty samanlaiseen lopputulemaan kuin Besemer ym. (2017) Englannissa.

Hjalmarssonin ja Lindquistin (2012, Ruotsi) mukaan lapsella on yli kaksi kertaa todennäköisempi riski joutua vankilaan, jos hänen isänsä on saanut vankeusrangaistuksen ja tämä riski näyttää korostuvan erityisesti köyhemmissä perheissä. Korkeampituloisissa perheissä riski ei ole yhtä suuri kuin huono-osaisilla. Isän antama malli rikolliskäyttäytymisestä on merkityksellisessä roolissa lapselle ja nuorelle, sillä jos rikos on tehty ennen lapsen syntymää, sillä ei ole niin suurta perinnöllistä merkitystä kuin jos rikos on tehty lapsen syntymän jälkeen.

Muiden aineiston tutkimusten mukaan vaikuttaa lisäksi siltä, että suvun korkeampi koulutustausta suojaisi rikollisuudelta eli nuoren rikollinen käyttäytyminen vähenee, jos suvussa on korkeammin koulutettuja henkilöitä. Tämän suojaavan tekijän merkitys korostuu erityisesti heikommilla asuinalueilla. Vastaavasti heikompi ja vanhemmistaan alaspäin suuntautuva koulutustaso liittyy rikollisuuteen, mutta oli todennäköisempää köyhissä naapurustoissa myös ilman heikentyvän koulutuksen vaikutusta. (Dennison & Swischer, 2019, Yhdysvallat.)

Myös siinä, kumpi vanhemmista tuomitaan vankeuteen rikoksesta, on merkitystä perheen senhetkiseen ja tulevaisuuden tilanteeseen. Äidin tai isän saamalla vankeusrangaistuksilla on hieman erilainen vaikutus perheen tilanteeseen. Isän vankeusrangaistus pienentää selvästi perheen tuloja ja koettua sosioekonomista tasoa, kun taas äidin saadessa tuomion koettu sosioekonominen taso heikkenee, minkä lisäksi tilanne aiheuttaa selvää lamaanusta ja voimattomuutta muissa perheenjäsenissä. Perheen tulotasoon äidin vankeusrangaistuksella ei tämän tutkimuksen mukaan ole juurikaan vaikutusta. Nämä seikat vaikuttavat negatiivisesti lapsen tulevaisuuden sosioekonomiseen tilanteeseen ja sosiaaliseen syrjäytymiseen. (Foster & Hagan, 2015, Yhdysvallat.)

4.9 Riippuvuudet

Riippuvuudet eivät selity pelkästään yksilön tekemillä huonoilla valinnoilla, vaan niihinkin löytyy syitä sekä geeneistä että ympäristöstä. Tämän ovat todenneet useat riippuvuuksia tutkineet tutkijat aineistooni valikoituneiden tutkimusartikkeliensa tulosten perusteella. Bidwellin ym. (2015, Yhdysvallat) mukaan ainakin 25-36% riippuvuudesta selittyy tietyn perinnöllisen fenotyypin toiminnalla ja riippuvuudet ovatkin haastavia, pitkälti geeneistä ja ympäristöstä johtuvia yksilön ja yhteiskunnan ongelmia.

Hicksin ym. (2013, Yhdysvallat) mukaan päihdyttävien aineiden käyttö taas näyttäisi olevan vieläkin periytyvää, jopa kohtalaisen tai erityisen periytyvää, sillä heidän tutkimuksensa tulosten mukaan päihdyttävien aineiden käytöllä huomattiin olevan 43–58% periytyvyysmahdollisuus kaksosilla. Myös Kendler ym. (2014, Ruotsi) ovat päässeet edellisten tutkijoiden tapaan samaan lopputulemaan: huumeriippuvuus on hyvin periytyvää. Jokaisesta vuodesta, minkä sisarukset asuvat samassa taloudessa, sisarusten yhteneväinen huumeiden käyttö lisääntyi 2-5 prosentilla. Tätä riskiä voidaan ennustaa sekä perheen sosioekonomisella taustalla että naapuruston huono-osaisuudella. Kun tutkimuksessa kontrolloitiin vanhempien sosioekonominen tausta, pelkkä naapurusto lisäsi riskiä 2 prosentilla.

Clarke ym. (2015) ovat verranneet Skotlantilaisesta tutkimusaineistostaan geenien perusteella todettua alkoholiriippuvuutta alkoholin todellisen kulutuksen kanssa ja todenneet niiden korreloivan keskenään – ne henkilöt, joilla oli geenien perusteella suurempi riski alkoholin käytölle, ilmoittivat käyttävänsä sitä enemmän kuin he, joilla ei ollut geenien puolesta siihen taipumusta. Lisäksi alkoholin suurkulutus oli yhteydessä heikentyneisiin suullisiin ja

sanastollisiin taitoihin sekä numero-symboliseen koodaukseen. Tutkimuksen tuloksista voidaan myös vetää johtopäätöksenä, että heikommat kognitiiviset taidot voivat ennakoita suurempaa alkoholin kulutusta. Köyhydessä elävät ja vähemmän kouluttautuneet henkilöt vaikuttavat kantavan enemmän geneejiä, jotka altistavat alkoholin suurkulutukselle.

Alkoholisairauden kehittyminen sukupolvien huono-osaisuuden välityksellä vaikuttaisi olevan aika- ja sukupuolisidonnaista. Näyttää siltä, että vanhempien sosiaaliluokalla on vaikuttava rooli alkoholisairauksien kehitymisessä erityisesti miesten kohdalla, mutta isovanhempien sosiaaliluokan roolin vaikutus lapsenlapsiin heikkenee ajan kanssa. (Goodman ym., 2018, Ruotsi.)

Breenin (2012, Australia) laadullisen tutkimuksen aineiston mukaan riskitekijöiksi uhkapelaamiselle nousevat köyhyys ja haluttomuus hakea apua sekä korttipelaamiselle myös sukupolvien välinen periytyvyys eli vanhemmalta saatu malli. Riippuvuudet ovatkin pitkälti sekä geneistä että ympäristön mallista aiheutuvia ongelmia.

4.10 Aivoissa tapahtuvat muutokset

Tässä kategoriassa ei ole aineistossani kuin yksi tutkimus, mutta halusin nostaa sen esille siitä huolimatta omaksi teemakseen, sillä se ei sopinut sisällöltään muihin kategorioihin, enkä halunnut jättää sitä pois aineistosta, sillä Blumenthal ym. (2019, Yhdysvallat) ovat aivojen kuvantamiseen liittyvässä pitkittäistutkimuksessaan huomanneet selvän yhteyden aivojen rakenteen ja lapsen sosioekonomisen taustan välillä. Korkeammasta sosioekonomisesta taustasta lähtöisin olevien lasten aivot olivat tutkimuksen aikana huomattavasti kehittyneemmät tietyin osin verrattuna heikomman perhetaustan lapsiin. Ne aivojen osat, joista pystytään päättämään ihmisen kielen kehitystä, muistitoimintoja ja emotionaalista kehitystä, olivat heikompiosaisilla selvästi kehittymättömämpiä. Tämä kehitys voi johtua sekä ympäristöstä että geneistä, sillä kognitiiviset kyvyt ovat osittain periytyviä, mutta sen lisäksi aivot tarvitsevat haasteita, jotta ne voivat suoriutua entistä paremmin.

Blumenthalin (2019) tutkimuksen tulokset eivät kuitenkaan uusia, sillä tällaiseen päätelmään on päästy jo vuosikymmeniä aiemmin. Latvalan (2014) mukaan vuonna 1981 on julkaistu koottu analyysi tutkimuksista, joista on selvinnyt, että perheissä eri jäsenten kognitiiviset kyvyt ovat verrattain samankaltaiset. Sisarusten sekä vanhempien kognitiiviset kyvyt hyvin lähellä toisiaan, ja kaksoistutkimusten perusteella kognitiivisten kykyjen periytyvyydeksi on saatu

keskimäärin 50 prosenttia. On huomattu, että lapsuudessa geenien vaikutus kognitiiviseen toimintaan on pienempi, mutta se kasvaa aikuistumisen myötä jopa 80 prosenttiin ja selittää kyvykkyseroja vielä vanhuusiässäkin. Geenien vaikutusten kasvua, mutta samalla ympäristötekijöiden merkityksen vähenemistä iän myötä voivat selittää useat seikat: perheen vaikutus lapsuudessa ja nuoruudessa on korostunut verrattuna aikuisikään, uusien geenien muodostuminen yksilön kehittyessä sekä aikuisiän ympäristön vaikutus kognitiivisiin kykyihin, jossa oletuksena on, että ihminen hakeutuu sellaiseen seuraan, joka vahvistaa hänen jo olemassa olevia geneettisiä taipumuksia. Joka tapauksessa geenit ovat tutkimusten merkittävässä asemassa kognitiivisten kykyjen periytyemisessä, ja tämä kyvykkyys pystytään todentamaan myös aivoissa. (Latvala, 2014, s. 133–136.)

Heikko sosioekonominen asema ei siis näyttäisi olevan yksilön hyödyntämää henkilökohtaista valinnanvapautta tiettyä elämäntapaa kohtaan, eikä mediassa ja kirjallisuudessa paljon puhuttanutta huonompiosaisten saamattomuutta ja yhteiskunnan elättinä vapaaehtoisesti – ja mielellään – lorvimista, josta nautitaan (Kantola & Kuusela, 2019). Päin vastoin, huonosuaisuus näkyy myös aivojen rakenteessa, ja voikin olla isolta osalta yksilön taustasta johtuvaa, erityisesti geenien ja ympäristön aiheuttamia heikompia suoriutumismahdollisuuksia ja sitä kautta vahvasti yksilön sosioekonomiseen statukseen heikentävästi vaikuttava tekijä (Blumenthal ym., 2019; Latvala, 2014, 133–136).

Pohdinta

5.1 Tutkimustulosten pohdinta ja johtopäätökset

Huono-osaisuuden osa-alueiksi aineiston (=56 tutkimusartikkelia) perusteella nousivat kymmenen kategoriaa: koulutus ja oppiminen, huono-osaisuus kokonaisuutena, köyhyys ja kertynyt omaisuus, mielenterveys, traumat ja stressi, terveys ja hyvinvointi, asuinalue ja muu sosiaalinen ympäristö, etninen tausta, rikollisuus ja vankeusrangaistukset, riippuvuudet sekä aivoissa tapahtuvat muutokset, joissa kussakin artikkeleiden määrä vaihtelee 1–11 välillä. Yhdeksässä kategoriassa artikkeleita on kuitenkin vähintään neljä tai enemmän. Johtopäätöksissä vedän yhteen aineiston tutkimusten tulokset nostoen esille tärkeimmät seikat huono-osaisuuden periytymisessä.

Tämän systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on ollut selvittää, mitkä tekijät aiheuttavat ylisukupolvista huono-osaisuutta. Tutkielman aineiston perusteella näyttää vahvasti siltä, että huono-osaisuutta aiheuttavat tekijät periytyvät melko herkästi sukupolvelta toiselle johtaen huonoimmassa tapauksessa negatiiviseen kierteeseen ja ongelmien kasautumiseen, jonka lopputulema on huono-osaisuus eli yhteiskunnasta syrjäytynyt, heikosti pärjäävä ihminen, jolla on useita sosiaalisia ongelmia ja haasteita hyvinvointinsa kanssa. Huono-osaisten vanhempien lapset ovat muita suuremmassa riskissä syrjäytyä aikuisina, sillä mitä enemmän vanhemmilla on sosiaalisia ongelmia, sitä suuremmalla todennäköisyydellä niitä periytyy myös heidän lapsilleen, ja mitä enemmän yksilölle kasaantuu sosiaalisia ongelmia, sitä enemmän se heikentää hänen sosioekonomista statustaan. Aineistosta ei voi kuitenkaan päätellä, kuka ponnistaa korkeammalle kuin vanhempansa ja kuka saa heiltä hyvin haitallisen perinnön.

Osalle lapsista käy niin, että ongelmat alkavat kasaantua ja johtavat huonoon lopputulokseen, mutta vaikka nämä huono-osaisuuden eri osa-alueet ovatkin usein periytyviä, on myös mahdollista, että niin ei käykään, eikä yksi tai kaksi haitallista tekijää välttämättä aiheuta suuria hankaluuksia elämässä, jos muut osa-alueet ovat kunnossa. Eli täytynee painottaa, että läheskään kaikille ei heikosta kotitaustastaan huolimatta käy huonosti, sillä on myös hyvin mahdollista, että yksilö kykenee erityisesti koulutuksen ja muiden avujensa ansiosta välttämään huono-osaisuuden langettaman sukurasitteen. Voidaan puhua myös resilienssistä, joka on psyykkistä palautumiskykyä haastavistakin vastoinkäymisistä. Tällöin haastavia

perheolosuhteita paikkaavat yksilön omat vahvuudet ja toimivat selviytymiskeinot sekä muu, perheen ulkopuolinen, sosiaalinen ympäristö. (Poijula, 2018, s. 16–17.)

Kuten aineiston tulosten perusteella voi päätellä, huono-osaisuus ja sen periytyminen ei koostu vain yhdestä tekijästä, vaan se on monimutkainen kokonaisuus, joka koostuu useasta eri vaikuttajasta. Merkittävin yksittäinen vaikuttaja huono-osaisuuden ylisukupolvisuudessa vaikuttaa aineiston perusteella olevan vanhempien heikko koulutustaso, joka onkin vaikuttava tekijä määriteltäessä yksilön asemaa yhteiskunnassa. Huono-osainen ihminen on todennäköisesti matalasti koulutettu ja vanhempien koulutustasolla on useissa tutkimuksissa katsottu olevan hyvin merkittävä vaikutus heidän lastensa koulutustasoon. Koulutustasoon vaikuttavat vanhempien sosioekonomisen taustan lisäksi lapsen omat tavoitteet ja asenne opintoihin sekä geenit. (Aina, 2013; Azid ym., 2017; Brooks-Gunn, 2017; Hussemann ym., 2017; Stephany, 2019.)

Lisäksi tiedetään, että korkeasti koulutettujen vanhempien lapset opiskelevat yliopistossa moninkertaisesti todennäköisemmin kuin matalasti koulutettujen lapset ja korkean koulutustason myötä myös sosioekonominen asema on parempi, kun vastaavasti vanhempien matala koulutustaso heikentää merkittävästi heidän lastensa todennäköisyyksiä kouluttautua (Aina, 2013). Pelkkä koulutustaso ei yksistään periidy herkästi, vaan periytyessään sillä on suoria vaikutuksia myös yksilön työllistymiseen ja tulotasoon ja sitä kautta myös sosiaaliturvan ja ulkopuolisen avun tarpeeseen. Heikko pärjääminen esimerkiksi työmarkkinoilla voi toimia lumipallon tavoin ja alkaa herkästi kerryttämään myös muita ongelmia.

Vanhempien koulutustaso ja tulotaso ovat jossakin määrin riippuvaisia toisistaan (=yleensä mitä korkeampi koulutustaso, sitä korkeampi tulotaso) ja vanhempien koulutustason lisäksi lasten kouluttautumiseen vaikuttaa myös vanhempien tulotaso, joka näyttäisi olevan merkittävä tekijä kouluttautumisessa ja sitä kautta lapsen tulotason määrittäjänä tulevaisuudessa (Azid ym., 2017; Erola ym., 2016). Äidin koulutustaustalla on isän koulutustaustaan verrattuna hieman vahvempi vaikutus lastensa kouluttautumiseen, ja lasten koulutus- ja ammatinvalinnat heijastelevat vanhempiensa valintojen kanssa. Kaikille avoin mahdollisuus hakea ja opiskella korkeakoulussa on lisännyt sosiaalista liikkuvuutta koulutuksen avulla, mutta silti kaikilla ei valitettavasti käytännössä ole yhtä suuret mahdollisuudet hakea, päästä, opiskella ja valmistua korkeakoulusta perhetaustansa vuoksi, sillä myös sosiaalinen pääoma periytyy ja vaikuttaa opiskelumahdollisuuksiin. (Keski-Petäjä & Witting, 2016; Stephany, 2019.)

Näyttää jopa siltä, että verrattaessa saman koulutus- ja osaamistason henkilöitä keskenään, näistä ne henkilöt menestyvät työelämässä paremmin, joiden vanhemmat ovat hyvätuloisia ja korkeasti koulutettuja (Azid ym., 2017; Friedman ym., 2015). Heikko sosioekonominen tausta siis ennustaa heikompaa sosioekonomista asemaa myös lapsille (Melis & Schoon, 2019), vaikkakin sosiaalista ylöspäin liikkuvuutta tapahtuu jatkuvasti erityisesti koulutuksen avulla (Aneshensel, 2014). Suomessa merkittäviä huono-osaisuuden periytymistä selittäviä tekijöitä ovat Erolan ym. (2017, 3) mukaan koulutustason ja erityisesti koulupudokkuuden lisäksi vanhempien pitkäaikainen toimeentulotuen saanti. Näillä kahdella tekijällä on vahva ylisukupolvinen vaikutus, ja mitä enemmän perheellä on kasautuneena erilaisia ongelmia, sitä vahvemmin ne siirtyvät myös seuraavalle sukupolvelle. Pitkäaikaisten toimeentulotuen saajien lapsista 40 prosentilla ei ole tutkintoa nuorena aikuisena ja yli 40 prosenttia pitkäaikaisten toimeentulotuen saajien lapsista nostaa myös itse toimeentulotukea aikuisena (Erola ym., 2017, 1). Pelkkä kouluttautumattomuus ei kuitenkaan selitä työttömyyttä ja toimeentulotukiasiakkuutta, sillä vanhempien työttömyydellä näyttäisi olevan myös oma vaikutuksensa lastensa työttömyyteen, eikä ero saada häivyttettyä kokonaan edes toisen asteen tutkinnolla, eli lasten kouluttautuminen ei täysin poista todennäköisyyttä heidän työttömyyteensä, jos vanhemmat ovat olleet pitkään työttömiä (Erola ym., 2017, 1).

Huono-osaisuuteen liitetään syystäkin vahvasti myös köyhyys, sillä Saaren (2015, s. 72–73) sanoin huono-osaisuutta voidaan kuvailla äärimmäiseksi köyhyydeksi ja puutteessa elämiseksi. Puute aiheutuu siitä, kun ei ole rahaa, jolla paikata vajetta, eikä kapasiteettia muuttaa tilannetta parempaan suuntaan – ihminen jää herkästi loukkuun tällaiseen tilanteeseen. Köyhyyttä aikuisuudessa aiheuttavat lapsena koettu köyhyys, vanhempien matala sosioekonominen asema ja lapsen oma matala koulutustaso, toimeentulotukiasiakkuus, rikollisuus sekä haasteet mielenterveyden ja päihteiden käytön kanssa (Gissler ym., 2019).

Köyhyyteen aikuisuudessa ei välttämättä johda pelkästään lapsuudessa koettu köyhyys itsessään, vaikka sekin kyllä lisää merkittävästi riskiä köyhyyteen (Bellani & Bia, 2019; Cueto ym., 2017), vaan enemmän ne tekijät, jotka perheessä aiheuttavat köyhyyttä, eli työttömyys, sairaudet, lapsen laiminlyönti, päihteiden käyttö, väkivalta, rikollisuus ja muut lapselle traumoja aiheuttavat tekijät (Abdumalik, 2019; Ahmadabadi, 2018). Mielenterveys- ja päihdeongelmaisessa kotitaloudessa elävät henkilöt ovat suuremmassa alttiudessa krooniselle köyhyydelle ja sukupolvien välisen köyhyyden siirtymisessä (Abdumalk, 2019).

Köyhillä on selvästi muita vähemmän mahdollisuuksia ponnistaa ylös köyhyydestään ja huono-osaisuudestaan. Vaikka köyhyydessä kasvaneet henkilöt suorittavat toisen asteen koulutuksen pienemmällä todennäköisyydellä kuin korkeampituloisissa perheissä eläneet, silti nuorella parhaana apuvälineenä köyhyydestä ponnistamisessa toimii koulutus, jonka avulla nuori saa nostettua omaa sosioekonomista asemaansa korkeammaksi (Bellani & Bia, 2019; Cueto ym., 2017). Köyhyyttä ei siis korjaa raha, sillä sen taustalla vaikuttavat suuremmat mekanismit. Köyhyyttä ei voida hävittää antamalla köyhille rahaa, sillä köyhyyden aiheuttaa todennäköisemmin jokin muu kuin rahan ja materian puute – puutteet inhimillisessä pääomassa.

Heikon sosioekonomisen taustan pystyykin päättelemään jopa aivojen rakenteesta, sillä matalamman sosioekonomisen taustan perheiden lapsilla aivot eivät ole yhtä kehittyneet niiltä osin, jotka säätelevät kielen kehitystä, muistitoimintoja ja emotionaalista kehitystä kuin vastaavasti korkeamman sosioekonomisen taustan lapsilla (Blumenthal, 2019). Aivojen toiminta on avainasemassa opinnoissa ja työelämässä menestymisessä sekä ihmisten kanssa toimimisessa ja on selvää, että heikompi lahjaiset eivät kykene menestymään yhtä hyvin kuin sellaiset, joilla aivojen kapasiteetti on jo valmiiksi selvästi parempi kuin muilla (Blumenthal, 2019).

Aineistosta ei selviä, mistä polku huono-osaisuuteen alkaa ja mikä on sen juurisyy, mutta tokihan syitä ja seurauksia voidaan teoretisoida. Perheen heikko sosioekonominen tausta sosiaalisine ongelmineen näyttäisi vaikuttavan hyvin kokonaisvaltaisesti lapsen elämään, jolloin lapsi saa perheeltään useita erilaisia riskitekijöitä, jotka altistavat heikompaan menestykseen aikuisuudessa. Huono-osaisessa perheessä kasvaminen voi tarkoittaa sitä, että lapsi ei opi kotoaan sellaisia taitoja, jotka tukisivat häntä kouluttautumisessa tai valmistaisi häntä pärjäämään työelämässä, sillä vanhemmilla ei yksinkertaisesti ole kapasiteettia tarjota muuta kuin sitä mallia, jota he itse elävät. Vanhempien väheksyvä asenne koulutusta tai työssä käyntiä kohtaan tarttuu herkästi lapseen, joka on hyvin altis mallintamaan vanhempiensa käytöstä. Tällainen lapsi on lähtökohtaisestikin varustettu heikommalla inhimillisellä pääomalla kuin korkeamman sosioekonomisen taustan lapsi ja hänen voi olla haastavampi kuroa rakoa umpeen. Solgan (2014) mukaan koulu paikkaa jossakin määrin näitä puutteita, mutta perheestä tuleva malli on silti hyvin hallitseva. Koulutus yksin ei riitä paikkamaan eriarvoistumista.

Perheen inhimillinen ja sosiaalinen pääoma heijastuu lapseen niin negatiivisessa kuin positiivisessakin, lapsi tottuu herkästi siihen tapaan elää kuin kotonakin ja hänen elämänsä aikuisena voi hyvinkin muistuttaa hänen vanhempiensa tapaa elää. Puutteet henkisessä ja sosiaalisessa pääomassa taas ennakoivat muita sosiaalisia ongelmia, jotka usein lähtevät kasaantumaan herkästi. Näitä ongelmia ovat esimerkiksi työttömyys, toimeentulo-ongelmat, rikollisuus, asunnottomuus ja erilaiset riippuvuudet. Lisäksi huono-osaisuuden periytymiseen ja kehittymiseen vaikuttavat mielenterveyteen liittyvät haasteet ja lapsuudessa koetut traumaattiset kokemukset, jotka hankaloittavat niin sanotun normaalielämän elämistä. Lehtosen ja Kallungin (2013) mukaan syrjäytymisriskiä nuorilla nostaakin selvästi heidän alisuoriutumisen, mikä voi hyvin kummuta esimerkiksi perheen taustasta. Alisuoriutuminen heikentää nuoren tyytyväisyyttä omaan elämäänsä ja lisää yksinäisyyttä ja sitä kautta taas lisää riskiä syrjäytyä entistä enemmän.

Henkilö, joka on elänyt huono-osaisessa perheessä, eikä ole kouluttautunut vanhempiensa tapaan peruskoulua pidemmälle, ja jossa on oltu työttömiä ja nostettu toimeentulotukea, on aineiston mukaan suurella todennäköisyydellä työtön ja elää niukkuudessa nostaen itsekkin yhteiskunnan tukia (Gissler ym., 2019). Huomionarvoista on se, että Suomessa ja joissakin muissa hyvinvointiyhteiskunnissa valtio kannattelee tällaista henkilöä, mutta monissa maissa on yksinkertaisesti pakko tehdä jotakin työtä tai vaihtoehtona on totaali rahattomuus ja luonnollisesti siitä seurauksena asunnottomuus. Tällaiselle henkilölle ongelmat kasaantuvat helposti. Jatkuva niukkuudessa eläminen ja sinnitteleminen kuluttaa voimavarat ja altistaa masennukselle – erityisesti jos vanhemmatkin ovat kärsineet psyykkisistä ongelmista. Henkilö saattaa lääkittää itseään alkoholilla, johon voi olla valmiiksi myös geneettinen alttius, ja löytää samankaltaisessa tilanteessa olevia ihmisiä, jotka eivät helpota tilanteesta pois pääsyä elämällä itsekkin syrjäytynyttä elämää. Lapsuuden perheen malli, rahojen riittämättömyys ja mahdolliset riippuvuudet taas altistavat rikollisuudelle ja pahimmillaan lopputuloksena on asunnottomuus.

Asunnottomuus on yksi vahva huono-osaisuuden määrittäjä. Asunnottomuutta saattavat ennakoita erilaiset riskitekijät lapsuudessa, kuten vanhempien matala koulutustaso, työttömyys, yksinhuoltajuus ja muutot paikkakunnalta toiselle, jotka taas saattavat johtaa nuorella erilaisiin käytöshäiriöihin, mielenterveysongelmiin, päihteiden käyttöön ja heikkoon koulumenestykseen. Asunnottomilla edellä mainittuja riskitekijöitä on useita. (Fröjd ym., 2012.) Psykoottisten vankien tausta on asunnottomien henkilöiden kanssa hyvin samankaltainen: yksinhuoltajaperheitä, sijoituksia kodin ulkopuolelle sekä traumaattisia

kokemuksia lapsuudessa, hankaluuksia koulunkäynnissä ja päihteiden kanssa (Lauerma ym., 2019). Valitettavasti myös rikollisuus on kaksi kertaa todennäköisempää tuomittujen lapsilla kuin ei-tuomittujen lapsilla ja yksi merkittävistä huono-osaisuuteen liitettävistä tekijöistä (Hjalmarsson & Lindquist, 2012). Rikollisuus ja vankeusrangaistukset ovat yhteydessä kasaantuneisiin sosiaalisiin ongelmiin eli ne kulkevat usein käsi kädessä köyhyyden, työttömyyden ja päihteiden käytön kanssa. Riippuvuuksia, kuten päihteiden käyttöä, selittää pitkälti sekä geneettinen periytyminen että perheen sosioekonominen tausta (Clarke ym., 2015; Hicks, ym. 2013; Kendler, 2014). Myös asuinalue vaikuttaa lapsen asuinympäristöön hänen aikuisuudessaan, sillä köyhemmiltä alueilta tulevat henkilöt asuvat aikuisenakin todennäköisesti köyhissä naapurustoissa osittain siksi, että he ovat tottuneet siihen, mutta myös siksi, ettei heillä ole varaa parempaan. Huono asuinalue heikentääkin sosiaalista liikkuvuutta ja voi pahimmillaan jopa lisätä rikollisuutta. (Coulter ym., 2014; Manduca & Sampson, 2019.)

Masentuneen ja traumatisoituneen henkilön toimintakyky on rajoittunutta ja henkilön voi olla haastava löytää voimavaroja muuhun kuin perusarjen pyörittämiseen, joskus voimia ei riitä edes siihen. Masentuneella ihmisellä on heikommat mahdollisuudet opiskella, työskennellä ja hallita talouttaan. Mielenterveysongelmat kuormittavat masentuneiden vanhempien lisäksi myös heidän lapsiaan, ja näin heidän lapsiensakin ovat alttiimpia saamaan masennuksen. (Borelli ym., 2018; Bradley ym., 2018; Brennan ym., 2011.) Huono-osaiset ihmiset kokevat enemmän stressiä, masennusta ja traumaoireita kuin korkeamman sosioekonomisen statuksen ihmiset ja ovat näin enemmän riskissä siirtää masennusoireita myös lapsilleen (Chen ym., 2018). Myös huono asuinalue vaikuttaisi lisäävän psykoottisia sairauksia (Bukowski, 2020).

Masennuksen lisäksi Aaltonen ym. (2018) yhdistävät yleensäkin korkeamman sairastavuuden huono-osaisuuteen, sillä toimeentulotuen saajat käyttävät selvästi muita enemmän lääkkeitä muun muassa psykoosisairauksiin, astmaan, sydän- ja verisuonitauteihin sekä diabetekseen. Lapsuusajan huono-osaisuudessa eläminen lisää riskiä epäsuotuisiin terveystiloihin ja ruokailutottumuksiin, mikä vaikuttaa negatiivisesti lapsen kognitiivisiin toimintoihin ja käyttäytymisen säätelyyn. Nämä negatiiviset vaikutukset jatkuvat aikuisuuteen asti, radikaaleimmillaan muuttaen henkilön DNA:ta pysyvästi. (Akbarian ym., 2016; Fomby ym., 2014; Shuey & Willson, 2019.)

Näiden edellä mainittujen lisäksi etnisen taustan merkitystä huono-osaisuuteen ei voi olla nostamatta esille, sillä valitettavasti aineiston mukaan on selvää, että valtaväestöstä etniseltä perimältään poikkeavat henkilöt menestyvät huonommin elämässä. Yhdysvalloissa toteutetut

tutkimukset osoittavat, että latinalaisamerikkalaiset ja afrikkalaisamerikkalaiset ovat selvästi heikommassa asemassa kuin vaaleaihoiset amerikkalaiset: he ovat valtaväestöön verrattuna suuremmissa köyhyysriskissä ja todennäköisemmin huono-osaisia, heillä on pienempi todennäköisyys vaurastua, sillä he ovat lähtökohtaisesti kotoisin heikomman sosioekonomisen taustan perheistä, eivätkä tule saamaan perintöä ja he kokevat enemmän syrjintää ja liikkuvuusesteitä kuin muut. (Aneshensel, 2014; Borelli ym., 2015; Brya & Killewald, 2018.) Suomalaisessa tutkimuksessa Bergbom ym. (2016) nostavat lisäksi esille työelämän syrjivän asenteen, jonka kanssa maahanmuuttajat joutuvat jatkuvasti kamppailemaan. Maahanmuuttajista suurin osa kokee itsensä työkykyiseksi ja haluaisi töihin, mutta heitä ei palkata.

Pro gradu –prosessin aikana huomasin, miten moniulotteinen käsite huono-osaisuus ja sen ilmeneminen yksilöllä on, ja miten hankala sen alkamista, ilmenemistä ja päättymistä on selvittää. Vielä hankalammaksi aiheen käsittelystä ja hahmottamisesta tekee huono-osaisuuden periytyminen taustalla olevien mekanismien selvittäminen, sillä tämän haastavasti selitettävissä ja monin eri tavoin ymmärrettävissä olevan ilmiön periytymiselle ei ole olemassa vain yhtä reittiä, eikä ole pelkästään yhtä tapaa olla huono-osainen. Huono-osaisuus on monien eri ongelmien summa, joiden ratkaiseminen voi yksilölle itselleen olla ylivoimainen este, mutta silti se ei välttämättä ole pysyvä tila. Se voi periä eri tekijöiden kautta sukupolvelta toiselle, mutta voi olla myös mahdollista, ettei se periäkään. Vanhempien sosioekonomisen taustan, inhimillisen sekä sosiaalisen pääoman ja elämäntavan vaikutus on niin suurta, että lapsi saa vahvan mallin, joka herkästi siirtyy myös hänen elämäntavakseen. Joka tapauksessa huono-osaisuuden periytymisessä on kyse ongelmasta, minkä ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi kaivataan lisää tutkimusta sekä yksilön että yhteiskunnan hyvinvoinnin edistämisen vuoksi. Pro graduni tulokset noudattelevat aiempia tutkimustuloksia, joita esimerkiksi Terveystieteiden tutkimuskeskus (2016) on nostanut esille liittyen huono-osaisuuden ylisukupolvisuuteen.

5.2 Jatkotutkimus

Tutkimusaineistosta nousee esille erityisesti se, miten huono-osaisuutta ei juurikaan ole tutkittu yhtenä suurena kokonaisuutena. Ymmärrän kuitenkin, että tällaisen tutkimuksen toteuttaminen on hyvin haastavaa, mutta olisi silti mielenkiintoista ymmärtää eri huono-osaisuuden osa-alueiden riippuvuuksia toisiinsa verrattuna. Tässä asiassa kuitenkin suomalaiset vaikuttaisivat olevan monia muita maita edellä ainakin sen perusteella, millaisia tutkimuksia tähän aineistoon

päytyi mukaan. Suomalaisissa tutkimuksissa huono-osaisuutta on selvästi pyritty tarkastelemaan laajemmasta näkökulmasta ottaen tutkimuksessa huomioon yhtäaikaaisesti suurimmat huono-osaisuuteen vaikuttavat ominaisuudet pelkästään yksittäisten vaikuttajien sijasta. Useissa aineiston tutkimuksissa on kuitenkin tutkittu vain yhtä syy-seuraussuhdetta, kuten vanhempien köyhyyden tai masennuksen periytymistä lapsille tai vanhempien heikon koulutustason periytymistä lapsilleen. Näistä mikään ei yksistään ole yhtä kuin huono-osaisuus, sillä huono-osaisuus on paljon kokonaisvaltaisempaa useiden aineellisten ja henkisten resurssien vajetta, jossa yksilölle on kasautunut enemmän kuin yksi sosiaalinen ongelma.

Olisi kuitenkin valaisevaa selvittää, miten suurella todennäköisyydellä esimerkiksi matala koulutustaso, jota voidaan pitää yhtenä suurimmista vaikuttajista syrjäytymisessä ja huono-osaisuudessa, vaikuttaa sosiaalisten ongelmien kasautumiseen ja miten paljon herkemmin kouluttautumattomalle ihmiselle alkaa kasaantua sosiaalisia ongelmia verrattuna korkeasti koulutettuihin ja parempituloisiin ihmisiin. Lisäksi onko sille jotakin kaavaa, missä järjestyksessä eri sosiaaliset ongelmat yleensä alkavat yksilölle kertyä vai onko se täysin yksilön elämäntilanteesta ja henkilökohtaisista piirteistä riippuvaista. Olisi mielenkiintoista, jos pystyttäisiin määrittämään ja kategorisoimaan huono-osaisen ihmisen haasteet tietyllä aikavälillä, esimerkiksi hänen lapsensa ollessa 0–18-vuotias, ja laskemaan, kuinka moni niistä haasteista on periytynyt lapselle esimerkiksi lapsen ollessa 20–40-vuotias ja missä järjestyksessä nämä ongelmat alkavat kasaantua, jos ovat kasaantuakseen. Aineiston perusteella aiheeseen liittyvässä tutkimuksessa on selvästi puutteita subjektiivisen huono-osaisuuden tutkimisessa. Huono-osaisuus on kuitenkin myös koettua, pelkästään objektiivisesti määritelty huono-osaisuus ei ole koko totuus, joten tällaista tutkimusta olisi tärkeä tehdä enemmän.

Edellä mainittujen ideoiden lisäksi tutkimus siitä, miten huono-osaisuutta ja sen periytymistä voitaisiin ehkäistä, olisi yhteiskunnan ja yksilön kannalta todella olennaista. Syrjäytynyt ihminen maksaa yhteiskunnalle joidenkin laskelmien mukaan jopa miljoonan, kun taas Hilli ym. (2017) ovat analyysin laskelmissaan päätyneet 680 000 euroon (Ohisalo, 2020; Hilli ym., 2017) – puhumattakaan inhimillisestä kärsimyksestä. Olisi siis tärkeää selvittää tarkemmin, millä eri keinoin yhteiskunta voisi tukea yksilön elämää, jotta huono-osaisuus ei jatkuisi vanhemmilta heidän lapsilleen. Kaikille tasa-arvoinen koulu on yksi eriarvoisuuden ja huono-osaisuuden ehkäisijöistä, mutta se ei pelkästään riitä, sillä eriarvoisuus on taas lähtenyt kasvuun, vaikka yhteiskunnan tarjoamat koulutusmahdollisuudet ovat kaikille pysyneet samanlaisina. Myös yhteiskunnan tarjoamat edulliset tai ilmaiset terveys- ja hyvinvointipalvelut sekä valtion

maksamat tuet ehkäisevät eriarvoistumista ja huono-osaisuuden kehittymistä, mutta olisi kuitenkin tärkeää päästä vaikuttamaan ennen kuin tilanteet ovat jo kärjistyneet. Erola ym. (2017, 1) kiinnittävät huomionsa varhaiskasvatukseen ja peruskoulutuksen merkitykseen ylisukupolvisen huono-osaisuuden ehkäisyssä: kasvatus ja koulutus tarvitsevat lisää resursseja yhteiskunnalta. Lisäksi he painottavat riittävää sosiaaliturvaa, mikä vaikuttaisi toimeentulotuen nostamiseen, ja asuinalueiden sekä koulujen eriarvoistumiseen puuttumista. Lisää tutkimusta aiheesta kuitenkin tarvitaan.

5.3 Luotettavuus ja eettisyys

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekemiseen pätee mielestäni hyvin sanonta: “hyvin suunniteltu on puoliksi tehty”. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekeminen on hyvin suoraviivaista, kunhan ennen aloittamista on tehty kunnollinen suunnitelma tutkimuksen toteuttamiselle ja tätä suunnitelmaa noudattaa askel askeleelta. Menetelmän tavoitteena lähtökohtaisesti on pyrkiä löytämään kaikki aiheeseen sopivat tutkimukset, mikä poistaa tutkijan aiheuttamaa valikoinnista johtuvaa harhaa lisäten näin luotettavuutta (Metsämuuronen, 2006). Tutkijan vastuulla on lisäksi tietenkin perehtyä aiheeseen kirjallisuuden avulla, tutustua valitsemaansa aineistoon tarkoin ja vetää siitä lopuksi omat johtopäätöksensä. Minulla ei ole aiempaa kokemusta systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekemisestä, joten en voi väittää täysin tietäväni mitä teen. Olen kuitenkin perehtynyt aiheeseeni monipuolisen lähdekirjallisuuden avulla, tutustunut valitsemani tutkimusmetodin perusteisiin ja pyrkinyt noudattamaan niitä mahdollisimman tarkasti läpi koko tutkielmantekoprosessin ja se on paras suoritus, minkä voin antaa. Olen tehnyt tutkielmani yksin, mikä heikentää luotettavuutta, kun vastaavasti kaksi tai useampi henkilö olisi lisännyt tutkimuksen luotettavuutta heidän toistamalla samat prosessit useampaan kertaan ja tuomalla erilaisia näkökulmia aiheeseen.

Tutkielman aiheen valitsemisen jälkeen yksi ensimmäisistä haasteista on määrittellä tutkimuskysymys, mutta jonka määrittely on tärkeä tehdä heti alussa mahdollisimman tarkkaan, sillä se ohjaa koko tutkimuksen toteuttamista ja sen sujuvuutta. Valitsin yhden hyvin selkeän tutkimuskysymyksen, jonka ympärille tutkimusta oli luonteva lähteä suunnittelemaan. Aiheen tarkka rajaaminen, sopivien hakusanojen ja tietokantojen valitseminen sekä asiantuntijan konsultointi edellä mainittujen valitsemiseen liittyen on todella tärkeää ja lisää tutkimuksen luotettavuutta. Huonoilla hakusanoilla voi olla lähes mahdotonta edes toteuttaa tutkimusta, saati saada siitä luotettavaa ja hyvätasoista. En olisi saanut itselleni edes aineistoa kerättyä, jos en

olisi konsultoinut kirjaston informaattikkoa hakusanoistani. Hakusanayhdistelmät tässä tutkielmassa ovat todella kattavat ja niissä on otettu huomioon huono-osaisuuden ja sen periytyksen lisäksi myös kaikki sellaiset muut käsitteet, joita voidaan pitää huono-osaisuudelle läheisinä käsitteinä, jotta yksikään aiheeseen liittyvä tutkimus ei menisi ohi sen vuoksi, että tutkijat olisivatkin käyttäneet tutkimuksissaan eri termejä kuin minä tässä omassa työssäni.

Jotta tutkimukseni aineisto olisi mahdollisimman kattava ja saisin siihen mukaan mahdollisimman monta aiheeseen liittyvää tutkimusta, kävin läpi useamman tieteellisen tietokannan hakutuloksillani löytämät artikkelit, eli yhteensä melkein 1500 artikkelia. Valitsin tutkimukseeni vain laadukkaat, tieteellisistä tietokannoista haetut vertaisarvioidut artikkelit, jotka kaikki ovat myös alkuperäistutkimuksia. Vertaisarvioidut artikkelit ovat käyneet läpi referee-järjestelmän, jossa ainakin kaksi kyseisen alan riippumatonta asiantuntijaa arvioivat tutkimuksen (Metsämuuronen, 2006, s. 27). Valintavaiheessa luin otsikon lisäksi myös tiivistelmät ja asiasanat, jotta pystyin vakuuttumaan siitä, onko tutkimus sopiva aineistooni vai hylkääkö sen ilman tarkempaa lukemista. Nämä jatkotarkasteluun valitut artikkelit kävin vielä tarkemmin läpi ja niistä aineistoon jäi melko tarkalleen neljäsosa. Aineistoon valikoitui vain englannin- ja suomenkieliset artikkelit, mikä saattaa rajata osan laadukkaista ja aiheeseen sopivista artikkeleista kokonaan tämän kirjallisuuskatsauksen ulkopuolelle. Kielitaitoni vuoksi ei kuitenkaan ollut mahdollista ottaa mukaan muita kieliä.

Tässä työssä on mukana vain vuosina 2011–2020 julkaistuja artikkeleita, joista 75 prosenttia on julkaistu vuonna 2015 tai sen jälkeen, joten aineistoa voidaan pitää ajankohtaisena ja tuottavan uutta, yhteen vedettyä tietoa huono-osaisuuden periytyksen mekanismeista. On kuitenkin todettava, että paljon hyvää tutkimusta aiheeseen liittyen on toki tehty myös ennen vuotta 2011, mutta jos olisin valinnut laajemman aikarajauksen tai jättänyt aikarajauksen tekemättä, olisi läpikäytäviä tutkimusartikkeleita ollut tuhansia, ellei kymmeniä tuhansia enemmän. Olen kuitenkin kirjannut tarkoin ylös kaikki suorittamani vaiheet ja perustellut tekemäni valinnat, joten tutkimus olisi systemaattiselle kirjallisuuskatsaukselle ominaisesti toisinnettavissa myös toisen tutkijan toimesta niin halutessaan ja jotta jokainen tutkielmani lukija pystyy päättämään, miten olen tutkielmaa tehdessäni edennyt ja miksi olen päätenyt sellaisiin johtopäätöksiin kuin pohdinnassani tuon esille.

Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa pyritään yleensä kaivamaan esille myös julkaisemattomia tutkimuksia, koska osa alkuperäisistä tutkimusartikkeleista saatetaan jättää

julkaisematta vähäisten tulosten vuoksi. Tässä katsauksessa en ole kuitenkaan yrittänyt selvittää julkaisemattomia tutkimuksia, joten on mahdollista, että pro graduuni sopivista tutkimuksista on jokunen saattanut tämän vuoksi jäädä tutkielmani ulkopuolelle. En myöskään ole pisteyttänyt tutkimuksia, mikä olisi voinut vielä entisestään lisätä tutkimuksen luotettavuutta. Lisäksi se, että tietokannoista löytyy pelkästään artikkeleita, jotka ovat lähtökohtaisesti jo sivumäärältään ja siten sisällöltään rajattuja, ei välttämättä anna parasta kokonaiskuvaa koko aiheen laajuudesta.

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluvat tutkimuseettisten periaatteiden (2012) noudattaminen, joihin olen perehtynyt ja noudattanut kirjoittaessani tätä opinnäytetyötä. Oman työni kohdalla nostaisin tarkasteluun ohjeistuksen ensimmäiset neljä kohtaa, joista ensimmäisessä ohjataan kiinnittämään huomiota rehellisyyteen, huolellisuuteen ja tarkkuuteen. Näitä olen noudattanut tutkimusta tehdessäni niin tuloksia analysoidessa, arvioidessa kuin esiteltäessäkin. Olen käyttänyt tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia menetelmiä ja toiminut avoimesti ja vastuullisesti, viitannut muiden asiantuntijoiden ja tutkijoiden julkaisuihin hyvien viittauskäytänteiden mukaisesti väittämättä muiden kirjoittamaa omakseni ja kaiken kaikkiaan toteuttanut tutkimukseni kuten tieteellisen aineiston laatiminen kuuluukin. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012.)

Haluan myös tuoda esille sen, että tutkimus on toteutettu suomalaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa asuvan henkilön toimesta, mikä on varmasti vaikuttanut näkökulman ja teoreettisen viitekehyksen valitsemiseen, ja melkein kaikki tutkimus, joka tähän tutkimukseen on kriteeriensä puolesta päässyt mukaan, on tehty kehittyneissä länsimaissa. Vaikka aineisto onkin kattava, se ei huomioi kaikkein kurjimmassa asemassa elävien henkilöiden tilannetta esimerkiksi Afrikassa, Aasiassa ja Latinalaisessa Amerikassa.

Lähteet

- Aaltonen, K., Ahola, E., Hiilamo, H. & Lekander, K. (2018). Toimeentulotuen saajien lääkekorvausoikeudet ja lääkkeiden käyttö. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 55, 321–334.
- Abdulmalik, J., Alem, A., Chisholm, D., Docrat, S., Fekadu, A., Gureje, O., Gurung, D., Hailemariam, D., Hailemichael, Y., Hanlon, C., Jordans, M., Kizza, D., Lund, C., Nanda, S., Olayiwola, S., Shidhaye, R., Thornicroft, G. & Upadhaya, N. (2019). Household economic costs associated with mental, neurological and substance use disorders: a cross-sectional survey in six low- and middle-income countries. *BJPsych Open* 5(34), 1–11. DOI: 10.1192/bjo.2019.20.
- Agnew-Blais, J., Arseneault, L., Belsky, D., Caspi, A., Corcoran, D., Houts, R., Matthews, T., Moffitt, T., Prinz, J., Richmond-Rakerd, L. & Sugden, K., Wertz, J. & Williams, B. (2020). Using DNA From Mothers and Children to Study Parental Investment in Children's Educational Attainment. *Child Development* 91(5), 1745–1761. DOI:10.1111/cdev.13329.
- Ahmadabadi, Z., Alati, R. Bor, W., Clavarino, A., Mamun, A., Najman, J., Scott, J. & Williams, G. (2018). The inter- and intra- generational transmission of family poverty and hardship (adversity): A prospective 30 year study. *Plos One* 13(1). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0190504>.
- Aina, C. (2013). Parental background and university dropout in Italy. *High Educ* 65,437–456. DOI 10.1007/s10734-012-9554-z.
- Akbarian, S., Amaral, A., Bryce, C., Champagne, F., Dincer, A., Fischer, L., Galdzicka, M., Galler, J., Garg, P., Ginns, E., Jakovcevski, M., Kundakovic, M., McGaughy, J., Medford, G., Mokler, D., Peter, C., Ratner, C., Rosene, D., Sharp, A. & Waber, D. (2016). DNA Methylation Signatures of Early Childhood Malnutrition Associated With Impairments in Attention and Cognition. *Society of Biological Psychiatry. Biological Psychiatry* 80, 765–774. <http://dx.doi.org/10.1016/j.biopsych.2016.03.2100>.
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino.
- Anders, J. (2012). The Link between Household Income, University Applications and University Attendance. *Fiscal Studies* 33(2), 185–210.
- Aneshensel, C., Chung, P., Lui, C. & Wallace, S. (2014). Social Status Attainment during the Transition to Adulthood. *J Youth Adolesc.*: 43(7): 1134–1150. doi:10.1007/s10964-013-0030-6.

- Appleyard, K., Berlin, L., Dodge, K. (2011). Intergenerational Continuity in Child Maltreatment: Mediating Mechanisms and Implications for Prevention. *Child Development* 82(1), 162–176. DOI:10.1111/j.1467-8624.2010.01547.x.
- Aro, H., Berg, N., Huurre, T. & Kiviruusu, O. (2011). Nuoruusiän huono-osaisuus ja sen kasautumisen yhteys kuolleisuuteen. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 48, 168–181.
- Azid, T. Khawaja, M. & Sharif, F. (2017). Does parents' income matter in intergenerational transmission of human capital? A decomposition analysis *Transmission of human capital. International Journal of Social Economics* 44(2), 267–283. DOI:10.1108/IJSE-11-2014-0235.
- Bai, X., Jin, M., Li, K. & Shi, W. (2019). Are we born equal: a study of intergenerational income mobility in China. *Journal of Demographic Economics* 85, 1–19. doi:10.1017/dem.2018.19.
- Ballester, F., Cortés-Sanch, R., González, L., Murcia, M., Rebagliato, M. & Rodríguez-Bernal, C. (2018). The role of parental social class, education and unemployment on child cognitive development. Elsevier España. <https://doi.org/10.1016/j.gaceta.2018.07.014>.
- Barker, E. (2013). The duration and timing of maternal depression as a moderator of the relationship between dependent interpersonal stress, contextual risk and early child dysregulation. *Psychological Medicine* 43, 1587–1596. Cambridge University Press. doi:10.1017/S0033291712002450.
- Bellani, L. & Bia, M. (2019). The long-run effect of childhood poverty and the mediating role of education. *Journal of the Royal Statistical Society* 182(1), 37–68. <https://doi.org/10.1111/rssa.12388>.
- Bergbom, B., Castaneda, A., Gould, R., Härkänen, T., Koponen, P., Koskinen, S., Rask, S. & Toivanen, M. (2016). Työttömistä maahanmuuttajista suuri osa on työkykyisiä ja työhaluisia. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 53, 3–17.
- Besemer, S. Bijleveld, C., & Farrington, D. (2017). Labeling and intergenerational transmission of crime: The interaction between criminal justice intervention and a convicted parent. *Plos One* 12(3). <http://doi.org/10.3886/E100376V2>.
- Bidwell, L., Brick, L., Keller, M., Knopik, V., McGeary, J., Nugent, N. & Palmer, R. (2015). Examining the role of common genetic variants on alcohol, tobacco, cannabis, and illicit drug dependence. *Addiction* 110(3), 530–537. DOI:10.1111/add.12815.
- Blumenthal, J., Chakravarty, M., Clasen, L., Greenstein, D., Lalonde, F., Lerch, J., Liu, S., McDermott, C., Nadig, A., Patel, R., Raznahan, A., Reardon, P. & Seidlitz, J. (2019). Longitudinally Mapping Childhood Socioeconomic Status Associations with Cortical and

- Subcortical Morphology. *The Journal of Neuroscience* 39(8), 1365–1373. <https://doi.org/10.1523/JNEUROSCI.1808-18.2018>.
- Bonnet, C., Garbinti, B. & Grobon, S. (2018). Rising inequalities in access to home ownership among young households in France, 1973-2013. *Economics and Statistics*, 500-501-502, 117-138. <https://doi.org/10.187/ecostat.2018.500t.1948>.
- Borelli, E., Keister, L., Vallejo, J. (2015). Mexican American Mobility: Early Life Processes and Adult Wealth Ownership. *Social Forces* 93(3), 1015–1046. DOI:10.1093/sf/sou102.
- Borelli, J. River, L., Smiley, P. & Vazquec, L. (2018). Learning Helplessness in the Family: Maternal Agency and the Intergenerational Transmission of Depressive Symptoms. *American Psychological Association* 32(8), 1109 –1119. <http://dx.doi.org/10.1037/fam0000479>.
- Bradley, B., Cross, D., Fox, N., Jovanovic, T., Kim, Y., Ruchard, A. & Vance, A. (2018). Trauma Exposure, PTSD, and Parenting in a Community Sample of Low- Income, Predominantly African American Mothers and Children. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy* 10(3), 327–335. <http://dx.doi.org/10.1037/tra0000264>.
- Breen, H. (2012). Risk and Protective Factors Associated with Gambling Consequences for Indigenous Australians in North Queensland. *Int J Ment Health Addiction* 10, 258–272. DOI:10.1007/s11469-011-9315-8.
- Brennan, P., Hammen, C., Le Brocque, R. (2011). Youth Depression and Early Childrearing: Stress Generation and Intergenerational Transmission of Depression. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 79(3), 353–363. DOI:10.1037/a0023536.
- Brya, B. & Killewald, A. (2018). Falling Behind: The Role of Inter- and Intragenerational Processes in Widening Racial and Ethnic Wealth Gaps through Early and Middle Adulthood. *Social Forces* 97(2), 705–740. DOI:10.1093/sf/soy060.
- Brooks-Gunn, J., Donnelly, L., Garfinkel, I., James, S., McLanahan, S. & Wagner, B. (2017). Geography of intergenerational mobility and child development. *PNAS*, 114(35). www.pnas.org/cgi/doi/10.1073/pnas.1700945114.
- Bukowski, W., Dickson, D., Helm, J., Hastings, P., Ledingham, J., Schwartzman, A., Serbin, L. & Stack, D. (2020). Predicting psychosis-spectrum diagnoses in adulthood from social behaviors and neighborhood contexts in childhood. *Development and Psychopathology* 32, 465–479. DOI:10.1017/S095457941900021X.
- Chen, M., Chen, X., Han, Z., Lin, X., Liu, C., Qin, S., Qiu, J. Shu, H., Tian, Y., Xue, G., Zhao, H. & Zhu, Y. (2019). Socioeconomic status disparities affect children’s anxiety and stress-

- sensitive cortisol awakening response through parental anxiety. *Psychoneuroendocrinology* 103, 96–103. <https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2019.01.008>.
- Clarke, T-K., Deary, I., Farrer, L., Fernandez-Pujals, A., Gelernter, J., Hall, L., Hayward, C., Hocking, L., Kranzel, H., McIntosh, A., MacIntyre, D., Padmanabhan, S., Porteus, D., Smith, A., Smith, B. & Thomson, P. (2015). Polygenic risk for alcohol dependence associates with alcohol consumption, cognitive function and social deprivation in a population-based cohort. *Addiction Biology* 21, 469–480. DOI:10.1111/adb.12245.
- Coley, R., Kruzik, C. & Votruba-Drzal, E. (2020). Do Family Investments Explain Growing Socioeconomic Disparities in Children’s Reading, Math, and Science Achievement During School Versus Summer Months? *American Psychological Association* 112(6), 1183–1196. <http://dx.doi.org/10.1037/edu0000427>.
- Coulter, R., Ham, M., Lina Hedman, L., Manley, D. & Östh, J. (2014). Intergenerational transmission of neighbourhood poverty: an analysis of neighbourhood histories of individuals. *The Royal Geographical Society* 39, 402–417. DOI:10.1111/tran.12040.
- Cueto, B., Rodriguez, V. & Suarez, P. (2017). Does Poverty on Youth Affect Poverty in Adulthood? An Analysis for Spain. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas* 160, 39–60. DOI:10.5477/cis/reis.160.39.
- Damsa, C., Dolean, D., Lervåg, A., Melby-Lervåg, M. & Tincas, I. (2019). Achievement gap: Socioeconomic status affects reading development beyond language and cognition in children facing poverty. *Learning and Instruction* 63. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2019.101218>.
- Dennison, C. & Swisher, R. (2019). Postsecondary Education, Neighborhood Disadvantage, and Crime: An Examination of Life Course Relative Deprivation. *Crime Delinq* 65(2), 215–238. DOI:10.1177/0011128717753115.
- Erola, J., Fasang, A., Karhula, A. & Raab, M. (2019). Destination as a process: Sibling similarity in early socioeconomic trajectories. *Advances in Life Course Research* 40, 85–98. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2019.04.015>.
- Erola, J., Kallio, J. & Vauhkonen, T. (2017, 1). Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82:5. 501–512.
- Erola, J., Kallio, J. & Vauhkonen, T. (2017, 2). Ylisukupolvinen kasautuva huono-osaisuus Turussa ja muissa Suomen suurissa kaupungeissa.
- Erola, J., Kallio, J., Kauppinen, T. & Vauhkonen, T. (2017, 3). Intergenerational accumulation of social disadvantages across generations in young adulthood. *Research in Social Stratification and Mobility* 48, 42–52. <http://dx.doi.org/10.1016/j.rssm.2017.02.001>.

- Erola, J., Jalonen, S. & Lehti, H. (2016). Parental education, class and income over early life course and children's achievement. *Research in Social Stratification and Mobility* 44, 33–43. <http://dx.doi.org/10.1016/j.rssm.2016.01.003>.
- European Commission. (2017, 2 tammikuuta). Talouspolitiikan EU-ohjausjakso – tietokooste. Eriarvoisuuden vähentäminen. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_addressing-inequalities_fi.pdf.
- Ferrare, J. (2016). Intergenerational Education Mobility Trends by Race and Gender in the United States. *AERA* 2(4), 1–17. DOI:10.1177/2332858416677534.
- Fink, A. (1998). *Conducting Research Literature Reviews*. SAGE Publications.
- Fomby, P., James-Hawkins, L., Lawrence, E. & Mollborn, S. (2014). Health Lifestyles in Early Childhood. *J Health Soc Behav*: 55(4): 386–402. doi:10.1177/0022146514555981.
- Foster, H. & Hagan, J. (2015). Maternal and Paternal Imprisonment and Children's Social Exclusion in Young Adulthood. *The Journal of Criminal Law & Criminology*. 105(2).
- Friedman, S., Laurison, D. & Miles, A. (2015). Breaking the 'class' ceiling?: social mobility into Britain's elite occupations. *The Sociological Review*, 63(2), 259–289. DOI:10.1111/1467-954X.12283.
- Fröjd, S., Marttunen, M. & Kaltiala-Heino, R. (2012). Nuorten aikuisten asunnottomuutta ennustavat tekijät peruskoulun viimeisellä luokalla. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 49, 232–246.
- Gissler, M., Kainulainen, S., Paananen, R., Ristikari, T. & Surakka, A. (2019). Nuorten aikuisten syrjäytymiseen liittyvät tekijät ja sosiaali- ja terveystalveluiden ajoittuminen. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 56, 114–128.
- Glasziou, P., Irwing, L., Bain, C. & Colditz, G. (2001). *Systematic reviews in health care. A practical guide*. Cambridge university press.
- Gong, C., Harding, A. & Tanton, R. (2012). Evidence of Multiple Life Stage Disadvantage for Small Areas in Australia. *Economic Papers A journal of applied economics and policy* 31(1), 76–86. DOI:10.1111/j.1759-3441.2011.00159.x.
- Goodman, A., Koupil, I. & Sidorchuk, A. (2018). Social class, social mobility and alcohol-related disorders in Swedish men and women: A study of four generations. *Plos One* 13(2). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0191855>.
- Gronow, A., Kosunen, S. & Silmäri-Salo, S. (2015). Perheiden eriytyvä osallistuminen? Äidin koulutusaste, kouluihin tutustuminen ja vanhempaintoiminta. Teoksessa H., Simola, M.,

- Kalalahti, P., Seppänen & R., Rinne. *Lohkoutuva peruskoulu – Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*, 261–283. Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Haanpää, L. & E., Toikka. (2020). Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten subjektiiviseen hyvinvointiin. Teoksessa J., Kallio & M., Hakovirta. *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*, 119–142. Vastapaino.
- Hakovirta, M. & Kallio, J. (2020). Johdanto: Huono-osaisuus ja köyhyys lapsiperheissä. Teoksessa J., Kallio & M., Hakovirta. *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*, 7–33. Vastapaino.
- Hawkins, D., Hill, K. & Lee, J. (2012). The Role of Educational Aspirations and Expectations in the Discontinuity of Intergenerational Low-Income Status. National Association of Social Workers. doi: 10.1093/swr/svsO2S.
- Hicks, B., Iacono, W., McGue, M., Miller, M. & Vrieze, S. (2013). Three Mutually Informative Ways to Understand the Genetic Relationships Among Behavioral Disinhibition, Alcohol Use, Drug Use, Nicotine Use/Dependence, and Their Co-occurrence: Twin Biometry, GCTA, and Genome-wide Scoring. *Behav Genet*, 43(2), 97–107. DOI:10.1007/s10519-013-9584-z.
- Hilli, P., Merikukka, M., Ristikari, T. & Ståhl, H. (2017). Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskelmasta. *Yhteiskuntapolitiikka* 82(6).
- Hjalmarsson, R. & Lindquist, M. (2012). Like Godfather, Like Son. Exploring the Intergenerational Nature of Crime. By the Board of Regents of the University of Wisconsin System. *The Journal of Human Resources* 47(2). DOI:10.1353/jhr.2012.0010.
- Hussemann, J., Kirkpatrick Johnson, M., Mortimer, J., Wu, C-Y. & Zhang, L. (2017). Familial Transmission of Educational Plans and the Academic Self-Concept: A Three-Generation Longitudinal Study. *Soc Psychol Q* 80(1), 85–107. doi:10.1177/0190272516670582.
- Johansson, K. (2007). Kirjallisuuskatsaukset – huomio systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen. Teoksessa K., Johansson, A. Axelin., M. Stolt. & R-L., Ääri. *Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen* (3–9). Turun yliopisto: Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja. A:51/2007.
- Johnson, K., Lichter, D., Sanders, S. (2015). Born Into Poverty. Hispanics at the Starting Line: Poverty among Newborn Infants in Established Gateways and New Destinations. *Social Forces* 94(1), 209–235. DOI:10.1093/sf/sov043.
- Kalalahti, M., Kosunen, S., Rinne, R., Seppänen, P. & Silvennoinen, H. (2015). Yhteiskuntaluokat ja kouluvalinta. Teoksessa H., Simola, M., Kalalahti, P., Seppänen &

- R., Rinne. *Lohkoutuva peruskoulu – Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*, 325–369. Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Kallunki, V. & Lehtonen, O. (2013). Nuorten aikuisten syrjäytymiskierre. *Janus* 21(2), 128–143.
- Kantola, A. & Kuusela, H. (2019). Huipputuloiset – Suomen rikkain promille. *Vastapaino*.
- Kendler, K., Maes, H., Ohlsson, H. Sundquist, J. & Sundquist, K. (2014). Genetic and Family and Community Environmental Effects on Drug Abuse in Adolescence: A Swedish National Twin and Sibling Study. *Am J Psychiatry* 171(2), 209–217. DOI:10.1176/appi.ajp.2013.12101300.
- Keski-Petäjä, M. & Witting, M. (2016, joulukuu 29). Vanhempien koulutus vaikuttaa lasten valintoihin. Tilastokeskus. <https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2016/vanhempien-koulutus-vaikuttaa-lasten-valintoihin/>.
- Kniivilä, M. & Laaksonen, K. (2008). Voiko Kiina-ilmiötä viedä? *Tieto&Trendit* 1.
- Koivusilta, L. (2020). Vanhempien huono-osaisuuden yhteydet lasten ja nuorten tulevaisuuden voimavaroihin ja ajatuksiin tulevaisuudessa. Teoksessa J., Kallio & M., Hakovirta. *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*, 143–172. *Vastapaino*.
- Kuokkanen, T., Melin, H., Naumanen, P. & Painilainen, T. (2011). “*Elämän suuntaviiva vähän hukassa*” *Tutkimus nuorten huono-osaisuudesta*. Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitos.
- Latvala, A. (2014). Kognitiiviset kyvyt. Teoksessa A., Latvala & K., Silventoinen. *Käyttäytymisgenetiikka – geneistä yhteiskuntaan*, 127–149. *Gaudeamus*.
- Lauerma, H., Sundin, K. & Tamsi, E. (2019). Hoidolle reagoimattomien psykoottisten vankien sosiaalinen tausta – vankilan ulkopuolelle hoidettavaksi vapautetut vangit 2008–2018. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 56. 230–243.
- Lindberg, M., Autto, J. & Nygård, M. (2019). Lapsiperheiden kotitalouden strategiat taloudellisen epävarmuuden ja perhepoliittisten muutosten aikana. *Janus* 27(1), 3–20.
- Manduca, R. & Sampson, R. (2019). Punishing and toxic neighborhood environments independently predict the intergenerational social mobility of black and white children. *PNAS* 116(16). www.pnas.org/cgi/doi/10.1073/pnas.1820464116.
- Metsämuuronen, J. (2006). *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Melis, G. & Schoon, I. (2019). Intergenerational transmission of family adversity: Examining constellations of risk factors. *Plos One* 14(4). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0214801>.

- Mooney, L., Knox, D. & Schacht, C. (2013). *Understanding Social Problems*. Wadsworth.
- Muhammad, M. & Syed, S. (2019). Transmission Mechanism of Intergenerational Mobility in Socio-Economic Status. *Forman Journal of Economic Studies* 15, 227–245. DOI: 10.32368/FJES.20191510.
- Ohisalo, M. (2020, joulukuu 29). Maria Ohisalo: ”Yksi syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle noin miljoona euroa”. *Aamulehti*. <https://www.aamulehti.fi/kotimaa/art-2000007648313.html>.
- Petticrew, R. & Roberts, H. (2006). *Systematic reviews in the Social Sciences*. Blackwell.
- Poijula, S. (2018). *Resilienssi: muutosten kohtaamisen taito*. Kirjapaja.
- Puustjärvi, A. & Repokari, L. (2017). Lasten käytöshäiriöihin tulee puuttua ajoissa. *Suomen Lääkärilehti* 72(21), 1364–1367.
- Saari, J. (2015). *Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Gaudeamus.
- Saari, J., Eskelinen, N. & Björklund, L. (2020). *Raskas perintö. Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa*. Gaudeamus Oy.
- Salmi, M. (2020). Lapsiperheiden köyhyys pitää yllä köyhyyden kierrettä. Teoksessa J., Kallio & M., Hakovirta. *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*, 37–72. Vastapaino.
- Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto.
- Shuey, K. & Willson, A. (2019). *Journals of Gerontology: Social Sciences* cite as: J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci 74(1), 181–191. doi:10.1093/geronb/gby059.
- Solga, H. (2014). Education, economic inequality and the promises of the social investment state. *Socio-Economic Review* 12, 269–297. doi:10.1093/ser/mwu014
- Stephany, F. (2019). It Deepens Like a Coastal Shelf: Educational Mobility and Social Capital in Germany. *Soc Indic Res* 142, 855–885. <https://doi.org/10.1007/s11205-018-1937-9>.
- Therborn, G. (2013). *Eriarvoisuus tappaa*. Polity Press.
- Tilastokeskus. (2015, marraskuu 5). Tulonjakotilasto 2015. Tuloerot ja toimeentulo (kansainvälinen vertailu). https://www.stat.fi/til/tjt/2015/04/tjt_2015_04_2017-05-26_fi.pdf.
- Tilastokeskus. (2020, joulukuu 20). Elinolotilasto 2019. https://www.stat.fi/til/eot/2019/02/eot_2019_02_2020-05-05_fi.pdf.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (2019, joulukuu 19). Eriarvoisuus. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus>.

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (2016, tammikuu 14). Huono-osaisuuden yliskupolvisuus. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjailyminen/huono-osaisuuden-yliskupolvisuus.
- Townsend, P. (1993). *The International Analysis of Poverty*. Harvester Wheatsheaf.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Liitteet

Liite 1. Aineistoon valikoituneet tutkimukset (56)

<p>Tutkimuksen tekijät ja julkaisuvuosi</p> <p>Artikkelin nimi</p> <p>Julkaisutiedot</p> <p>Aineisto</p>	<p>Tutkimuksen tarkoitus</p>	<p>Keskeisimmät tutkimustulokset</p>
<p>Aaltonen, K., Ahola, E., Hiilamo, H. & Lekander, K. (2018).</p> <p>Toimeentulotuen saajien lääkekorvausoikeudet ja lääkkeiden käyttö</p> <p>Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 55, 321–334</p> <p>Suomi</p> <p>Toimeentulotuen saajat =37 836 ja ei-toimeentulotuen saajat=430 997</p>	<p>Selvittää, miten paljon enemmän huono-osaiset sairastavat muuhun väestöön verrattuna vertailemalla toimeentulotuen saajien lääkekorvausten määriä ja lääkkeiden käyttöä ei-toimeentulotuen saajien vastaaviin.</p>	<p>Toimeentulotuen saajilla on ei-toimeentulotuen saajia useammin lääkekorvausoikeuksia (20 %/15 %) ja lääkkeitä psyykensäirauksiin (34 %/14 %), astmaattisiin sairauksiin (11 %/5 %), diabetekseen (6 %/3 %) ja sydän- ja verisuonisairauksiin (21 %/13 %).</p> <p>Tutkimus vahvistaa käsitystä sairaudesta osana huono-osaisuutta.</p>
<p>Abdulmalik, J., Alem, A., Chisholm, D., Docrat, S., Fekadu, A., Gureje, O., Gurung, D., Hailemariam, D., Hailemichael, Y., Hanlon, C., Jordans, M., Kizza, D., Lund, C., Nanda, S., Olayiwola, S., Shidhaye, R., Thornicroft, G. & Upadhaya, N. (2019).</p> <p>Household economic costs associated with mental, neurological and substance use disorders: a cross-sectional survey in six low- and middle-income countries</p> <p>BJPsych Open 5(34), 1–11</p>	<p>Selvittää, miten MNS-häiriöt (alkoholi, masennus, epilepsia, psykoosi) vaikuttavat kotitalouden koulutustasoon, kulutukseen, tuottavuuteen, varoihin ja taloudellisiin selviytymisstrategioihin.</p>	<p>Ne kotitaloudet, joissa asui MNS-häiriöinen henkilö, oli aikuisilla matalampi koulutustaso, alhaisemmat asuntostandardit, pienempi tulotaso, pienempi kulutus, vähemmän varallisuutta, isommat terveydenhuoltomenot ja haitallisemmat taloudelliset selviytymisstrategiat.</p> <p>Perheet, joissa on MNS-häiriöitä, ovat suuremmassa alttiudessa krooniselle köyhyydelle ja sukupolvien välisen köyhyyden siirtymisessä.</p>

<p>Etiopia, Intia, Nepal, Nigeria, Etelä-Afrikka ja Uganda</p> <p>MNS-häiriöiset=2339 ja vertailuryhmä=1982</p>		
<p>Agnew-Blais, J., Arseneault, L., Belsky, D., Caspi, A., Corcoran, D., Houts, R., Matthews, T., Moffitt, T., Prinz, J., Richmond-Rakerd, L. & Sugden. K., Wertz, J. & Williams, B. (2020).</p> <p>Using DNA From Mothers and Children to Study Parental Investment in Children's Educational Attainment</p> <p>Child Development 91(5), 1745–1761</p> <p>Yhdysvallat</p> <p>860 äitiä ja heidän lapsensa</p>	<p>Selvittää, miten äidin geenit vaikuttavat lapsen koulutukseen.</p>	<p>Äidin geenit sekä lapsen kasvuympäristö vaikuttavat lapsen oppimiseen ja opiskeluun. Lapset, jotka saivat lapsuudessa enemmän kognitiivista stimulaatiota, hoivaa ja huolenpitoa, kokivat turvaa ja asuivat puhtaassa kodissa, saavuttivat korkeamman koulutustason. Edellä mainitun kodin tarjosivat todennäköisemmin äidit, jotka saivat paremmat pisteet koulutusgeeneissä. Äidin ja lapsen ”education polygenic scores” korreloivat keskenään.</p>
<p>Ahmadabadi, Z., Alati, R. Bor, W., Clavarino, A., Mamun, A., Najman, J., Scott, J. & Williams, G. (2018).</p> <p>The inter- and intra-generational transmission of family poverty and hardship (adversity): A prospective 30 year study</p> <p>Plos One 13(1)</p> <p>Australia</p> <p>2087 perhettä</p>	<p>Selvittää, mitkä tekijät lapsuudessa aiheuttavat köyhyyttä.</p>	<p>Vain harva koki jatkuvaa köyhyyttä koko tutkimuksen ajan, mutta puolet kokivat köyhyyttä jossakin elämänvaiheessaan. Ne henkilöt, jotka elivät köyhyydessä 30-vuotiaina, ovat monet kokeneet köyhyyttä lapsuudessa.</p> <p>Köyhillä on isompi riski haitallisiin tapahtumiin ja haitalliset tapahtumat taas lisäävät riskiä köyhyydelle. Näyttäisi siltä, että ennemminkin muut haitalliset kokemukset kuin köyhyys lapsuudessa johtavat köyhyyteen – köyhyys ei siis näyttäisi olevan syy, vaan seuraus.</p>
<p>Aina, C. (2013).</p>	<p>Selvittää, miten vanhempien koulutustausta vaikuttaa lastensa yliopistoon</p>	<p>Matalasti koulutettu vanhempi vaikuttaa negatiivisesti lapsen koulutustasoon ja rajoittaa</p>

<p>Parental background and university dropout in Italy</p> <p>High Educ 65, 437–456</p> <p>Italia</p> <p>A=1158 ja B=1439</p>	<p>pyrkimiseen ja koulupudokkuuteen.</p>	<p>lasten sosiaalista liikkuvuutta koulutuksen avulla.</p> <p>Lukiosta valmistunut nuori ilmoittautuu yliopistoon pienemmällä todennäköisyydellä, jos hänen vanhemmillaan on suoritettuna vain peruskoulu ja jättää opinnot myös herkemmin kesken.</p>
<p>Akbarian, S., Amaral, A., Bryce, C., Champagne, F., Dincer, A., Fischer, L., Galdzicka, M., Galler, J., Garg, P., Ginns, E., Jakovcevski, M., Kundakovic, M., McGaughy, J., Medford, G., Mokler, D., Peter, C., Ratner, C., Rosene, D., Sharp, A. & Waber, D. (2016).</p> <p>DNA Methylation Signatures of Early Childhood Malnutrition Associated With Impairments in Attention and Cognition</p> <p>Biological Psychiatry 80, 765–774</p> <p>Barbados</p> <p>168</p>	<p>Selvittää, miten aliravitsemus vaikuttaa lapseen.</p>	<p>Aliravitsemukseen lapsuudessa liittyy pitkään kestäviä epigeneettisiä vaikutuksia, jotka vaikuttavat negatiivisesti kognitiivisiin toimintoihin sekä tarkkaavaisuuteen vielä aikuisuudessakin. Suurin osa näistä DNA:ssa tapahtuvista muutoksista ei kuitenkaan siirry suoraan seuraavalle sukupolvelle.</p>
<p>Anders, J. (2012).</p> <p>The Link between Household Income, University Applications and University Attendance</p> <p>Fiscal Studies 33(2), 185–210</p> <p>Iso-Britannia</p>	<p>Selvittää, miten kotitalouden tulot vaikuttavat yliopistoon hakemiseen ja siellä opiskeluun.</p>	<p>Korkeimman viidenneksen tuloluokan lapset opiskelevat 2,7 kertaa todennäköisemmin yliopistossa kuin matalamman viidenneksen tuloluokan lapset.</p>
<p>Aneshensel, C., Chung, P., Lui, C. & Wallace, S. (2014).</p>	<p>Selvittää, miten sosiaalinen status muokkautuu aikuisuuteen siirryttäessä ja</p>	<p>Aikuisuudessa lapsen omat tulot, koulutus ja työkokemus alkavat korvata vanhempien asemaa sosiaalisen statuksen määrittelyssä, vaikkakin</p>

<p>Social Status Attainment during the Transition to Adulthood</p> <p>J Youth Adolesc 43(7), 1134–1150</p> <p>Yhdysvallat</p> <p>8,977 henkilön kyselytutkimusvastaukset</p>	<p>miten siihen vaikuttavat sekä oma että vanhempien tausta.</p>	<p>erityisesti korkeassa asemassa olevien vanhempien status säilyi herkästi myös heidän lapsilleen ja näin eriarvoisuus parempiosaisien ja heikompiosaisien välillä kasvoi entisestään. Huono-osaisemmassa asemassa olevat nuoret lopettivat todennäköisemmin koulun kesken, menivät naimisiin ja saivat lapsia nuorena, kun vastaavasti korkeammasta sosioekonomisesta taustasta tulevat kasvattivat sosiaalista statustaan opiskelulla ja työelämässä.</p>
<p>Appleyard, K., Berlin, L., Dodge, K. (2011).</p> <p>Intergenerational Continuity in Child Maltreatment: Mediating Mechanisms and Implications for Prevention</p> <p>Child Development 82(1), 162–176</p> <p>Yhdysvallat</p> <p>499 äitiä ja heidän lapsensa</p>	<p>Selvittää, miten lapsen kaltoin kohtelu siirtyy yli sukupolvien.</p>	<p>Äitien lapsuudenaikainen fyysinen hyväksikäyttö ennusti lapsen uhriksi joutumista myöhemmässä iässä.</p>
<p>Azid, T. Khawaja, M. & Sharif, F. (2017).</p> <p>Does parents' income matter in intergenerational transmission of human capital? A decomposition analysis Transmission of human capital</p> <p>International Journal of Social Economics 44(2), 267–283</p> <p>Pakistan</p> <p>613 kotitaloutta</p>	<p>Selvittää, vaikuttaako vanhempien tulotaso sosiaalisen pääoman periytyvyyteen.</p>	<p>Vanhempien tulotaso on ratkaisevassa asemassa määrittelemässä lapsen koulutustasoa ja lopulta lapsen tulotaso. Myös vanhempien ammatilla on vaikutus jälkeläistensä kouluttautumiseen ja ammattiin. Vaikuttaa siltä, että niillä eri perheiden lapsilla, joilla on keskenään sama koulutustaso, vanhempien korkeampi tulotaso on yhteydessä parempiin ammatillisiin suorituksiin. Korkeamman tulotason perheissä lapset kouluttautuvat enemmän ja saavat</p>

		korkeamman tulotason ammatteja.
<p>Bai, X., Jin, M., Li, K. & Shi, W. (2019).</p> <p>Are we born equal: a study of intergenerational income mobility in China</p> <p>Journal of Demographic Economics 85, 1–19</p> <p>Kiina</p> <p>1834 isä-poika-paria</p>	<p>Selvittää, miten Kiinassa toteutuu sukupolvien välinen tuloliikkuvuus.</p>	<p>Isän tulot vaikuttavat vahvasti poikiensa tulotasoon. Tuloihin vaikuttavat sekä lapsen koulutus että ammatti, joihin vanhempien taustalla on merkittävä vaikutus.</p>
<p>Barker, E. (2013).</p> <p>The duration and timing of maternal depression as a moderator of the relationship between dependent interpersonal stress, contextual risk and early child dysregulation</p> <p>Psychological Medicine 43, 1587–1596</p> <p>Englanti</p> <p>12 152 äiti-lapsi-paria</p>	<p>Selvittää, voiko jokin suuri itsenäinen stressitekijä aiheuttaa lapselle säätelyhäiriöitä.</p>	<p>Stressitekijä aiheutti korkeampia säätelyhäiriöitä lapsella, jos ajanjakso oli osunut raskauden aikaan ja ennen kun lapsi oli täyttänyt kaksi vuotta. Tällainen stressaava tapahtuma aiheutti myös sen, että lapsella oli suuremmalla todennäköisyydellä säätelyhäiriöitä myös 2–4-vuotiaana.</p>
<p>Ballester, F., Cortés-Sanch, R., González, L., Murcia, M., Rebagliato, M. & Rodríguez-Bernal, C. (2018).</p> <p>The role of parental social class, education and unemployment on child cognitive development</p> <p>Elsevier España</p> <p>Espanja</p> <p>525 lasta</p>	<p>Selvittää, miten vanhempien sosiaaliluokka, koulutus ja työttömyys vaikuttavat lapsen kognitiiviseen kehitykseen.</p>	<p>Äidin sosioekonomiset mittarit vaikuttivat lapseen enemmän kuin isän. Äidin koulutuksella ja isän sosiaaliluokalla oli erityisen vahva vaikutus lapseen. Äidin koulutus, ikä ja älykkyys, isän sosiaaliluokka sekä lapsen ikä ja sukupuoli liittyivät merkittävästi lapsen kognitiiviseen kehitykseen. Sosioekonomisilla tekijöillä on vahva vaikutus lapsen kognitiivisiin kykyihin, erityisesti äidin koulutustaustalla.</p>

<p>Bellani, L. & Bia, M. (2019).</p> <p>The long-run effect of childhood poverty and the mediating role of education</p> <p>Journal of the Royal Statistical Society A 182(1), 37–68</p> <p>Eurooppa</p> <p>108 747 henkilöä 28 Euroopan maasta</p>	<p>Selvittää, miten lapsuuden köyhyys vaikuttaa opintoihin ja sitä kautta tulotasoon.</p>	<p>Köyhyydessä kasvavat ihmiset suorittavat toisen asteen koulutuksen paljon pienemmällä todennäköisyydellä kuin ei-köyhyydessä eläneet (1,5-kertainen todennäköisyys köyhiin verrattuna) ja ne, joilla on vain peruskoulu suoritettuna, on selvästi heikompi tulotaso aikuisena kuin korkeammin koulutetuilla. Taloudellisissa vaikeuksissa kasvaminen nosti köyhyysriskin aikuisuudessa 1,4-kertaiseksi, eikä toisen asteen koulutuksen saaminen poistanut täysin näitä lapsuuden köyhyyden vaikutuksia.</p>
<p>Bergbom, B., Castaneda, A., Gould, R., Härkänen, T., Koponen, P., Koskinen, S., Rask, S. & Toivanen, M. (2016).</p> <p>Työttömistä maahanmuuttajista suuri osa on työkykyisiä ja työhaluisia</p> <p>Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 53, 3–17</p> <p>Suomi</p> <p>3174 maahanmuuttajaa</p>	<p>Selvittää työttömien maahanmuuttajien työkykyä ja halukkuutta työssäkäyntiin sekä työllistymistä estäviä seikkoja.</p>	<p>Työttömistä maahanmuuttajista suurin osa kokee olevansa työkykyisiä ja työhaluisia.</p> <p>Työnantajien asenteet sekä puutteet omassa kielitaidossa ja työkokemuksessa ovat tärkeimpiä työkykyisten työttömien kokemia työllistymisesteitä.</p>
<p>Besemer, S. Bijleveld, C., & Farrington, D. (2017).</p> <p>Labeling and intergenerational transmission of crime: The interaction between criminal justice intervention and a convicted parent</p> <p>Plos One 12(3)</p> <p>Englanti</p> <p>411 miestä</p>	<p>Selvittää, miten rikollisuus siirtyy sukupolvelta toiselle</p>	<p>Tutkimus osoittaa, että tuomio nostaa myöhemmän rikkomuskäyttäytymisen todennäköisyyttä sellaisilla lapsilla, joiden vanhempi on tuomittu. Tutkimus osoittaa vahvan rikollisuuden periytyvyyden.</p>

<p>Bidwell, L., Brick, L., Keller, M., Knopik, V., McGeary, J., Nugent, N. & Palmer, R. (2015).</p> <p>Examining the role of common genetic variants on alcohol, tobacco, cannabis, and illicit drug dependence</p> <p>Addiction 110(3),530–537</p> <p>Yhdysvallat</p> <p>2596 tutkittavaa</p>	<p>Selvittää, miten geenit vaikuttavat päihdyttävien aineiden käyttöön.</p>	<p>Riippuvuudet ovat haastavia, geneistä ja ympäristöstä johtuvia ongelmia. Ainakin 25–36% riippuvuudesta selittyy tietyn perinnöllisen fenotyypin toiminnalla.</p>
<p>Blumenthal, J., Chakravarty, M., Clasen, L., Greenstein, D., Lalonde, F., Lerch, J., Liu, S., McDermott, C., Nadig, A., Patel, R., Raznahan, A., Reardon, P. & Seidlitz, J. (2019).</p> <p>Longitudinally Mapping Childhood Socioeconomic Status Associations with Cortical and Subcortical Morphology</p> <p>The Journal of Neuroscience 39(8), 1365–1373</p> <p>Yhdysvallat</p> <p>623 henkilön aivokuvat</p>	<p>Selvittää, miten sosioekonominen tausta vaikuttaa aivojen rakenteeseen.</p>	<p>Aivojen rakenne on yhteydessä nuoren sosioekonomiseen taustaan. Korkeamman sosioekonomisen taustan nuorilla aivot ovat tietyin osin (kieli, muisti ja emotionaalinen kehitys) kehittyneemmät kuin heikomman sosioekonomisen taustan nuorilla.</p>
<p>Bonnet, C., Garbinti, B. & Grobon, S. (2018).</p> <p>Rising inequalities in access to home ownership among young households in France, 1973-2013</p> <p>Economics and Statistics, 500-501-502, 117–138</p> <p>Ranska</p>	<p>Selvittää, miten vanhempien tarjoama rahallinen tuki vaikuttaa lasten omistusasunnon hankintaan.</p>	<p>Omistusasunnon omistamisessa voidaan nähdä selvä eriarvoisuuden lisääntyminen – parempiosaisilla on mahdollisuus auttaa lapsiaan hankkimaan omistusasunnon, kun taas köyhemmillä perheillä ja yksinhuoltajilla ei ole. Jos kuitenkin pienempituloisilla on siihen mahdollisuus, asunnon kunto, koko ja sijainti ovat selvästi heikompia kuin parempiosaisilla.</p>

16912 kotitaloutta		
Borelli, E., Keister, L. & Vallejo, J. (2015). Mexican American Mobility: Early Life Processes and Adult Wealth Ownership Social Forces 93(3), 1015–1046 Yhdysvallat ja Mexico 12,686 nuorta aikuista	Selvittää, miten lapsuuden köyhyys ja perinnöt vaikuttavat omaisuuden omistamiseen, mitä esteitä lapsuuden olot tuovat nuorten aikuisten sosiaaliselle liikkuvuudelle, onko henkilöllä omistusasuntoa ja kuinka paljon omaisuutta henkilöllä on keski-ikäisenä sekä miten lapsuusolot ovat näiden kertymiseen vaikuttaneet.	Mexiconamerikkalaiset ja afrikkalaisamerikkalaiset elävät todennäköisemmin köyhinä ja perivät tai omistavat pienemmän määrän omaisuutta, kun taas vaaleaihoiset amerikkalaiset saivat todennäköisemmin perintöä, omistivat asunnon, kerryttivät suuriakin määriä omaisuutta keski-ikään mennessä ja elivät pienemmällä todennäköisyydellä köyhissä oloissa.
Borelli, J. River, L., Smiley, P. & Vazquez, L. (2018). Learning Helplessness in the Family: Maternal Agency and the Intergenerational Transmission of Depressive Symptoms American Psychological Association 32(8), 1109 – 1119 Yhdysvallat 137 lasta ja heidän 122 äitiään	Selvittää, miten masennusoireet linkittyvät äidin toimijuuteen ja sukupolvisen periytyvyyteen.	Äidin matalavireinen toimijuus ennusti lapselle korkeampia masennusoireita ja heijasteli epäsuorasti myös äidin masennusoireita ja sitä kautta lapsen toivottomuutta ja masennusoireita. Näyttää siltä, että äidin sopimaton kognitiivinen toiminta heijastelee lapseen ja aiheuttaa siten masennusta myös lapselle.
Bradley, B., Cross, D., Fox, N., Jovanovic, T., Kim, Y., Ruchard, A. & Vance, A. (2018). Trauma Exposure, PTSD, and Parenting in a Community Sample of Low- Income, Predominantly African American Mothers and Children. Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy 10(3), 327–335	Selvittää, miten trauma-altistuminen ja posttraumaattinen stressireaktio vaikuttaa vanhemmuuteen	Trauma ja posttraumaattinen stressireaktio vanhemmilla voi vaikuttaa vanhempien ahdinkoon ja siten se nostaa lapsen kaltoin kohtelun potentiaalia. Lapsen kaltoin kohtelu lisää lapsen riskiä myös saada posttraumaattinen stressireaktio vanhempien käytöksen vuoksi.

<p>Yhdysvallat</p> <p>112 pienituloista, lähinnä afrikkalaisamerikkalaista äiti-lapsi-paria</p>		
<p>Breen, H. (2012).</p> <p>Risk and Protective Factors Associated with Gambling Consequences for Indigenous Australians in North Queensland.</p> <p>Int J Ment Health Addiction 10, 258–272</p> <p>Australia</p> <p>108 henkilöä</p>	<p>Selvittää riskitekijöitä ja suojaavia tekijöitä uhkapelaamiselle.</p>	<p>Riskitekijöitä uhkapelaamiselle ovat köyhyys ja haluttomuus hakea apua sekä korttipelaamiselle myös sukupolvien välinen periytyvyys.</p>
<p>Brennan, P., Hammen, C., Le Brocque, R. (2011).</p> <p>Youth Depression and Early Childrearing: Stress Generation and Intergenerational Transmission of Depression</p> <p>Journal of Consulting and Clinical Psychology 79(3), 353–363</p> <p>Yhdysvallat</p> <p>706 alaikäistä ja heidän äitinsä</p>	<p>Selvittää, miten nuoruuden masennus ja raskaaksi tulo voi siirtyä sukupolvelta toiselle.</p>	<p>15-vuotiaana koettu masennus aiheutti suurempaa riskiä ihmissuhdeongelmiin ja aikaisin raskaaksi tuloon, mikä taas lisäsi masennusta ja vanhempien toimintahäiriöitä. Äidin masennus ennusti tyttären teini-iän masennusta ja ihmissuhdeongelmia sekä isompaa masennusriskiä heidän tyttärillään, jotka tulevat raskaaksi ennen 20 ikävuottaan.</p>
<p>Brooks-Gunn, J., Donnelly, L., Garfinkel, I., James, S., McLanahan, S. & Wagner, B. (2017).</p> <p>Geography of intergenerational mobility and child development</p> <p>PNAS 114(35)</p> <p>Yhdysvallat</p>	<p>Selvittää sekä matalamman tulotason että korkeamman tulotason vaikutukset lapsen kehitykseen osavaltioissa, joissa tulotaso on korkeampi tai matalampi</p>	<p>Korkeampi tulotaso vaikutti erityisen positiivisesti lapsen kielelliseen kehitykseen (lukeminen ja kirjoittaminen), mutta matemaattisissa taidoissa ei ollut eroja eri tulotason perheiden lasten välillä. Sellaiset matalan tulotason lapset, jotka kävivät koulua korkeamman tulotason osavaltiossa, hyötyivät siitä sekä kognitiivisissa että sosio-emotionaalisissa taidoissa.</p>

4226 lasta		
<p>Brya, B. & Killewald, A. (2018).</p> <p>Falling Behind: The Role of Inter- and Intragenerational Processes in Widening Racial and Ethnic Wealth Gaps through Early and Middle Adulthood</p> <p>Social Forces 97(2) 705–740</p> <p>Yhdysvallat</p> <p>12,686 miestä ja naista</p>	<p>Selvittää, miten etninen tausta vaikuttaa eriarvoisuuden lisääntymiseen.</p>	<p>Vaaleaihoinen amerikkalainen vaurastuu nopeammin kuin tummaihoisen, ja heidän tulo- ja koulutustaso on selvästi korkeampi kuin latinalaisamerikkalaisten ja afrikkalaisamerikkalaisten. Vaaleaihoinen amerikkalaisen vanhemmat ovat myös todennäköisemmin rikkaampia ja paremmin koulutetumpia, hänellä on vähemmän sisaruksia ja kaksi vanhempaa ovat olleet yhdessä vähintään siihen asti, kun hän on täyttänyt 14 vuotta. Hän saa myös todennäköisemmin hyvän perinnön tai rahalahjan vanhemmiltaan.</p>
<p>Bukowski, W., Dickson, D., Helm, J., Hastings, P., Ledingham, J., Schwartzman, A., Serbin, L. & Stack, D. (2020).</p> <p>Predicting psychosis-spectrum diagnoses in adulthood from social behaviors and neighborhood contexts in childhood</p> <p>Development and Psychopathology 32, 465–479</p> <p>Kanada</p> <p>3,905 lasta ja 6,874 vanhempaa</p>	<p>Selvittää, miten sosiaalinen käyttäytyminen ja naapurustokonteksti vaikuttavat psykoottisten sairauksien diagnooseille.</p>	<p>Naapuruston heikko sosioekologinen taso ja muuttuvat sosioekologiset olot aikuistumisen aikaan lisäsivät riskiä psykoottisille sairauksille aikuisuudessa.</p>
<p>Chen, M., Chen, X., Han, Z., Lin, X., Liu, C., Qin, S., Qiu, J. Shu, H., Tian, Y., Xue, G., Zhao, H. & Zhu, Y. (2019).</p> <p>Socioeconomic status disparities affect children’s anxiety and stress-sensitive</p>	<p>Miten sosioekonominen status vaikuttaa lapsen pahoinvointiin ja stressiin aikuisen ahdistuksen kautta.</p>	<p>Matalan sosioekonomisen taustan lapset kokivat enemmän ahdistuneisuutta kuin korkeamman sosioekonomisen taustan lapset, mikä välittyi lapsiin vanhempien kokeman ahdistuksen kautta. Matalan sosioekonomisen statuksen</p>

<p>cortisol awakening response through parental anxiety.</p> <p>Psychoneuroendocrinology 103, 96–103</p> <p>Kiina</p> <p>1318 lasta ja heidän vanhempansa</p>		<p>lapset ovat alttiimpia kokemaan ahdistusta.</p>
<p>Clarke, T-K., Deary, I., Farrer, L., Fernandez-Pujals, A., Gelernter, J., Hall, L., Hayward, C., Hocking, L., Kranzel, H., McIntosh, A., MacIntyre, D., Padmanabhan, S., Porteus, D., Smith, A., Smith, B. & Thomson, P. (2015).</p> <p>Polygenic risk for alcohol dependence associates with alcohol consumption, cognitive function and social deprivation in a population-based cohort</p> <p>Addiction Biology 21, 469–480</p> <p>Skotlanti</p> <p>Skotlantilainen 9863 henkilön aineisto, jota verrattu kahteen aineistoon: 2750/Yhdysvallat ja 2377/Eurooppa</p>	<p>Selvittää, miten geenit vaikuttavat alkoholin käyttöön, kognitiiviseen toimintaan ja niukkuudessa elämiseen.</p>	<p>Geenien perusteella todettu alkoholiriippuvuus korreloi alkoholin todellisen käytön kanssa – ne henkilöt, joilla oli geenien perusteella suurempi riski alkoholin käytölle, ilmoittivat käyttävänsä sitä enemmän kuin ne, joilla ei ollut geenien puolesta siihen taipumusta. Alkoholin suurkulutus oli yhteydessä heikentyneisiin suullisiin ja sanastollisiin taitoihin sekä numero-symboliseen koodaukseen. Köyhydessä elävät ja vähemmän kouluttautuneet henkilöt vaikuttavat kantavan enemmän geenejä, jotka altistavat alkoholin suurkulutukselle.</p>
<p>Coley, R., Kruzik, C. & Votruba-Drzal, E. (2020).</p> <p>Do Family Investments Explain Growing Socioeconomic Disparities in Children’s Reading, Math, and Science Achievement During School Versus Summer Months?</p>	<p>Selvittää, vaikuttaako vanhempien sosioekonominen tausta lapsen harrastuksiin ja sitä kautta lapsen kehitykseen (lukeminen, matematiikka, tie) kesälomien aikana?</p>	<p>Erityisesti matemaattisissa taidoissa oli merkittävä ero lasten välillä korkeamman sosioekonomisen taustan lasten hyväksi. Lukemisessa ei sen sijaan huomattu eroja. Myös tiedetaidot olivat paremmat korkeamman sosioekonomisen taustan lapsilla.</p>

<p>American Psychological Association 112(6), 1183–1196</p> <p>Yhdysvallat</p> <p>Noin 4000 lasta</p>		
<p>Coulter, R., Ham, M., Lina Hedman, L., Manley, D. & Östh, J. (2014).</p> <p>Intergenerational transmission of neighbourhood poverty: an analysis of neighbourhood histories of individuals. The Royal Geographical Society 39, 402–417</p> <p>Tukholma</p> <p>13526 henkilöä</p>	<p>Selvittää, miten naapurusto vaikuttaa sukupolvien välisen huono-osaisuuden periytymiseen.</p>	<p>Se, missä henkilö on asunut elämästään ensimmäiset 18 vuotta, vaikuttaa vahvasti siihen, missä hän tulee asumaan myös aikuisena. Tähän vaikuttaa henkilön omat mieltymykset, mutta myös mahdollisuudet ja rajoitteet. Ne henkilöt, jotka tulevat köyhemmistä perheistä, asuvat todennäköisesti köyhemmillä alueilla myös aikuisena. Tämä pätee erityisesti vähemmistöryhmiin.</p>
<p>Cueto, B., Rodriguez, V. & Suarez, P. (2017).</p> <p>Does Poverty on Youth Affect Poverty in Adulthood? An Analysis for Spain. Revista Española de Investigaciones Sociológicas 160, 39–60</p> <p>Espanja</p> <p>10,124 henkilöä</p>	<p>Selvittää, vaikuttaako nuoruuden köyhyys köyhyyteen aikuisena.</p>	<p>Nuoruuden köyhyys lisää riskiä köyhyyteen aikuisuudessa. Pelkästään koulutus ei selitä tätä köyhyyseroa, vaan lapsuudessa koettu köyhyys vaikuttaa aikuisiän köyhyyteen myös ohi koulutuksen. Selvästi kuitenkin vanhempien kouluttautumattomuus ja työttömyys sekä niiden kautta lisääntyvä köyhyys lisäävät köyhyysriskiä myös heidän lapsilleen. Lapsuuden koettu köyhyys lisäsi aikuisuuden köyhyysriskiä 5-6%.</p>
<p>Damsa, C., Dolean, D., Lervåg, A., Melby-Lervåg, M. & Tincas, I. (2019).</p> <p>Achievement gap: Socioeconomic status affects reading development beyond language and cognition in children facing poverty.</p>	<p>Selvittää, miten heikko sosioekonominen taso (köyhyys) vaikuttaa lapsen kielenkehitykseen ja kognitiiviseen kehitykseen.</p>	<p>Köyhät romanilapset olivat heikompia lukemaan ja kehittyivät hitaammin lukutaidoissa. Sosioekonomisen taustan vaikutus lukutaitoon oli merkittävä, vaikka osa varmasti selittyy sillä, että romanilapset ovat muita enemmän poissa koulusta.</p>

<p>Learning and Instruction, 63</p> <p>Romania</p> <p>322 Romanilasta +verrokkiryhmä 178 ei-romanilasta</p>		
<p>Dennison, C. & Swisher, R. (2019).</p> <p>Postsecondary Education, Neighborhood Disadvantage, and Crime: An Examination of Life Course Relative Deprivation</p> <p>Crime Delinq 65(2), 215–238</p> <p>Yhdysvallat</p> <p>14,539</p>	<p>Selvittää, miten koulutustaso ja huono-osainen naapurusto vaikuttavat rikollisuuteen.</p>	<p>Alaspäin liikkuva koulutustaso liittyi rikollisuuteen, mutta vaikutus heikkeni, kun naapurusto oli köyhä. Suvun korkeampi koulutustaso taas vähensi nuoren rikollisuutta, erityisesti huonompi-osaisilla asuinalueilla.</p>
<p>Erola, J., Fasang, A., Karhula, A. & Raab, M. (2019).</p> <p>Destination as a process: Sibling similarity in early socioeconomic trajectories</p> <p>Advances in Life Course Research 40, 85–98</p> <p>Suomi</p> <p>21,744</p>	<p>Selvittää, ovatko sisarusten elämänpolut enemmän toistensa kaltaisia verrattuna ulkopuolisiin henkilöihin.</p>	<p>Sisarusten elämänpolut ovat enemmän samankaltaisia kuin perheen ulkopuolisten henkilöiden. Tämä tarkoittaa sitä, että sosiaalinen tausta vaikuttaa paljon siihen, missä sosioekonomisessa tilanteessa henkilö on nuorena aikuisena.</p>
<p>Erola, J., Jalonen, S. & Lehti, H. (2016).</p> <p>Parental education, class and income over early life course and children's achievement</p> <p>Research in Social Stratification and Mobility 44, 33–43</p> <p>Suomi</p>	<p>Selvittää, miten vanhempien sosioekonominen status (koulutus, tulotaso ja luokka) vaikuttaa lapsen tulevaan ammatilliseen statukseen aikuisena.</p>	<p>Vanhempien koulutustausta selittää isoimman osan lapsen saavutuksista ammatillisesti ja tulotaso kaikkein vähiten. Myös vanhempien sosiaaliluokalla on merkitystä. Vaikuttaa siltä, että vanhempien sosioekonomisten tekijöiden vaikutus pysyy suhteellisen muuttumattomana riippumatta siitä, minkä ikäisenä lapsen tilannetta tarkastellaan.</p>

29,282		
Erola, J., Kallio, J., Kauppinen, T. & Vauhkonen, T. (2017). Intergenerational accumulation of social disadvantages across generations in young adulthood Research in Social Stratification and Mobility 48, 42–52 Suomi 157 135	Selvittää, miten huono-osaisuus periytyy sukupolvelta toiselle koulutuksen, tulotason ja sosiaaliluokan kautta.	Suomessa sosioekonomisen taustan periytyvyys näyttäisi olevan vahvinta juuri heikoimmassa asemassa olevilla ihmisillä. Vanhempien nostama sosiaaliturva ja koulupudokkuus olivat suurimmat vaikuttajat sosiaalstatuksen periytymisessä.
Erola, J., Kallio, J. & Vauhkonen, T. (2017). Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa Yhteiskuntapolitiikka 82(5), 501–512 Suomi 157 135 lasta	Selvittää, miten työttömyys, toimeentulotuen saanti ja koulupudokkuus ja niiden pitkittyminen vaikuttavat ylisukupolvisen huono-osaisuuteen. Lisäksi pyritään selvittämään, kulkeeko huono-osaisuus lapsen koulutuksen kautta, vai voiko vanhempien työttömyydellä ja toimeentuloasiakkuudella olla itsenäiset ja suorat ylisukupolviset yhteydet?	Vanhempien pitkäaikainen toimeentulotuen saanti, työttömyys ja pelkkä perusasteen tutkinto ennusti lapsilla matalaa koulutustasoa, työttömyyttä ja toimeentulotuen varassa elämistä. Toimeentulotuen saannilla on vakavat ylisukupolviset vaikutukset.
Ferrare, J. (2016). Intergenerational Education Mobility Trends by Race and Gender in the United States AERA 2(4), 1–17 Yhdysvallat 59,599	Selvittää, miten etninen tausta ja sukupuoli vaikuttavat sukupolvien väliseen sosiaaliseen liikkuvuuteen.	Yhdysvalloissa tummaihoiset naiset ja miehet ovat ottaneet kiinni koulutuksellista rakoa verrattuna vaaleaihoisiin. Vaikuttaisi siltä, että 1980-luvulla syntyneet lapset menisivät ohi vanhempiensa koulutustaustan, jos he ovat lukiosta valmistuneita tai omaavat alemman tason koulutuksen.
Fomby, P., James-Hawkins, L., Lawrence, E. & Mollborn, S. (2014).	Selvittää, miten terveelliset elämäntavat ovat liitoksissa perheen sosioekonomiseen tasoon ja miten se vaikuttaa	Lasten terveystottumuksiin vaikuttaa merkittävästi perheen huono-osaisuus ja käytettävissä olevat resurssit. Epäterveellisillä ruokailutottumuksilla oli

<p>Health Lifestyles in Early Childhood</p> <p>J Health Soc Behav 55(4), 386–402</p> <p>Yhdysvallat</p> <p>6150 lasta</p>	<p>lapsen terveyteen ja oppimiseen.</p>	<p>myöskin vaikutus lapsen terveyteen ja oppimiseen, kuten matematiikkaan, lukemiseen ja käyttäytymiseen.</p>
<p>Foster, H. & Hagan, J. (2015).</p> <p>Maternal and Paternal Imprisonment and Children’s Social Exclusion in Young Adulthood</p> <p>The Journal of Criminal Law & Criminology 105(2)</p> <p>Yhdysvallat</p> <p>4208</p>	<p>Selvittää, miten äidin tai isän vangitseminen vaikuttaa lapsen myöhempään sosiaaliseen syrjäytymiseen.</p>	<p>Äidin ja isän vankeusrangaistukset vaikuttavat lapsen koulutustasoon.</p> <p>Vanhempien vankeusrangaistukset vaikuttavat negatiivisesti lapsen tulevaisuuden sosioekonomiseen tilanteeseen ja sosiaaliseen syrjäytymiseen.</p>
<p>Friedman, S., Laurison, D. & Miles, A. (2015).</p> <p>Breaking the ‘class’ ceiling?: social mobility into Britain's elite occupations</p> <p>The Sociological Review, 63 (2), 259–289</p> <p>Iso-Britannia</p> <p>40,077 vastaajaa</p>	<p>Selvittää, miten sosiaalinen liikkuvuus toteutuu Iso-Britanniassa “eliitti-aloilla”.</p>	<p>Ne lapset, jotka eivät olleet korkealuokkaisista perheistä, saivat yleensä vähemmän palkkaa, vaikka he olisivat samassa asemassa, samalla koulutuksella, kokemuksella ja taidoilla kuin korkealuokkaisten perheiden lapset.</p>
<p>Fröjd, S., Marttunen, M. & Kaltiala-Heino, R. (2012).</p> <p>Nuorten aikuisten asunnottomuutta ennustavat tekijät peruskoulun viimeisellä luokalla</p> <p>Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 49. 232–246</p> <p>Suomi</p>	<p>Selvittää, mitkä tekijät ennustavat peruskoulun viimeisellä luokalla nuorten aikuisten asunnottomuutta.</p>	<p>Asunnottomuutta saattavat ennakoida erilaiset riskitekijät lapsuudessa, kuten vanhempien matala koulutustaso, työttömyys, yksinhuoltajuus ja muutot paikkakunnalta toiselle, jotka taas saattavat johtaa nuorella erilaisiin käytöshäiriöihin, mielenterveysongelmiin, päihteiden käyttöön ja heikkoon koulumenestykseen. Asunnottomilla edellä</p>

<p>Vuosina 2002-2003 yhteensä 3278 vastaajaa, joista 2009 → 45 osoitteetonta</p>		<p>mainittuja riskitekijöitä on useita.</p>
<p>Gissler, M., Kainulainen, S., Paananen, R., Ristikari, T. & Surakka, A. (2019).</p> <p>Nuorten aikuisten syrjäytymiseen liittyvät tekijät ja sosiaali- ja terveystieteiden ajoittuminen</p> <p>Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 56, 114–128</p> <p>Suomi</p> <p>58832</p>	<p>Selvittää, mitkä tekijät lapsuudessa ja nuoruudessa liittyvät syrjäytymiseen ja kuinka suurta osuutta ikäluokasta syrjäytyminen koskee aikuisuudessa ja miten syrjäytyminen jakaantuu sukupuolittain. Lisäksi selvitettiin syrjäytymistä aiheuttavien tekijöiden yleisyyttä koulutettujen työllisten, koulutettujen työttömien, kouluttamattomien työllisten sekä syrjäytyneiden ryhmien välillä. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös lapsuuden ja nuoruuden sosiaali- ja terveystieteiden käyttöä ja ajoittumista koulutettujen työllisten ja syrjäytyneiden ryhmässä.</p>	<p>Ikäluokasta 3,7 prosenttia (2186 henkilöä) voitiin kouluttamattomuuden ja pitkäaikaisen työttömyyden vuoksi lukea kuuluvan syrjäytyneiden ryhmään 25–28-vuotiaana ja heistä suurin osa oli miehiä.</p> <p>Kouluttamattomuus oli pitkäaikaista työttömyyttä vahvemmin yhteydessä muihin ongelmiin, ja syrjäytyneillä voitiin nähdä jo lapsuudessa ja nuoruudessa useita muita omia ja perheeseen liittyviä ongelmia.</p> <p>Syrjäytyneiden ryhmässä yleistä oli toimeentulotukiasiakkuus, rikostuomiot, päihteiden käyttö, psyykinen oireilu ja kodin ulkopuoliset sijoitukset. Heidän vanhemmillaan yleistä oli lyhyt koulutus, toimeentulotuen saanti sekä psyykkiset sairaudet.</p>
<p>Goodman, A., Koupil, I. & Sidorchuk, A. (2018).</p> <p>Social class, social mobility and alcohol-related disorders in Swedish men and women: A study of four generations</p> <p>Plos One 13(2)</p> <p>Ruotsi</p> <p>1. 18 430 2. 26 469</p>	<p>Selvittää, miten sosiaaliluokka ja sosiaalinen liikkuvuus isovanhemmilla ja vanhemmilla vaikuttavat lasten alkoholisairauksien syntyyn.</p>	<p>Alkoholisairauden kehittyminen (ARD) sukupolvien huono-osaisuuden välityksellä vaikuttaisi olevan aika- ja sukupuolisidonnaista. Näyttää siltä, että isovanhempien sosiaaliluokan roolin vaikutus lapsenlapsiin heikkenee ajan kanssa, kun taas isovanhempien vaikutus vanhempien ARD:n kehittymiselle vaikuttaa erityisesti miehille.</p>
<p>Hawkins, D., Hill, K. & Lee, J. (2012).</p> <p>The Role of Educational Aspirations and Expectations</p>	<p>Selvittää, miten lapsen ja nuorten omat odotukset opiskelusta vaikuttavat heidän valmistumiseensa lukiosta.</p>	<p>Ne lapset ja nuoret, joilla oli korkeammat tavoitteet opiskelulle, valmistuivat lukiosta yhtä todennäköisemmin, olivat he</p>

<p>in the Discontinuity of Intergenerational Low-Income Status</p> <p>National Association of Social Workers</p> <p>Yhdysvallat</p> <p>808 tutkittavaa</p>		<p>sitten alempituloisesta tai korkeampituloisesta perheestä kuin he, joilla odotukset olivat matalat ja 30-vuotiailla lukiota valmistuminen vaikutti positiivisesti tulotasoon, eli positiiviset odotukset opiskelusta edesauttavat valmistumista, mikä taas nostaa tulotasoa.</p>
<p>Hicks, B., Iacono, W., McGue, M., Miller, M. & Vrieze, S. (2013).</p> <p>Three Mutually Informative Ways to Understand the Genetic Relationships Among Behavioral Disinhibition, Alcohol Use, Drug Use, Nicotine Use/Dependence, and Their Co-occurrence: Twin Biometry, GCTA, and Genome-wide Scoring</p> <p>Behav Genet 43(2), 97–107</p> <p>Yhdysvallat</p> <p>7188 (joista 2877 kaksosta)</p>	<p>Selvittää geenien vaikutus riippuvuutta aiheuttaviin aineisiin (alkoholi, huumeet, nikotiini).</p>	<p>Päihdyttävien aineiden käyttö näyttäisi olevan kohtalaisen tai erityisen periytyvää kaksostutkimuksen perusteella.</p>
<p>Hjalmarsson, R. & Lindquist, M. (2012).</p> <p>Like Godfather, Like Son. Exploring the Intergenerational Nature of Crime. By the Board of Regents of the University of Wisconsin System</p> <p>The Journal of Human Resources 47(2)</p> <p>Ruotsi</p> <p>15117 henkilöä ja heidän isänsä</p>	<p>Selvittää, miten rikollisuus siirtyy sukupolvelta toiselle isän ja lapsen välillä.</p>	<p>Lapsella on yli 2 kertaa todennäköisempi riski joutua vankilaan, jos hänen isänsä on saanut vankeusrangaistuksen. Köyhemmissä perheissä riski on suurempi kuin parempituloisilla. Isän malli vaikuttaa: jos rikos on tehty ennen lapsen syntymää, sillä ei ole niin suurta merkitystä kuin jos rikos on tehty lapsen syntymän jälkeen.</p>
<p>Hussemann, J., Kirkpatrick Johnson, M., Mortimer, J.,</p>	<p>Selvittää, miten vanhempien ja isovanhempien ajatukset ja odotukset koulutuksesta</p>	<p>Vanhempien ja isovanhempien sosioekonominen tausta vaikuttaa epäsuorasti lasten</p>

<p>Wu, C-Y. & Zhang, L. (2017).</p> <p>Familial Transmission of Educational Plans and the Academic Self-Concept: A Three-Generation Longitudinal Study</p> <p>Soc Psychol Q 80(1), 85–107</p> <p>Yhdysvallat</p> <p>265 perhettä</p>	<p>siirtyvät heidän lapsilleen ja lapsenlapsilleen.</p>	<p>ajatuksiin omista opiskelutavoitteistaan vanhempien ajatusten ja odotusten kautta.</p>
<p>Johnson, K., Lichter, D., Sanders, S. (2015).</p> <p>Born Into Poverty. Hispanics at the Starting Line: Poverty among Newborn Infants in Established Gateways and New Destinations</p> <p>Social Forces 94(1), 209–235</p> <p>Yhdysvallat</p>	<p>Selvittää, miten köyhänä syntyminen vaikuttaa tulevaisuuden elämään.</p>	<p>Latinalaisamerikkalaisilla köyhyyteen syntyneillä lapsilla on 45 prosenttia suurempi mahdollisuus köyhyyteen myös aikuisena verrattuna vaaleaihoisiin. Lapsuuden köyhyys vaikuttaa vahvasti negatiivisesti sosiaaliseen liikkuvuuteen.</p>
<p>Kendler, K., Maes, H., Ohlsson, H. Sundquist, J. & Sundquist, K. (2014).</p> <p>Genetic and Family and Community Environmental Effects on Drug Abuse in Adolescence: A Swedish National Twin and Sibling Study</p> <p>Am J Psychiatry 1;171(2), 209–217</p> <p>Ruotsi</p>	<p>Selvittää geneettistä ja perheen sekä ympäristön vaikutuksena siirtyvää alttiutta huumeriippuvuudelle kaksos- ja sisarustutkimuksen avulla.</p>	<p>Huumeriippuvuus/huumeiden väärinkäyttö on hyvin periytyvää. Jokaisesta vuodesta, minkä sisarukset asuvat samassa taloudessa, sisarusten yhteneväinen huumeiden käyttö lisääntyi 2-5%. Riskiä voidaan ennustaa sekä perheen sosioekonomisella taustalla, että naapuruston huono-osaisuudella. Jos vanhempien sosioekonominen tausta kontrolloitiin, naapurusto lisäsi riskiä 2%.</p>
<p>Lauerma, H., Sundin, K. & Tamsi, E. (2019).</p> <p>Hoidolle reagoimattomien psykoottisten vankien sosiaalinen tausta – vankilan</p>	<p>Millainen on hoidolle reagoimattomien psykoottisten vankien sosiaalinen tausta?</p>	<p>Vankien lapsuusajat olivat hyvin epävakait ja lapselle haitallisia. Yli puolet vapautetuista vangeista olivat lähtöisin yksinhuoltajaperheistä, ja heistä yli neljäsosa oli ollut</p>

<p>ulkopuolelle hoidettavaksi vapautetut vangit 2008–2018</p> <p>Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 56, 230–243</p> <p>Suomi</p> <p>52 lausuntoa</p>		<p>sijoitettuna kodin ulkopuolelle jossakin vaiheessa elämäänsä.</p> <p>Yleisimpiä perheessä ja lähisuvussa ilmenneitä ongelmia olivat mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä perheväkivalta. Tutkittavista melkein kaikki olivat suorittaneet peruskoulun loppuun, mutta isolla osalla oli oppimisvaikeuksia. Toisen asteen tutkinnon suorittaneita oli 30 prosenttia, joista yksi ylioppilastutkinto. Ryhmässä korostuvat myös ennen vankilaan päätymistä sosiaaliturvaetuksien varassa eläminen ja asunnottomuus sekä lapsuudessa ja nuoruudessa koetut traumaattiset kokemukset.</p>
<p>Manduca, R. & Sampson, R. (2019).</p> <p>Punishing and toxic neighborhood environments independently predict the intergenerational social mobility of black and white children</p> <p>PNAS 116(16)</p> <p>Yhdysvallat</p> <p>12000</p>	<p>Selvittää, miten sosiaaliset ja fyysiset ympäristöt vaikuttavat lapsen hyvinvointiin pitkällä aikavälillä.</p>	<p>Väkivaltainen naapurusto ja vangitsemiset lisäävät tummaihoisten poikien vankilatuomioita tulevaisuudessa ja matalampaa tulotasoa vanhempiinsa nähden aikuisena sekä tummaihoisten tyttöjen teiniäitiyttä. Lisäksi huono naapurusto heikentää sosiaalista liikkuvuutta.</p>
<p>Melis, G. & Schoon, I. (2019).</p> <p>Intergenerational transmission of family adversity: Examining constellations of risk factors</p> <p>Plos One 14(4)</p> <p>Iso-Britannia</p>	<p>Selvittää, mitkä ovat riskitekijöitä huonosuaisuuden periytymiselle.</p>	<p>Heikko sosioekonominen tausta ennustaa heikompaa sosioekonomista asemaa myös lapsille.</p> <p>Korkeariskisissä perheissä vanhempien sosioekonominen tausta on heikompi, riski sairauksiin suurempi, heistä iso osa on joko</p>

<p>11000 tutkittavaa ja heidän vanhempansa</p>		<p>teinivanhempia tai yksinhuoltajia tai lapsia on paljon. Lisäksi etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvat perheet ovat suuririskisiä.</p>
<p>Shuey, K. & Willson, A. (2019). A Logitudinal Analysis of the Intergenerational Transmission of Health Inequality J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci 74(1), 181–191 Yhdysvallat 3328 vastaajaa</p>	<p>Selvittää, miten terveyden eriarvoisuus periytyy.</p>	<p>Lapsuudessa koettu huonosisuus, terveys ja koulutussaavutukset ovat yhteydessä keski-ikäntyövamoihin/-vaikeuksiin. Vaikka ylöspäin liikkuvuus suojaasi jonkin verran terveyttä, ylisukupolvisella terveydellä oli silti vaikutus aikuisuuteen. Eriarvoiset terveysolot siis siirtyvät sukupolvelta toiselle.</p>
<p>Stephany, F. (2019). It Deepens Like a Coastal Shelf: Educational Mobility and Social Capital in Germany Soc Indic Res 142, 855–885 Saksa 4148 henkilöä ja heidän vanhempansa</p>	<p>Selvittää koulutuksellista liikkuvuutta ja sosiaalista pääomaa Saksassa.</p>	<p>Vanhempien ja lasten koulutuksessa on selvä yhteys. Suurin ero tulee siinä, miten mahdollista on suorittaa yliopistotutkinto. Koulutusliikkuvuus on kasvanut viime vuosikymmeninä ja korkeakoulutettujen asema työelämässä parantunut, mutta vanhempien sosiaalisella pääomalla on edelleen vahva vaikutus lastensa sosiaaliseen pääomaan, mikä vaikuttaisi määrittelevän lopullisen koulutustason.</p>